

Regeringens skrivelse

2005/06:126

Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling

Skr.
2005/06:126

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Harpsund den 16 mars 2006

Göran Persson

Mona Sahlin
(Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

Hållbar utveckling är ett övergripande mål för regeringens politik. Skrivelsen är en vidareutveckling av den svenska strategin för hållbar utveckling som presenterades 2004. Strategin omfattar alla dimensioner av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga.

Strategin tar sin utgångspunkt i en vision för hållbar utveckling i ett längre tidsperspektiv. Det globala arbetet för hållbar utveckling i bl.a. FN behandlas liksom EU:s strategi för hållbar utveckling.

I skrivelsen presenterar regeringen en uppsättning indikatorer för hållbar utveckling, varav tolv valts ut som huvudindikatorer.

Vidare lyfter regeringen fram fyra strategiska utmaningar som kommer att stå i fokus under den kommande mandatperioden. Utmaningar och möjligheter synliggörs och mål och åtgärder presenteras. De strategiska utmaningarna är:

– *Bygga samhället hållbart*

Det innebär att vidareutveckla goda levnadsvillkor genom fysisk planering, regional utveckling, infrastruktursatsningar samt utveckling av boende- och stadsmiljöer.

– *Stimulera en god hälsa på lika villkor*

Det innebär att skapa förutsättningar för en god hälsa för alla oavsett kön, etnisk tillhörighet, social eller kulturell bakgrund, sexuell läggning, ålder eller funktionshinder.

– *Möta den demografiska utmaningen*

Det innebär att vidta åtgärder inom ett flertal politikområden för att klara den demografiska utmaningen i dess ekonomiska och sociala dimensioner.

– *Främja en hållbar tillväxt*

Skr. 2005/06:126

Det innebär att tillväxten drivs av dynamiska marknader, en stark välfärdspolitik och en progressiv miljöpolitik.

Skrivelsen behandlar också mer generellt vilka förutsättningar och verktyg som behövs för ett effektivt genomförande och för att hållbar utveckling som mål, metod och förhållningssätt skall främjas.

1	Ärendet och dess beredning.....	4
2	Vision	7
3	Lägesbeskrivning.....	9
3.1	Internationell utveckling	9
3.1.1	Ett globalt perspektiv	9
3.1.2	Arbetet med hållbar utveckling	10
3.1.3	Svenska prioriteringar.....	12
3.2	EU:s strategi för hållbar utveckling	13
3.3	Hållbar utveckling i Sverige	14
3.3.1	Översikt av arbetet hittills.....	14
3.3.2	Hållbar utveckling speglad genom tolv huvudindikatorer	16
4	Strategiska utmaningar	19
4.1	Bygga samhället hållbart.....	21
4.1.1	Utmaningar och möjligheter	21
4.1.2	Mål och åtgärder	26
4.2	Stimulera en god hälsa på lika villkor.....	27
4.2.1	Utmaningar och möjligheter	27
4.2.2	Mål och åtgärder	32
4.3	Möta den demografiska utmaningen.....	35
4.3.1	Utmaningar och möjligheter	35
4.3.2	Mål och åtgärder	41
4.4	Främja en hållbar tillväxt	43
4.4.1	Utmaningar och möjligheter	43
4.4.2	Mål och åtgärder	50
5	Förutsättningar och verktyg för ett framgångsrikt arbete.....	54
5.1	Delaktighet i genomförandet av strategin.....	54
5.1.1	Mål och åtgärder	55
5.2	Ansvarstagande och ledarskap.....	55
5.2.1	Mål och åtgärder	57
5.3	Samordning och tvärssektoriell samverkan.....	58
5.3.1	Mål och åtgärder	60
5.4	Verktyg	60
5.4.1	Hållbarhetsbedömningar	60
5.4.2	Ekonomiska styrmedel och skattepolitik	62
5.4.3	Hållbar offentlig upphandling.....	64
5.4.4	Indikatorer för hållbar utveckling	66
5.4.5	Utbildning, kultur, information och attitydpåverkan.....	68
5.5	Uppföljning och utvärdering av strategin	69
	Bilaga 1: Indikatorer för hållbar utveckling i Sverige	71
	Bilaga 2: Europeiska rådets uttalande om huvudprinciperna för hållbar utveckling	88
	Utdrag ur protokoll vid regeringsammanträdet den 16 mars 2006.....	90

1 Ärendet och dess beredning

Hållbar utveckling är ett övergripande mål för regeringens politik. Sedan den 1 januari 2003 står det i regeringsformen att det allmänna skall främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer. Regeringsformen innehåller också sedan tidigare sociala aspekter.

Sveriges första nationella strategi för hållbar utveckling lämnades till riksdagen 2002, Nationell strategi för hållbar utveckling (skr. 2001/02:172, bet. 2001/02:MJU16, rskr. 2001/02:315). Strategin var ett steg i arbetet med att integrera de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionen. Strategin hade två syften: att uppfylla det internationella åtagandet att presentera en strategi för hållbar utveckling till FN under 2002 samt att redovisa och planera arbetet med hållbar utveckling i Sverige.

Den första revideringen gjordes 2004 med En svensk strategi för hållbar utveckling (skr. 2003/04:129, bet. 2004/05:MJU3, rskr. 2004/05:41). Den uppmärksammade åtagandena vid FN-toppmötet för hållbar utveckling i Johannesburg 2002 om bl.a. hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Den följde också på riksdagens beslut om en ny svensk politik för en rättvis och hållbar global utveckling som presenterades i propositionen Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling (prop. 2002/03:122, bet. 2003/04:UU3, rskr. 2003/04:112) där målet om att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling omfattar alla politikområden. I den reviderade skrivelsen pekade regeringen ut fyra strategiska framtidsfrågor och redogjorde för pågående och kommande arbete inom åtta kärnområden. Regeringen aviserade också att strategin skulle revideras under 2006.

Regeringen har, sedan den senaste reviderade strategin för hållbar utveckling presenterades, lämnat flera propositioner och skrivelser till riksdagen som behandlar centrala delar av hållbar utveckling:

- Lokalt utvecklingsarbete i storstäderna (skr. 2003/04:49, bet. 2003/04:SfU9, rskr. 2003/04:163)
- Makt att bestämma – Rätt till välfärd (prop. 2004/05:2, bet. 2004/06:KrU2, rskr. 2004/05:94)
- Forskning för ett bättre liv (prop. 2004/05:80, bet. 2004/05:UbU15, rskr. 2004/05:289)
- Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag (prop. 2004/05:150, bet. 2005/06:MJU3, rskr. 2005/06:48,49)
- Ny värld – ny högskola (prop. 2004/05:162, bet. 2005/06:UbU3, rskr. 2005/06:160)
- Från IT-politik för samhället till politik för IT-samhället (prop. 2004/05:175, bet. 2005/06:TU4, rskr. 2005/06:142)
- Den övergripande strategiska inriktningen av kommande landbygdsprogrammet (skr. 2005/06:87)
- En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95)

Samma dag som föreliggande skrivelse beslutas också bl.a. följande propositioner och skrivelser:

- Trygga konsumenter som handlar hållbart – Konsumentpolitikens mål och inriktning (prop. 2005/06:105)
- Forskning och ny teknik för framtidens energisystem (prop. 2005/06:127)
- Miljövänlig el med vindkraft – åtgärder för ett livskraftigt vindbruk (prop. 2005/06:143)
- Nationellt program för energieffektivisering och energismart byggande (prop. 2005/06:145)
- Förnybar el med gröna certifikat (prop. 2005/06:154)
- Makt att forma samhället och sitt eget liv - nya mål i jämställdhetspolitiken (prop. 2005/06:155)
- Nationell klimatpolitik i global samverkan (prop. 2005/06:172)
- Tänk om! En handlingsplan för hållbar konsumtion för hushållen (skr. 2005/06:107)
- Uppföljning av nationella handlingsplanen för handikappolitiken (skr. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14) (skr. 2005/06:110)
- Vissa fiskeripolitiska frågor (skr. 2005/06:171)

En rad utredningar inom hållbar utveckling har också genomförts sedan den förra skrivelsen. Det gäller t.ex. kommittén Utbildning för hållbar utveckling som bl.a. lämnat slutbetänkandet Att lära för hållbar utveckling (SOU 2004:104) samt Utredningen om en handlingsplan för hållbar konsumtion – för hushållen som lämnat betänkandena Biffen, bilen, bostaden (SOU 2005:51) och Hållbara laster (SOU 2004:119). Vidare har Utredningen om utvärderingen av storstadspolitikens lokala utvecklingsavtal lämnat slutbetänkandet Storstad i rörelse (SOU 2005:59). I juni 2004 presenterades Innovativa Sverige – en strategi för tillväxt genom förnyelse (Ds 2004:36). Innovationsstrategin är en viktig plattform för regeringens utformning av en tillväxt- och sysselsättningsinriktad politik. Vidare har högskolelagen (1992:1434) ändrats 2006 för att främja en hållbar utveckling.

En uppsättning indikatorer för hållbar utveckling, varav tolv huvudindikatorer, har tagits fram med hjälp av Statistiska centralbyrån.

En uppföljning av de åtgärder som aviserades i den reviderade strategin för hållbar utveckling från 2004 finns tillgänglig i Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet (M2006/723/Hu).

Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet inrättades 1 januari 2005 och Samordningskansliet för hållbar utveckling flyttades till det nya departementet. Kansliets uppgift är fortsatt att samordna arbetet med hållbar utveckling i samtliga departement och att vara idéskapande samt pådrivande i det nationella och internationella arbetet. Regeringen inrättade i början av 2005 ett Råd för hållbar utveckling under Boverket. Hållbarhetsrådet arbetar med att underlätta ett genomförande av den svenska strategin för hållbar utveckling, särskilt på lokal och regional nivå.

I november 2005 var Regeringskansliet en av arrangörerna av en nationell konferens, Envisions, på temat Livskvalitet genom hållbar utveckling. En första konsultation med lokala, regionala och andra nyckelaktörer om hållbarhetsstrategin hölls i januari 2006 samarrangerat

av Regeringskansliet och Hållbarhetsrådet. Syftet var bl.a. att informera om övergripande pågående arbete med att vidareutveckla strategin, inhämta synpunkter på detta arbete samt starta en dialog om samarbete för genomförande av strategin. Minnesanteckningar från detta möte finns på Hållbarhetsrådets hemsida (www.hallbarhetsradet.se). Skr. 2005/06:126

Strategin kommer fortlöpande att följas upp och revideras. Uppföljningen gäller bl.a. de 99 åtgärderna. Regeringen avser att revidera strategin 2010.

2 Vision

Hållbar utveckling är ett övergripande mål för regeringens politik. Det gäller såväl nationellt som internationellt. I visionen om det hållbara samhället är politikens mål solidaritet och rättvisa i alla länder, mellan länder och mellan generationer. Utgångspunkten är att vi människor inte får leva i dag på ett sätt som förstör våra barns eller framtida generationers möjlighet att leva ett gott liv. Hållbar utveckling är ett förhållningssätt som aktivt måste präglade och forma politiken:

Långsiktighet – inte kortsiktighet

Hållbar utveckling innebär att alla politiska beslut skall utformas på ett sätt som balanserat beaktar de ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenserna i ett längre tidsperspektiv.

Nyttja – inte utnyttja

Hållbar utveckling förutsätter ett tydligt resursperspektiv. Utvecklingen vilar på att vi förmår nyttja, skapa och investera i de resurser som utgör basen för samhällsekonomin. Hit hör naturresurser, av människan skapade resurser som bebyggelse och infrastruktur, och sist men inte minst mänskliga resurser; alla kvinnor, män, flickor och pojkar, deras hälsa, kompetens och kreativitet.

Understödja – inte undergräva

Hållbar utveckling tar sin utgångspunkt i en helhetssyn på samhällets behov, förutsättningar och problem, både nationellt och globalt. Ömsesidigt understödjande ekonomiska, sociala och miljömässiga insatser skall utformas till varandras förutsättningar. Ett sådant integrerat synsätt vilar på insikten att en god ekonomi är grunden för social rättvisa och skydd av miljön. Men även det omvända är giltigt; det som är bra för människan och miljön är långsiktigt bra också för ekonomin.

Samverka – inte motverka

Hållbar utveckling utgår från ett gemensamt ansvar och förutsätter ett samhälle med demokratiska värderingar, respekt för de mänskliga rättigheterna och jämställdhet mellan kvinnor och män. Alla medborgare skall tillförsäkras likvärdiga rättigheter och möjligheter oavsett klass, ålder, kön, sexuell läggning, funktionshinder, etnisk eller kulturell tillhörighet, religiös eller annan trosuppfattning. Alla människor och samhällsnivåer ges förutsättningar att involveras och känna delaktighet. Ett samspel krävs därför mellan regeringen, myndigheter, arbetsmarknadens parter och frivilligorganisationer. Samverkande insatser fordras såväl lokalt som regionalt, nationellt, inom EU och globalt.

Sverige har som land allt att vinna på att vara ett föregångsland inom hållbar utveckling. Så kan vi bidra till ökad solidaritet och en rättvisare

resursfördelning i världen. Så kan en politik för hållbar utveckling också göras till en viktig drivkraft för förnyelse, tillväxt och sysselsättning i vårt eget land. Precis som sociala reformer alltså bidrar till ekonomiska framsteg, kommer en miljömässig omställning att kräva nya lösningar, nya sätt att tillföra energi, modern och miljöanpassad teknik och framtida innovationer som ger arbete och utveckling. Skr. 2005/06:126

3 Lägesbeskrivning

3.1 Internationell utveckling

3.1.1 Ett globalt perspektiv

Världen knyts idag alltmer samman i en tilltagande globalisering som bidrar till ökad välfärd för stora grupper. Det finns många positiva drag i utvecklingen, inte minst i form av ekonomisk tillväxt och utveckling på det tekniska området. Merparten av jordens människor lever under fredliga förhållanden och antalet konflikter mellan länder har minskat radikalt under senare årtionden. Allt fler människor lever i ökad välfärd. Andelen fattiga människor har halverats under 1900-talets senaste decennier och livslängden har ökat liksom läskunnigheten. Detta är en trend som håller i sig på global nivå. Handel och teknik har ökat utbudet av varor och tjänster och gett stora grupper möjlighet till t.ex. betalt arbete, bättre bostäder och större möjligheter att själva påverka sina livsöden. På många håll sprids demokratiska värderingar liksom frihet och respekt för de mänskliga rättigheterna för både kvinnor, män och barn oavsett etnisk eller kulturell tillhörighet. Sammantaget knyter handel, migration, turism och gemensamma utmaningar kring bl.a. säkerhet och miljö både stater och regioner allt tätare samman.

Dagens globaliserade värld med stora förflyttningar av kapital och människor har förändrat bilden av fattigdom och välfärd. Globaliseringen har både vinnare och förlorare. I den rika delen av världen lever ca 15 procent i relativ fattigdom medan en växande grupp – ca 15 procent av befolkningen i utvecklingsländerna – har en levnadsstandard som liknar västvärldens. Klyftorna växer på flera håll mer inom än mellan länder. Fortfarande finns det en överrepresentation av kvinnor bland de fattigaste och stora ojämlikheter mellan kvinnor och män i tillgången till bl.a. ekonomiska resurser. Världen över finns sociala spänningar som tar sig uttryck i oroligheter och frustration, främst bland unga män, som inte kommer i åtnjutande av globaliseringens fördelar. I stora regioner som Afrika söder om Sahara lever flertalet människor fortsatt i utbredd fattigdom och deras utsatthet och maktlöshet förvärras av väpnade konflikter, bristande respekt för mänskliga rättigheter och utarmning av resurser genom t.ex. torra, skövling av skogar och minskade fiskebestånd. Väpnade konflikter, som både raserar fysisk infrastruktur och socialt förtroendekapital, slår hårdast mot fattiga länder och människor och gör flickor och kvinnor särskilt utsatta. Terrordåd världen över drabbar rika som fattiga. I dess spår skapas nya politiska konstellationer i kampen mot terrorism. Det finns dock oro över att kampen mot terrorism skall ske på bekostnad av respekt för de mänskliga

rättigheterna. Vardagsvåldet fortsätter bl.a. i form av mäns våld mot kvinnor i nära relationer vilket i genomsnitt drabbar en av tre kvinnor världen över. Kriminalitet i form av handel med människor, droger och vapen utgör allvarliga hot mot människors och hela samhällets välfärd och mot förutsättningarna att säkra hållbar utveckling. En växande utmaning är också den omfattande urbaniseringen, inte minst i utvecklingsländer med allt fler människor som bor i fattiga och bristfälligt planerade slumområden. Även storstadsregionerna i rika länder kännetecknas av ekonomisk, social och diskriminerande segregation som leder till stora inomregionala skillnader i de boendes levnadsstandard.

3.1.2 Arbetet med hållbar utveckling

För fortsatt främjande av välfärd, nationellt och globalt, samverkar det internationella samfundet på en rad områden som stärker hållbarhetsarbetet. FN:s millenniedeklaration från 2000 slår fast att global utveckling kräver en helhetssyn och utgör en plattform för det multilaterala arbetet med utveckling, fred och säkerhet. Milleniummålet om att halvera fattigdomen under åren 1990–2015 är en övergripande utmaning och avser utbildning, jämställdhet, hälsa, hiv/aids, hållbar utveckling, miljö och förstärkta partnerskap mellan rika och fattiga länder. Deklarationen både utgår från och stärker arbetet med hållbar utveckling. Hållbar utveckling och rättvisa är grundläggande i den svenska politiken för global utveckling. Denna bygger på ett rättighetsperspektiv och fattiga människors perspektiv på utveckling där fattiga kvinnors, mäns och barns situation, upplevda behov och förutsättningar står i centrum för politiken. Den bygger också på samstämmighet dvs. att alla politikområden medverkar till en rättvis och hållbar global utveckling.

En annan viktig grund är överenskommelserna vid FN-toppmötet i Johannesburg 2002 om hållbar utveckling som slår fast ett gemensamt men diversifierat ansvar för hållbar utveckling. Detta innebär att de rikaste länderna skall ta ett särskilt ansvar. Johannesburgsplanen slår fast att fattigdomsutrotning, förändring av ohållbara konsumtions- och produktionsmönster och skydd och förvaltning av naturresursbasen för social och ekonomisk utveckling, är både övergripande mål och grundläggande förutsättningar för hållbar utveckling. Dokumentet tydliggör också att jämställdhet och kvinnors ökade makt över sina egna liv är förutsättningar för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling. Både fattigdoms- och hållbarhetsarbetet stärks av ett tioårigt ramverk av program för hållbara konsumtions- och produktionsmönster som enligt beslut från Johannesburg skall tas fram för att öka medvetenheten och utveckla verktyg för att åstadkomma en förändring.

Hela FN-systemet har på olika områden ansvar för Johannesburgsplanen även om FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD) har ett specifikt ansvar att följa upp genomförandet, område för område. Detta innebär att CSD under perioden 2006–2007 fokuserar på de inbördes sammankopplade frågorna energi, industriell utveckling, luftföroreningar och klimat. Under perioden 2008–2009 behandlas

frågorna jordbruk, landsbygdsutveckling, mark, torra, ökenspridning och hållbar utveckling, bl.a. för Afrika. Insatserna förstärks genom att FN:s generalförsamling förklarar perioden 2005–2014 som FN:s årtionde för utbildning för hållbar utveckling. Ansvar för detta vilar på Unesco. Inriktningen är framförallt riktad mot utbildning men berör även i hög grad områdena vetenskap, kultur och kommunikation. Unesco-sekretariatet i Paris har tagit fram ett genomförandeschema och verkar för en ökad uppmärksamhet under perioden 2005–2014.

En rad centrala internationella organisationer hanterar frågor som rör hållbar utveckling. Ett avgörande inflytande på det ekonomiska området har t.ex. organisationer som den internationella valutafonden (IMF) jämte Världshandelsorganisationen (WTO). En stor del av utvecklingen på det ekonomiska, sociala och miljömässiga området, sker också genom affärskontakter och utbyte av varor och tjänster. Det internationella ekonomiska samarbetet spelar en viktig roll för att stärka både rikare och fattigare länders ekonomier och för att bekämpa fattigdom och främja hållbar utveckling. Internationella finansiella institutioner bidrar med krediter, regelverk och rådgivning för bl.a. förbättrad ekonomisk och finansiell stabilitet, ökad handel och högre tillväxt. Arbete pågår också för att öka utvecklingsländernas export- och importmöjligheter och därmed förutsättningar för ekonomisk tillväxt och beständig fattigdomsminskning inom ramen för en hållbar utveckling. Detsamma gäller insatser som stärker produktionskapacitet, förbättrar kunskap om exportmarknaderna och bygger upp institutioner för ett fungerande handelsutbyte. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) bedriver också ett aktivt arbete för att främja viktiga aspekter av hållbar utveckling, bl.a. genom att ta fram statistik och indikatorer som speglar den ekonomiska, sociala och miljömässiga utvecklingen i medlemsländerna. Inom OECD utvecklas också riktlinjer på området, både avseende nationellt arbete i medlemsländerna och inom ramen för utvecklingssamarbetet. Organisationen framställer också en årlig rapport om pågående insatser i fråga om hållbar utveckling, som bl.a. speglar hur medlemsländerna lever upp till internationella åtaganden vid FN:s konferenser i Johannesburg, Doha och Monterrey.

Som en uppföljning av FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992 antogs 1998 en regional Agenda 21 för Östersjöregionen (Baltic 21) och 2002 en kompletterande Agenda 21 för utbildning inom regionen. Toppmötet i Laulusmaa 2004 gav sitt stöd till att ett hållbarhetstänkande inkluderas i all verksamhet inom Östersjöstaternas råd och att tvärsektoriella demonstrationsprojekt lyfts fram.

På nordisk nivå bedriver bl.a. Nordiska ministerrådet verksamhet kring hållbar utveckling och har bl.a. antagit en strategi på området. Andra initiativ rör studier och expertmöten som syftar till att främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster.

På miljöområdet bedrivs ett aktivt arbete bl.a. genom FN:s miljöprogram (UNEP) och inom ramen för en rad konventioner, t.ex. Kyotoprotokollet, för att globalt angripa frågor som klimatförändringar och konventioner som rör luftföroreningar och miljögifter.

Den internationella arbetsorganisationen (ILO) bidrar till ökade synergieffekter mellan den ekonomiska och den sociala dimensionen, bl.a. i fråga om rätten att organisera sig fackligt, rätten att sluta

kollektivavtal, förbud mot de värsta formerna av barnarbete, tvångs- och slavarbete samt diskriminering i arbetslivet. Även Världshälsoorganisationen (WHO) är en viktig aktör som stärker arbetet med social hållbarhet via hälsoinsatser på bred front, bl.a. avseende tropiska sjukdomar, sexuell och reproduktiv hälsa och insatser mot patriarkalt våld.

FN:s toppmöte i september 2005 var en viktig milstolpe i arbetet med hållbar utveckling i alla dess dimensioner. Toppmötet bekräftade åtagandet om globalt hållbar utveckling. Det tog också principbeslut om centrala frågor som är avgörande för hållbar utveckling i ett vidare perspektiv i fråga om spridning av massförstörelsevapen, inrättandet av en fredsbyggande kommission och upprättandet av ett råd för de mänskliga rättigheterna.

3.1.3 Svenska prioriteringar

Sverige spelar en aktiv roll på många internationella arenor som rör hållbar utveckling. Politiken för rättvis och hållbar global utveckling betonar vikten av ett samstämmigt agerande inom och mellan olika politikområden. Syftet är att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling, där grundläggande värden som demokrati, alla människors lika värde och jämställdhet står i centrum, liksom lyhördhet för fattiga människors egna perspektiv på utveckling. Genom denna politik och världens största utvecklingssamarbete räknat i procent av BNI (1 procent år 2006), bidrar Sverige aktivt till att uppnå FN:s mål om att halvera fattigdomen i världen till 2015 och till att inspirera andra länder till ytterligare ansträngningar.

Som ett led i samstämmighetsarbetet verkar Sverige för att främja hållbar konsumtion och produktion. Detta kan ses som ett väsentligt bidrag i uppfyllandet av FN:s åttonde mål om internationella partnerskap, i tillägg till de medel Sverige ställer till förfogande för utvecklings-samarbete. I den s.k. Marrakechprocessen i FN:s regi om hållbara konsumtions- och produktionsmönster leder Sverige en internationell arbetsgrupp om hållbara livsstilar vars rapport skall presenteras 2007. Vidare är Sverige aktivt i CSD-arbetet utifrån ett tydligt socialt perspektiv i en rad tvärssektoriella frågor som fattigdomsbekämpning och jämställdhet mellan könen.

Sverige är också pådrivande i IMF, Världsbanken, WTO och OECD för att främja ekonomisk tillväxt, jämställdhet och jämlikhet, ökad handel och effektiv fattigdomsbekämpning. En av de enskilt viktigaste svenska åtgärderna för rättvis och hållbar global utveckling är att vara pådrivande för avvecklingen av EU:s jordbrukssubventioner. På det internationella miljöområdet är Sverige i många sammanhang världsledande och lyfter fram ett integrerat synsätt, utveckling av miljöanpassad teknik, förnybara energikällor och åtgärder mot miljögifter m.m.

Hållbar utveckling är ett övergripande mål i EU:s fördrag sedan 1999. Vid Europeiska rådets möte i Göteborg 2001 antogs EU:s första strategi för hållbar utveckling. Den identifierade ett antal ohållbara trender och horisontella instrument för att främja en hållbar utveckling. Samtidigt kompletterades Lissabonstrategin, EU:s strategi för tillväxt och sysselsättning, med en miljödimension. Genom beslut i Barcelona 2002 utvecklades den internationella delen av hållbarhetsstrategin. EU:s roll som pådrivande i det globala arbetet för hållbar utveckling förstärktes.

Europeiska kommissionens statistikorgan Eurostat lade i december 2005 fram en rapport med indikatorer för hållbar utveckling. Rapporten är det hittills mest ambitiösa försöket att granska och följa upp huruvida utvecklingen i EU är hållbar. Förändringar mäts med hjälp av ca 150 indikatorer som delas in i tio områden. Det finns tolv huvudindikatorer som formar en översiktsbild.

Resultaten är blandade. Trenden är positiv när det gäller medellivslängd, effektivitet i materialförbrukning och bistånd. Förändringarna är små för bl.a. tillväxten av BNP per capita, transportsektorns energiförbrukning och medborgarnas förtroende för EU-institutionerna. Trenden bedöms vara negativ för ekonomisk utsatthet (risk för fattigdom), försörjningsbördan, utsläpp av växthusgaser, energiförbrukningen och hushållningen med naturresurser. Sammantaget konstateras att utvecklingen i EU inte kan anses vara hållbar.

Kommissionen har i en genomgång av genomförandet av hållbarhetsstrategin gjort den sammanfattande bedömningen att många framsteg har gjorts men också att utvecklingen i flera avseenden inte är tillfredsställande när det gäller de ohållbara trender som identifierades 2001.

I juni 2005 antog Europeiska rådet ett uttalande om huvudprinciperna för en hållbar utveckling. Det definierar mål för miljöskydd, social rättvisa och sammanhållning, ekonomiskt välstånd och för internationellt ansvar. Uttalandet anger vidare tio principer för politiken. Uttalandet är ett åtagande för såväl EU som dess medlemsstater. Det är vägledande också för den svenska nationella strategin. Uttalandet återges i sin helhet i bilaga 2.

Den globala dimensionen i EU:s hållbarhetsstrategi har blivit allt viktigare. Inför FN:s toppmöte i september 2005 gjordes en överenskommelse om nya mål för utvecklingsbiståndet som innebär att alla EU-länder skall ha antagit målet att nå 0,7 procent av BNI till 2015. I november 2005 enades biståndsministrarna om en ny utvecklingspolitik för EU, som innebär att EU:s utvecklingsbistånd inriktas på fattigdomsbekämpning i syfte att nå en hållbar global utveckling.

EU står nu inför ytterligare en etapp i sitt hållbarhetsarbete. I december 2005 lade kommissionen efter ett omfattande förberedelsearbete fram ett meddelande med förslag till en reviderad strategi för hållbar utveckling (KOM (2005) 658). Förslaget syftar till att bygga vidare på den befintliga strategin och sex huvudfrågor har identifierats: Klimatförändring och ren energi; folkhälsa; social sammanhållning, demografi och migration; förvaltning av naturresurser, hållbara transporter; samt global fattigdom och utveckling. Ett flertal mål, målsättningar och åtgärdsförslag finns

inom var och en av huvudfrågorna. Vidare lade kommissionen fram flera förslag för att främja en effektiv uppföljning och att hållbar utveckling byggs in i beslutsfattandet. För uppföljningen har en uppsättning av indikatorer presenterats. Det är också viktigt att alla större förslag från kommissionen genomgår en konsekvensbedömning ur ett hållbarhetsperspektiv.

Den nya EU-strategin skall antas vid Europeiska rådets möte i juni 2006. I kommissionens förslag till ny strategi för hållbar utveckling uppmanas medlemsstaterna att anta nationella hållbarhetsstrategier och överväga hur nationella åtgärder kan integreras med EU-åtgärder.

Sverige är pådrivande i EU:s arbete för hållbar utveckling. Den nya strategin bör vara mer ambitiös än den gällande och på ett tydligt sätt föra EU:s hållbarhetsarbete framåt under de fem år som den nya strategin skall gälla. EU skall också fortsätta att vara en pådrivande kraft i det globala arbetet för hållbar utveckling.

Sverige eftersträvar ett balanserat och väl avvägt förhållningssätt till de tre dimensionerna: ekonomisk, social och miljömässig. Sverige betonar jämställdhetsaspekten av hållbar utveckling. I den svenska nationella handlingsplanen för Lissabonstrategin från 2005 var hållbar utveckling en sammanhållande ram. Det bör finnas en nära koppling till Lissabonstrategin och på sikt bör de bägge strategierna slås samman.

Sverige vill se konkreta målsättningar och åtgärder. Det är också viktigt att stärka uppföljningen och instrumenten för beslutsfattande.

När föreliggande svenska strategi läggs fram pågår förhandlingarna om EU:s reviderade strategi. Den reviderade EU-strategin kommer troligen att innehålla åtgärder inte bara på EU-nivå utan även åtgärder som kan behöva följas upp på det nationella planet.

3.3 Hållbar utveckling i Sverige

3.3.1 Översikt av arbetet hittills

I Sverige har arbetet med hållbar utveckling på ett mer systematiskt sätt pågått sedan början av 1990-talet. Synsättet har successivt breddats. FN:s möte i Rio de Janeiro 1992, där den s.k. Brundtlandrapporten från 1987 var det samlande underlagsdokumentet, markerade startpunkten. Genomförandet av Agenda 21, som då antogs, engagerade inte bara nationella aktörer utan också regionala och lokala. En viktig del i den svenska uppföljningen var antagandet av den första svenska strategin för hållbar utveckling i mars 2002. Två år därefter gjordes en första översyn av strategin bl.a. med anledning av FN:s toppmöte i Johannesburg.

Viktiga impulser för det nationella arbetet med hållbar utveckling har kommit från det internationella samarbetet. Men Sverige har också byggt vidare på egna traditioner. I folkhemstanken låg från början att mål om social rättvisa och jämlikhet kan, inte bara förenas med, utan även stärka den ekonomiska utvecklingen. Miljöpolitiken utvecklades tidigt i Sverige. När de stora miljöfrågorna – hushållning med ändliga naturresurser, klimatfrågan, kemikaliesamhället och annat – blev alltmer

påträngande, så var ett naturligt steg att söka en samlad politik som bygger samman de olika dimensionerna till en helhet i en vision om det gröna folkhemmet.

Arbetet med hållbar utveckling sträcker sig över hela det politiska fältet. Det är ett brett arbete. Några områden kan ändå lyftas fram för att illustrera hållbar utveckling i praktiken. Klimatfrågan är en av vår tids stora utmaningar. Ingen annan miljöfråga påverkar på ett så genomgripande sätt alla delar av samhället. Det krävs kraftfulla insatser för att minska dagens utsläpp och att framtida utsläppsökningar begränsas. Samtidigt behövs anpassningsåtgärder för att möta redan pågående klimatförändringar. Inom EU har ett system för handel med utsläppsrätter tagits i bruk. Energipolitiken är ett nyckelområde. Här har ambitiösa mål satts. Förutsättningar skall skapas för att bryta Sveriges beroende av fossila bränslen till 2020 (se också avsnitt 4.4).

Miljöpolitiken byggs numera upp kring de 16 miljökvalitetsmålen, vilka för sitt förverkligande kräver ett sektorsövergripande arbetssätt. Tre utmaningar är särskilt viktiga, omställningen av energi och transportsystemen, skapandet av en giftfri miljö samt effektiva kretslopp och en hushållning med naturens resurser. Ett liknande arbetssätt tillämpas inom folkhälsopolitiken, som inriktas på ohälsans bestämningsfaktorer och på de grupper som är särskilt utsatta. Skogspolitiken kännetecknas av två jämställda mål – ett miljömål och ett produktionsmål.

Vidare har regeringen satt som mål att frånvaron från arbetslivet p.g.a. sjukskrivning skall halveras till 2008 i förhållande till 2002. Inom transportpolitiken innebär långsiktig hållbarhet allt längre gående miljökrav som förenas med de krav som ställs av en modern ekonomi och av människors behov av väl fungerande kommunikationer. Dessa faktorer är viktiga även i en politik för hållbar stadsutveckling. Genom antagandet av en samlad svensk politik för rättvis och hållbar global utveckling 2003 har vårt utvecklingssamarbete på ett tydligare sätt blivit en del av en ambition att föra en samstämmig politik där olika politikområden samverkar för att främja en rättvis och hållbar global utveckling.

Sveriges arbete med hållbar utveckling har även tagit sig uttryck i institutionella förändringar. Hållbar utveckling antogs 2003 som ett övergripande mål för regeringens politik. I januari 2005 genomfördes en regeringsombildning som innebar att ett Miljö- och samhällsbyggnadsdepartement bildades i vilket miljö-, energi- och bostadspolitiken sammanfördes. Samordningskansliet för hållbar utveckling, vilket 2003 inrättades i Statsrådsberedningen för att driva på och samordna Regeringskansliets arbete med hållbar utveckling, placerades i det nya departementet. Regeringen inrättade i början av 2005 ett Råd för hållbar utveckling under Boverket. Hållbarhetsrådet arbetar med att underlätta ett genomförande av den svenska strategin för hållbar utveckling, särskilt på lokal och regional nivå.

3.3.2 Hållbar utveckling speglad genom tolv huvudindikatorer

Skr. 2005/06:126

Som ett led i denna revidering av den svenska strategin för hållbar utveckling har en uppsättning indikatorer tagits fram med hjälp av Statistiska centralbyrån (se avsnitt 5.4.4 och bilaga 1). Regeringen redovisar här en lägesbild genom tolv huvudindikatorer. Listan med huvudindikatorer gör inte anspråk på att mäta om Sveriges utveckling är hållbar eller inte och heller inte att fullt ut spegla begreppet hållbar utveckling i alla dess olika delar.

Indikatorerna har delats in i sex större områden: hälsa, hållbar konsumtion och produktion, ekonomisk utveckling, social sammanhållning, miljö och klimat samt global utveckling. I tabell 3.1 redovisas de tolv huvudindikatorerna och den huvudsakliga trend som de visar. Sex indikatorer bedöms ha en positiv trend, två bedöms ha en negativ trend och i fyra fall bedöms trenden som varken positiv eller negativ. Det bör betonas att inte bara trenden utan även nivån måste beaktas vid bedömningen. En indikator kan ligga på en rätt tillfredsställande nivå, och det intressanta är i så fall att bevaka att inte en negativ förändring sker. Omvänt kan trenden vara positiv men tillståndet kan ändå bedömas som negativt.

Tabell 3.1: Huvudindikatorer för hållbar utveckling

Huvudindikator	Trend
HÄLSA	
1. Medellivslängd	Positiv
2. Våld	Varken positiv eller negativ
HÅLLBAR KONSUMTION OCH PRODUKTION	
3. Energieffektivitet	Positiv
4. Investeringar	Varken positiv eller negativ
EKONOMISK UTVECKLING	
5. Sysselsättningsgrad	Varken positiv eller negativ
6. Offentlig skuld	Positiv
7. Tillväxt	Positiv
SOCIAL SAMMANHÅLLNING	
8. Ekonomisk utsatthet	Negativ
9. Demografisk försörjningsbörda	Negativ
MILJÖ OCH KLIMAT	
10. Växthusgaser	Varken positiv eller negativ
11. Farliga ämnen	Positiv
GLOBAL UTVECKLING	
12. Bistånd	Positiv

Anmärkning: I bilaga 1 redovisas statistik och definitioner för huvudindikatorerna

Källa: SCB

På området *hälsa* är medellivslängd en huvudindikator. Den förväntade medellivslängden i Sverige har stadigt stigit år för år. Från 1982 till 2004 ökade den från 79,4 år till 82,7 år för kvinnor och från 73,4 år till 78,4 år för män. Det förväntade antalet hälsosamma levnadsår vid födseln kan endast följas bakåt från 1997. Här är det en ökning med ca två år för kvinnor medan det för männen inte är någon tydlig trend. Medellivslängden bör betraktas som en viktig indikator på att hälsa och välfärd i Sverige överlag är goda. Sverige står sig väl i en internationell jämförelse. En annan indikator på området hälsa är våld (utsatthet för våld eller hot om våld). Här är det stora skillnader mellan olika grupper – mest utsatta är unga män medan äldre män och äldre kvinnor sällan är utsatta. Trenden är sammantaget inte tydlig förutom för unga kvinnor där den går i negativ riktning.

Inom *hållbar konsumtion och produktion* är ökad energieffektivitet en viktig del. Det är en förutsättning för att minska beroendet av fossila bränslen och ställa om energisystemet i en mer hållbar riktning. Energieffektivisering är viktig både i produktions- och användarled. Huvudindikatorn energieffektivitet visar att totalt har energiförbrukningen per enhet BNP sjunkit. Beroendet av olja har minskat inom boende och inom industri men inte inom transportsektorn. Andelen biobränslen och andra förnybara energislag i förhållande till den totala energiförsörjningen har ökat långsamt.

Investeringarna spelar ofta en stor roll i bedömningar av hållbarhet. Man brukar betrakta upprätthållandet av olika slag av kapitalbaser – fysiskt kapital, naturresurskapital, humankapital – som ett uttryck för att utvecklingen är hållbar. Investeringarna är grundläggande för tillväxt och konkurrenskraft men även för förnyelse och miljöförbättringar. Metodutvecklingen tillåter inte fullt genomförda analyser av olika slag av investeringar, men för att ändå belysa dessa viktiga aspekter av hållbarhet görs i en huvudindikator en uppdelning av fysiska investeringar (brutto och netto), investeringar i humankapital (utbildning) och investeringar i forskning och utveckling (FoU). De fysiska investeringarna har de senaste tio åren legat på en rätt konstant nivå men nivån är lägre än före den ekonomiska krisen i början av 1990-talet. Investeringarna i utbildning ligger rätt konstant på ca 7 procent av BNP. Utgifterna för FoU har sedan 1993 legat över målet 3 procent av BNP som finns i Lissabonstrategin. År 2001 uppgick FoU-utgifterna till över 4 procent av BNP för att 2003 och 2004 minska något. Omkring tre fjärdedelar av FoU-verksamheten utförs i företagssektorn.

Full sysselsättning är centralt på området *ekonomisk utveckling*. Indikatorn sysselsättningsgrad visar varken på en tydlig positiv eller negativ trend. Regeringens mål om en sysselsättningsgrad på 80 procent är ännu inte uppnått. Positivt är att sysselsättningsgraden för äldre kvinnor och män har ökat under senare år. Ett komplementärt mått på sysselsättningen är antal arbetade timmar per person i yrkesaktiv ålder. Detta mått fångar även in olika slag av frånvaro. Här är trenden negativ för män och i stort sett oförändrad för kvinnor.

Hållbara offentliga finanser är grundläggande för välfärdssystemen och för samhällsekonomin i stort. Den offentliga skulden har sedan 1990-talets budgetsanering en nedåtgående trend. En sådan trend behövs för att klara den ökande demografiska försörjningsbördan.

En hög tillväxt skapar resurser för vårt samhälle, men den är också ett uttryck för att Sverige samtidigt kan ha en effektiv ekonomi med hög produktivitet och ha högt ställda sociala och miljömässiga mål. Hållbar utveckling skall inte behöva innebära låg tillväxt. Tillväxten av BNP per capita har varit god och utsikterna de närmaste åren är goda.

Inom området *social sammanhållning* är indikatorn ekonomisk utsatthet ett mått på andelen individer i hushåll med en inkomst på under 60 procent av medianinkomsten (det vill säga den inkomst där hälften har högre och hälften har lägre inkomst). Andelen har varit stigande ända sedan början av 1980-talet och uppgår idag till 12 procent. Denna andel är ändå näst lägst i EU och klart under genomsnittet 15 procent för EU-25. Tanken är inte att spegla ”absolut fattigdom”, utan att det med en inkomst under 60 procent av medianen kan anses vara svårt att upprätthålla en normal konsumtionsnivå och vara väl integrerad i samhället. I absoluta termer kan ändå dessa hushåll ha en hygglig standard som naturligtvis är högre än i jordens fattiga länder.

Indikatorn demografisk försörjningsbörda speglar hur många barn, unga och äldre som måste försörjas av dem som är i yrkesaktiv ålder. Här kommer det att ske en stor ökning av antalet äldre, vilket får både sociala och ekonomiska konsekvenser.

På området *miljö och klimat* är utsläpp av växthusgaser en huvudindikator. I Sverige har utsläppen av växthusgaser uppvisat en svagt minskande trend. Från 1990 till 2004 har utsläppen minskat från 72,4 miljoner ton till 69,8 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Under samma period har Sveriges BNP realt ökat med ca 27 procent. För att uppnå det långsiktiga klimatmålet krävs dock stora ytterligare minskningar av utsläppen.

Indikatorn *farliga ämnen* mäter halter av långlivade organiska ämnen i bröstmjölk. Denna indikator visar i vilken grad vissa farliga ämnen i miljön tas upp i kroppen. Fyra slag av långlivade organiska ämnen har undersökts. Här är trenden positiv för tre av de fyra undersökta ämnena medan det inte är någon större förändring för det fjärde.

Sverige kan främja en rättvis och hållbar *global utveckling* på många sätt bl.a. genom en öppen handel. Biståndet är ett annat viktigt instrument. Det svenska biståndet utgör 1 procent av BNP. Det är högt internationellt sett. FN:s mål på 0,7 procent av BNP nås endast av ett mindre antal länder. Ett komplementärt sätt att spegla global utveckling är att se på Sveriges handel med de fattigaste länderna, som från mycket låga nivåer uppvisar en ökning av såväl export som import.

4 Strategiska utmaningar

Sammanfattning: Regeringen vidareutvecklar de fyra framtidsfrågor som identifierades i 2004 års strategi och lägger fokus på fyra strategiska utmaningar:

- Bygga samhället hållbart
- Stimulera en god hälsa på lika villkor
- Möta den demografiska utmaningen
- Främja en hållbar tillväxt

I regeringens vision framhålls att hållbar utveckling är ett övergripande mål för regeringens politik, såväl nationellt som internationellt. Politikens mål är solidaritet och rättvisa, inom och mellan länder och generationer. Detta ligger till grund för de fyra strategiska utmaningar som lyfts fram här. De är en vidareutveckling av de strategiska framtidsfrågorna från den reviderade strategi för hållbar utveckling som presenterades 2004. Regeringen väljer de fyra utmaningar som är avgörande för att nå uppsatta mål och förverkliga visionen om det hållbara samhället. Sverige delar dessa utmaningar med en rad länder, både inom och utanför EU, och måste arbeta både lokalt, regionalt, nationellt, i EU och globalt för att hantera frågorna.

Sektorsöverskridande insatser behövs för att uppnå samordningsvinster och samtidigt måste eventuella målkonflikter lyftas fram för att kunna hitta nya tvärsnitt och åtgärder. Den uppföljning som gjorts av aviserade åtgärder inom de olika kärnområdena i strategin från 2004 visar att åtgärderna oftast är genomförda inom respektive kärnområde och mer sällan omfattar flera (M2006/723/Hu). De strategiska utmaningarna däremot omfattar ett flertal områden.

Varje strategisk utmaning är viktig var för sig men har också kopplingar till de andra. I alla fyra utmaningarna är således bl.a. människors möjlighet till avlönat arbete centralt, eftersom det har tydlig bäring på var människor väljer att bo, hur människors hälsa utvecklas under hela livscykeln och hur hållbar tillväxt kan främjas. Social sammanhållning är en annan grundläggande del av hållbar utveckling som belyses och betonas i var och en av de strategiska utmaningarna. Avlönat arbete och social sammanhållning utgör därmed exempel på tvärsnittsfrågor som tillsammans med de strategiska utmaningarna kan bidra till att konkretisera och tydliggöra arbetet med hållbar utveckling.

I de följande avsnitten i kapitel fyra belyses således fyra strategiska utmaningar i syfte att synliggöra utmaningar och möjligheter då olika politikområden samverkar, med mål formulerade utifrån hållbarhetsperspektivets tre dimensioner och tillhörande åtgärder. I kapitel fem beskrivs mer generellt vilka förutsättningar och verktyg som behövs för ett effektivt genomförande av strategin och för att hållbar utveckling som mål, metod och allmänt förhållningssätt skall främjas.

De strategiska utmaningar som regeringen, för den kommande mandatperioden, lägger fokus på är:

Skr. 2005/06:126

– *Bygga samhället hållbart*

Regeringens ambition med att bygga samhället hållbart är att vidareutveckla goda livsvillkor för alla människor. Detta förutsätter en avvägning mellan olika intressen när det gäller fysisk planering, regional utveckling, infrastruktur samt utveckling av boende- och stadsmiljöer inom ramen för en hållbar stadsutveckling. En övergripande utmaning såväl nationellt som globalt är förändringar i befolkningens sammansättning till följd av migration, en åldrande befolkning i vårt land, en markant urbanisering särskilt i storstadsregionerna och en befolkningsminskning på andra håll, bl.a. i flertalet av Sveriges kommuner. En stor utmaning för ett hållbart samhällsbyggande är också att främja människors delaktighet och medbestämmande, i en gemenskap där människor har lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter.

– *Stimulera en god hälsa på lika villkor*

Insatserna för en bättre folkhälsa och förverkligandet av alla människors rätt till bästa uppnåeliga hälsa ingår som en viktig del i arbetet för en hållbar tillväxt, en god välfärd och ett miljömässigt hållbart Sverige. Arbetet för god hälsa på lika villkor för alla innebär att skapa förutsättningar för bra levnadsvillkor genom tillgång till arbete, god arbetsmiljö, ekonomisk och social trygghet, en trygg uppväxt för barn samt delaktighet och medinflytande. Det är också viktigt med en god miljö och sunda levnadsvanor. En bättre folkhälsa ökar förutsättningarna för ekonomisk tillväxt på samhällelig nivå och leder till bättre ekonomi för den enskilde. Det är angeläget att samhället prioriterar insatser som kan utjämna påverkbara skillnader i hälsa och på bred front söker åtgärda skillnader i ohälsa och dödlighet mellan olika socioekonomiska grupper.

– *Möta den demografiska utmaningen*

Att människor i Sverige lever längre och friskare liv innebär att vi blir allt fler och äldre. Denna positiva utveckling medför att en ökad försörjningsbördan måste mötas. Det är av avgörande betydelse att på olika sätt se till att de skattefinansierade välfärdssystemen kan fortsätta att fungera väl och ge trygghet och social sammanhållning. Det blir då än viktigare med höjd sysselsättning – fler arbetade timmar, fler i arbete och ett längre arbetsliv. Ungdomar och människor med utländsk bakgrund måste ges bättre möjlighet att delta i arbetslivet. Det behövs också starka offentliga finanser och finansiellt hållbara socialförsäkringssystem. Sverige skall klara den demografiska utmaningen i dess ekonomiska och sociala dimensioner.

– *Främja en hållbar tillväxt*

En politik för hållbar tillväxt innebär att tillväxten drivs av dynamiska marknader, en stark välfärdspolitik och en progressiv miljöpolitik. Utvecklandet av hållbara konsumtions- och produktionsmönster skapar möjligheter för nyföretagande, sysselsättning och export. Ny kunskap, innovation och tillgång till riskkapital är centrala element. Det är bl.a. viktigt att ställa om energiförsörjningen och visionen är att Sverige på

lång sikt baserar hela energitillförseln på förnybar energi. Omställningen till ett hållbart samhälle t.ex. med hjälp av ny miljöteknik, nya lösningar och socialt systemtänkande ger förutsättningar för tillväxt och nya arbetstillfällen.

4.1 Bygga samhället hållbart

4.1.1 Utmaningar och möjligheter

Med ett hållbart samhällsbyggande avses här insatser inom kommunal planering, regional utveckling, övergripande stadsplanering, kommunikationer och infrastruktur samt boende och god miljö. Ett hållbart samhällsbyggande omfattar också människors möjligheter att aktivt delta i beslut som rör dessa frågor och utgör vidare ett viktigt instrument för att uppnå globala mål om hållbar konsumtion och produktion.

Regeringens ambition om ett hållbart Sverige förutsätter ett utvecklat samspel mellan olika intressen när det gäller fysisk planering, regional utveckling, infrastruktur samt boende- och stadsmiljö inom ramen för en hållbar stadsutveckling. Det är angeläget att på nationell nivå skapa en plattform för en svensk politik för hållbar stadsutveckling. En utmaning är att genom samhällsbyggande vidareutveckla goda livsvillkor för landets medborgare. Den kommunala planeringen, regionala utvecklingspolitiken och en politik för en god boende- och stadsmiljö kan bidra till detta. Den välfärd som byggts genom en aktiv sysselsättningspolitik, bostadspolitik samt fördelnings- och jämställdhetspolitik vidareutvecklas nu mot bakgrund av en rad förändringar, både globalt, nationellt och regionalt. En övergripande utmaning såväl nationellt som globalt är förändringar i befolkningens sammansättning till följd av migration, en åldrande befolkning i vårt land, en markant urbanisering särskilt i storstadsregionerna och en befolkningsminskning på andra håll, bl.a. i flertalet av Sveriges kommuner. En betydande utmaning är också skärpta miljökrav, bl.a. de 16 nationella miljökvalitetsmålen för de närmaste 15 åren som skall trygga en god miljö, idag och för kommande generationer.

Utöver strategier nationellt och inom EU i fråga om hållbart samhällsbyggande har Sverige också att leva upp till åtaganden på global nivå, bl.a. i genomförandeplanen från Johannesburg 2002 och planerna från FN:s konferenser kring boende och bebyggelsefrågor 1996 samt 2001 (Habitat I och II). Ett övergripande åtagande rör hållbar konsumtion och produktion, där världens rika länder åläggs ett särskilt ansvar. Detta innebär krav på ett hållbart samhällsbyggande med ett mer proaktivt förhållningssätt som stärker förutsättningarna för hållbara konsumtions- och produktionsmönster. För detta krävs t.ex. en infrastruktur och samhällsplanering som gynnar och underlättar för människor att agera hållbart. Konkret innebär det bl.a. att människor skall ha närhet till inköpsställen, tillgång till återvinningsstationer, hållbar utformning av bostäder och energisystem samt hållbara transporter.

En avgörande utmaning för ett hållbart samhällsbyggande är också att främja både vuxnas och barns delaktighet och inflytande, i en gemenskap

där alla har både rättigheter och skyldigheter gentemot varandra. Ett första led i detta – både nationellt och internationellt – är att motverka diskriminering och utanförskap så att inte människors olikheter leder till underordning och klyftor i makt och inflytande. Istället skall hållbart samhällsbyggande ge människor medinflytande i alla led och innebära ett aktivt tillvaratagande av mänskliga resurser. En av grundförutsättningarna för ett hållbart samhälle är yttrandefrihet och en god tillgång till public service som utgör en självständig röst i förhållande till såväl staten som kommersiella intressen.

Ett samhällsbyggande som beaktar lokala och regionala förutsättningar

En livsmiljö för kvinnor och män i landets olika delar, som omfattar goda ekonomiska, sociala och miljömässiga förutsättningar samt tillgänglighet för alla och tillgång till arbetstillfällen, boende, utbildning, barnomsorg, naturområden och ren luft, är en förutsättning för hållbar utveckling.

Den fysiska planeringen lägger grunden för den utveckling som en stad, tätort eller region får. De nu pågående översynerna av såväl miljöbalken (1998:808) som plan- och bygglagen (PBL) (1987:10) ger tillsammans med den erfarenhet som finns i kommuner och hos olika myndigheter förutsättningar för effektiviserade fysiska planeringsinstrument. Dessa instrument är medel för att uppnå angelägna samhällsmål, som trygghet, jämställdhet, hållbar konsumtion och produktion, integration och mångfald.

Det är viktigt att skapa bra grundförutsättningar och nödvändiga strukturer för en hållbar tillväxt och en god servicenivå och tillgänglighet för alla i olika delar av landet. Därmed kan varje region och stad, utifrån sina förutsättningar, bidra till en hållbar utveckling, bl.a. genom kopplingar mellan kommunal planering, övergripande stadsplanering och regional utveckling. Staten har en viktig roll och kan stärka förutsättningarna både för hållbar regional och kommunal utveckling, bl.a. genom att underlätta det samarbete som förekommer mellan sektorer och nivåer; lokalt, regionalt och nationellt.

Flera kommuner arbetar aktivt med så kallade ortsanalyser för att identifiera kvaliteter och områden med utvecklingspotential. På kommunal nivå pågår också på flera håll ett långsiktigt hållbarhetsarbete. Länsstyrelser, kommunala samverkansorgan eller regionala självstyrelseorgan tar fram regionala utvecklingsprogram (RUP), med en strategisk funktion som anger riktning och prioriteringar i arbetet för hållbar regional utveckling. Omkring hälften av landets län har utarbetat sådana program som operationaliseras i bl.a. regionala tillväxt-, länstransport-, naturvårds- eller landsbygdsprogram.

Det finns ett behov av att se över möjligheterna att utveckla och förbättra mellankommunal samverkan i planeringen bl.a. med utgångspunkt från Boverkets rapporter på området.

Stad och landsbygd är beroende av varandra. Det handlar både om landsbygden som producent av livsmedel och naturupplevelser och landsbygden som en avgörande resurs i omställningen till ett hållbart energisystem, bl.a. genom produktion av bioenergi för uppvärmning och fordonsbränslen. Den svenska landsbygden har också goda förutsättningar för hållbar tillväxt genom rika naturresurstillgångar i form av skog och mineraler och möjligheter inom turism och upplevelseindustrier.

Nyckeln till en långsiktigt levande landsbygd är att utifrån dessa gynnsamma faktorer stärka förutsättningarna för företagande och ekonomisk tillväxt.

Stockholm, Göteborg och Malmö har särskild betydelse i den regionala, nationella och internationella utvecklingen. Regionalt har de expansiva universitetsorterna samma funktion och kan fungera som motorer för ekonomisk utveckling och som magneter för befolkningsutvecklingen. På nationell och internationell nivå är Sveriges storstäder av vikt för landets tillväxt och välfärd.

Ur ett långsiktigt ekonomiskt perspektiv är det viktigt att arbetskraften är rörlig både yrkesmässigt och geografiskt. I allt fler regioner finns samtidigt både överskott och brist på arbetskraft.

Tendenserna när det gäller stadsutveckling med ökad urbanisering är likartade i alla delar av världen även om förutsättningarna varierar. Det internationella samarbetet om stadsutvecklingsfrågor är därför viktigt, bl.a. svenska insatser på området inom ramen för utvecklingssamarbetet och Sveriges arbete inom EU att skapa plattformar och strukturer för erfarenhetsutbyte och kunskapsöverföring mellan städer. Sverige välkomnar överenskommelsen från Bristol om Sustainable Communities som EU-medlemsstaterna kom överens om under det informella storstadsministermötet i Bristol, december 2005. Sverige är också aktivt på området inom ramen för utvecklingssamarbetet.

Kommunikationer och infrastruktur

Ett samhälle kräver hållbara och väl fungerande kommunikationer. En mer hållbar planering av energiförsörjning, infrastruktur och kommunikationer som flyg, tåg, vägnät, kollektivtrafik, hamnar, telefoni och IT-infrastruktur blir alltmer avgörande. Detta påverkar i sin tur fortsatt planering av bostadsområden, utbildning, vård och omsorg.

Svenska företag och svensk teknik är väl positionerade när det gäller miljöanpassad teknik, systemtänkande och kunskap avseende infrastruktur och stadsutveckling. Det visar bl.a. arbetet inom ramen för internationell samverkan som projektet Sustainable Cities vilket bl.a. handlar om helhetstänkande och systemlösningar i samhällsplaneringen.

En integrerad planering, hantering och utveckling av transportsystem, stadsutveckling och regional utveckling är angelägen inte bara utifrån ett transportpolitiskt perspektiv utan också i syfte att förebygga och motverka den segregation som finns framförallt i storstadsregioner. Flera komplexa miljöproblem i många städer är relaterade till trafiken. De olika huvudmannaskapen för planeringens olika beståndsdelar gör det särskilt utmanande att få bra helhetslösningar i planeringen. Ett pågående samarbete mellan Vägverket, Banverket, Boverket, Sveriges Kommuner och Landsting samt Jönköpings, Norrköpings och Uppsala kommuner kan exemplifiera ett nytänkande på detta område.

Med s.k. regionförstoring når, genom förbättrade kommunikationer, fler kvinnor och män ett ökat antal geografiska platser inom rimlig tid. I den transportpolitiska propositionen beskriver regeringen betydelsen av regionförstoring inom och mellan regioner samt transportpolitikens bidrag till denna process så att den utvecklas hållbart. I ett glest befolkat land som Sverige innebär regionförstoring en ökad möjlighet för kvinnor

och män att nå t.ex. arbetsplatser, utbildningsinstitutioner och ett större service- och kulturutbud.

Utmaningen är att göra regionförstoringen hållbar. Att människor bor och verkar över ett större område leder till ett ökat resande, vilket kan ge tilltagande miljöproblem. Det är främst energianvändning, klimatpåverkan, luftföroreningar, buller och påverkan på natur- och kulturvärden som måste beaktas. Det är också viktigt att beakta kvinnors och mäns olika pendlingsmönster dvs. att män oftare pendlar längre sträckor och i egen bil och kvinnor mer nära hemmet och ofta med kollektiva transporter. Mer funktionella regioner med IT-lösningar och distansarbete kan i vissa fall vara ett alternativ. De negativa konsekvenser som kan uppkomma i och med regionförstoring måste i varje enskilt fall vägas mot positiva konsekvenser i form av t.ex. tillväxt och möjlighet för kvinnor och män att studera och att få arbete utan att flytta, faktorer som också är delar av en hållbar utveckling. En regionförstoring som bygger på analys och välgjorda avvägningar ger det alternativ som på bäst sätt leder mot en hållbar utveckling.

En god boende- och stadsmiljö

Boendet präglas världen över av en tilltagande urbanisering. Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) redovisar i rapporten Regionernas tillstånd 2005 att ca 47 procent av landets invånare bor i de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. I andra regionala centra med universitet är andelen ca 17 procent och i övriga regionala centra ca 22 procent. Det betyder att ca 86 procent av landets invånare bor i starkt urbant präglade orter. En politik för hållbar stadsutveckling med koppling till den nationella storstadspolitiken är angelägen. En sådan politik bygger på rätten till bostad för alla. Det innebär bl.a. att diskriminering i boendet skall motverkas liksom hemlöshet och boendesegregation.

Urbaniseringen kan bidra till ökad välfärd och effektiva lösningar på nyttigheter som t.ex. fjärrvärmesystem och god kollektivtrafik. Den kan också ha negativa effekter på hälsa och miljö genom föroreningar, trängsel, buller och anonymitet. Det är viktigt att de miljö kvalitetsnormer som finns för luft uppnås. En anpassning av reglerna avseende de större städernas särskilda förhållanden behöver utvecklas.

En förtätning av staden på bekostnad av grönområden ger minskade möjligheter till rekreation. En utglesad bebyggelsestruktur erbjuder en ökad närhet till naturen, samtidigt som den kan bidra till ökade trafikflöden.

Ett hållbart samhällsbyggande främjar människors välbefinnande samt fysisk och mental hälsa genom rekreation, bl.a. i form av motion. Barn, äldre och personer med funktionshinder är ofta mer beroende än andra av grönområden i omedelbar närhet till bostaden. Hållbart samhällsbyggande innebär också ökad säkerhet mot våld och övergrepp i bostadsområden och offentliga miljöer genom säker planering av bl.a. gångstigar och bra belysning.

En god boendemiljö kräver både att nya bostadsområden och renovering av befintliga områden svarar mot krav på hållbarhet och tillgänglighet för alla, inte minst för de ca en miljon människor i samhället med lättare eller svårare former av funktionshinder. En god

inomhusmiljö säkras vid såväl planering som uppförande och förvaltning. Den s.k. Bygga Bo-dialogen har varit viktig i detta sammanhang. En stor del av det svenska bostadsbeståndet står inför omfattande behov av renovering och upprustning, t.ex. hus från 1950-talet liksom områden från 1960- och 1970-talen. I vissa bestånd gäller det att fastighetsägarna skapar en bättre tillgänglighet och ökade möjligheter till hållbart boende och hållbar konsumtion. I andra gäller det att åstadkomma en förbättrad boendemiljö med insatser i omgivningen och förbindelser med skola, service och arbetsplatser. Det finns också behov av nybyggnation på flera områden. Om- och nybyggnationer bör ske på ett energi- och kostnadseffektivt sätt där bl.a. val av byggmaterial är avgörande liksom omställning av befintliga energisystem i en mer långsiktigt hållbar riktning. Begränsad användning av fossila bränslen är av central betydelse för att minska miljöpåverkan från energianvändningen. En mängd positiva erfarenheter har gjorts inom ovanstående områden bl.a. genom de insatser som stimulerades genom de lokala investeringsprogrammen (LIP) och Klimatinvesteringsprogrammen (Klimp). Dessa erfarenheter bör föras ut till såväl andra kommuner som företag och organisationer, inklusive aktörer i utlandet.

Välfärd innebär bl.a. god tillgänglighet till bostäder, arbetsplatser och offentliga byggnader. Det bör beaktas vid såväl nybyggnation som vid renovering och tillbyggnad. Det krävs ett byggande som underlättar inte minst för barn och äldre och för personer med funktionsnedsättningar att få ett gott boende. För att främja ungdomars inträde på bostadsmarknaden krävs mindre och billigare lägenheter. Planering av boendeyråden bör präglas av ett tydligt konsumentperspektiv. Den bör också omfatta åtgärder som främjar småföretags möjligheter till etablering och tillgång till en tät och konkurrenskraftig kollektivtrafik. Det krävs väl utbyggda gång- och cykelvägnät som bl.a. bidrar till minskat bilberoende och mindre luftföroreningar, skador och buller. Ett hållbart samhällsbyggande inriktas också på god avfallshantering som främjar återvinning av material och energi.

Tillgänglighet till kultur och natur är av stor betydelse för samhällsutvecklingen. Arkitektur, formgivning och konst är en del av vår kultur och vårt samhälle. Ett vitalt kulturliv med bibliotek, teatrar och offentlig konst bidrar till att ge människor livskvalitet och välfärd och kan främja en öppenhet och förståelse också för andras kulturella arv. En hälsosam och tilltalande boende- och rekreativmiljö, fri från buller och föroreningar, är viktiga mål för ett hållbart samhällsbyggande.

Social, ekonomisk och diskriminerande segregation i boende måste åtgärdas genom ett brett spektrum av insatser. För att bebyggelsen skall motsvara olika människors behov krävs planeringsprocesser med demokratiska arbets- och beslutsformer. Människor skall ha möjlighet att påverka såväl det egna boendet som bostadsområdet i stort, oavsett etnisk tillhörighet, religiös eller annan trosuppfattning, funktionshinder, kön, ålder och sexuell läggning. Därför krävs en ökad medvetenhet bland planerare, politiker m.fl. i fråga om hur de boende ser på sina bostadsområden och planeringsprocesser som tar tillvara olika gruppers synpunkter och erfarenheter. Genom att involvera olika aktörer tidigt skapas ett ökat ägarskap, delaktighet i processerna och en ökad samhörighet i området som grundlägger en gynnsam områdesutveckling.

En mängd positiva erfarenheter har gjorts i detta avseende, bl.a. insatser genom de storstadspolitiska lokala utvecklingsavtalen. Social sammanhållning tas också upp som en prioriterad fråga i den Europeiska kommissionens förslag till reviderad EU-strategi för hållbar utveckling. Skr. 2005/06:126

4.1.2 Mål och åtgärder

Mål

Regeringens mål för att bygga samhället hållbart är:

- att främja hållbar utveckling utifrån lokala och regionala förutsättningar,
- levande och trygga stadsmiljöer och stadskärnor lätt tillgängliga för alla,
- en god boendemiljö där människor känner delaktighet,
- att bryta social, ekonomisk och diskriminerande segregation i storstadsregionerna,
- att förverkliga rätten till bostad för alla utan diskriminerande åtskillnad.

Nationella åtgärder

Övergripande frågor, kommunikationer och infrastruktur

1. Lokala och kommunala naturvårdsåtgärder, genomförs i enlighet med propositionen Svenska Miljömål – ett gemensamt uppdrag (prop. 2004/05:150, bet. 2005/06:MJU3, rskr. 2005/06:48, 49).
2. Regeringen har tillsatt en utredning Effekterna av klimatförändringar och hur samhällets sårbarhet för dessa kan minskas (dir. 2005:80). Utredningen skall redovisa sina förslag i oktober 2007.
3. Regeringen kommer att presentera en proposition med anledning av översynen av plan- och bygglagen (SOU 2005:77) under 2006 eller 2007.
4. Regeringen har tillsatt en utredning för att lämna förslag till en långsiktig strategi för hållbar utveckling av landsbygden (dir. 2004:05). Jordbruket och andra areella näringar kommer att behandlas liksom landskapets kollektiva värden utifrån ett regionalekonomiskt, socialt och miljömässigt perspektiv. Under våren 2006 utarbetas en strategi och ett program för landsbygdsutveckling som EU är med och finansierar och som skall gälla för perioden 2007–2013.

En god boende- och stadsmiljö

5. Inom Regeringskansliet pågår arbete med en rapport om politik för hållbar stadsutveckling som kommer presenteras i maj 2006.
6. Regeringen reviderar tillsammans med storstadskommunerna de storstadspolitiska utvecklingsavtalen under 2006.
7. Regeringens proposition Nationellt program för energieffektivisering och energismart byggande (prop. 2005/06:145) kommer samtidigt som denna skrivelse.

Delaktighet och åtgärder mot diskriminering

8. Regeringen intensifierar sina insatser för såväl ökad tillgänglighet till lokaler och allmänna platser som för att minska sexualiseringen av det offentliga rummet.

9. Riksdagen har beslutat att införa en lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (2006:67). Syftet är att främja barns och elevers lika rättigheter samt att motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Lagen har även till ändamål att motverka annan kränkande behandling.

Åtgärder på EU-nivå och globalt

10. Svenska erfarenheter och kunskaper om hållbar utveckling, miljöanpassad teknik, systemtänkande m.m. och kunskap avseende infrastruktur och stadsutveckling förs ut internationellt genom EU, FN och inom utvecklingssamarbetet. Exempel är arbetet inom ramen för projektet Sustainable Cities samt insatser inom utvecklingssamarbetet för bättre planering av boende och vägar, bl.a. i områden med kraftig urbanisering, luftföroreningar och problem med avfallshantering.

4.2 Stimulera en god hälsa på lika villkor

4.2.1 Utmaningar och möjligheter

Folkhälsa

Insatserna för en bättre folkhälsa och förverkligande av alla människors rätt till bästa uppnåeliga hälsa ingår som en viktig del i arbetet för en hållbar tillväxt, en god välfärd och ett miljömässigt hållbart Sverige. Arbetet för god hälsa på lika villkor för alla handlar till stor del om att skapa förutsättningar för bra levnadsvillkor. Detta omfattar exempelvis tillgång till arbete, god arbetsmiljö, ekonomisk och social trygghet, ett gott smittskydd, känsla av delaktighet och medinflytande, trygg uppväxt för barn, bra miljö att leva i och sunda levnadsvanor. Dessa områden utgör också några av målområdena för den svenska folkhälsopolitiken.

En bättre folkhälsa ökar förutsättningarna för ekonomisk tillväxt, vilket i sin tur stärker möjligheterna att finansiera åtgärder som bidrar till att ytterligare förbättra människors hälsa.

Ökad medvetenhet om samhällsförhållanden och levnadsvanornas betydelse för hälsan, kunskap om folksjukdomars orsaker och utbredning, ett intensifierat hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete samt en allt bättre hälso- och sjukvård har varit och är förutsättningar för en successivt förbättrad folkhälsa.

Det är angeläget att samhället prioriterar insatser som kan utjämna påverkbara skillnader i hälsa. Det krävs också ökad kunskap och tillämpning av den kunskap som redan finns, om varför det föreligger så stora skillnader i hälsa och om vilka insatser som kan minska ojämlikheten i hälsa, på såväl nationell som regional och lokal nivå.

Samhälleliga strukturer i form av lagstiftning, ekonomiska resurser, normer och traditioner inom olika samhällssektorer (t.ex. arbetsmiljö, utbildning, boende, arbetsfördelning mellan kvinnor och män, trafik, jordbruk, fritid och kultur, socialtjänst, hälso- och sjukvård) påverkar förekomsten av hälsorisker.

Att hälsan påverkas av samhällsförhållanden i stort är ett viktigt skäl till att hälsopolitiskt motiverade initiativ tas inom flertalet samhällssektorer.

Staten har ett ansvar för att skapa gynnsamma förutsättningar för hela befolkningen att leva ett hälsosamt liv. Insatser för att skapa goda villkor för hälsa skall ses i ett långsiktigt och hållbart perspektiv. Främjandet av en god hälsa utgör en investering för framtiden som ger utdelning på flera sätt. För individen märks detta genom fler år med god hälsa och livskvalitet. För samhället innebär det en befolkning som är frisk och mår bra också långt upp i åren vilket skapar bättre förutsättningar för välbefinnande, exempelvis genom ökad tillväxt, minskad sjukfrånvaro och utslagning i arbetslivet.

Det är mycket glädjande att livslängden i Sverige fortsätter att öka. År 2003 var den förväntade livslängden hos kvinnor nästan 83 år och hos män nära 78 år (se indikator 1). Generellt sett och i internationell jämförelse har Sveriges befolkning en lång livslängd och skillnaderna mellan olika grupper är små. Det finns dock tydliga systematiska skillnader i dödlighet och sjuklighet. Det gäller bl.a. skillnader mellan olika socioekonomiska grupper, flickor och pojkar, kvinnor och män, utrikes och inrikes födda, kvinnor och män med funktionshinder och människor med olika sexuell läggning. Den självskattade upplevelsen av psykiskt välbefinnande har sedan 1990-talets senare del fortlöpande försämrats bland befolkningen, framförallt för kvinnor. Under senare år har andelen skolbarn i åldrarna 11, 13 och 15 år, som angett att de anser sig vara fullt friska minskat. Det gäller särskilt för flickor.

En utmaning gäller människors levnadsvanor som i stor utsträckning påverkar hälsan. Sunda levnadsvanor kan förebygga uppkomsten av en rad vanliga sjukdomar såsom många cancersjukdomar, hjärt- och kärlsjukdomar, diabetes, benskörhet och luftrörs- och lungsjukdomar. Därför är det angeläget att arbeta för goda levnadsvanor i fråga om kost, fysisk aktivitet och bruk av alkohol och tobak. Det behövs insatser för att skapa goda förutsättningar för människor att välja en hälsosam livsstil gärna i så unga år som möjligt. Det kan innebära insatser som påverkar människors livsstil, tillgänglighet, pris samt sociala normer/social acceptans. Ett exempel på en framgångsrik insats i fråga om levnadsvanor är införandet av rökfria serveringar. Lagen trädde i kraft den 1 juni 2005. En första utvärdering visar att den efterlevs väl. Lagen innebär att såväl restauranganställda som gäster exponeras mindre för skadlig passiv rökning.

För världens fattiga är undernäring fortfarande ett mycket omfattande folkhälsoproblem. Samtidigt håller övervikt på att utvecklas till ett hälsoproblem bland de välbeställda i utvecklingsländerna. I Sverige har övervikt tilltagit i alla åldrar. Ungefär hälften av alla män och en tredjedel av alla kvinnor anses överviktiga och övervikten ökar också påtagligt bland barn och ungdomar. Flera processer försvårar arbetet mot övervikt och fetma. Exempelvis bidrar en intensiv marknadsföring av

sockerhaltiga och feta födoämnen, ofta i form av halvfabrikat och snabbmat, till osunda matvanor. Det finns inslag i EU:s gemensamma jordbrukspolitik som innebär att ohälsosamma produkter subventioneras medan det däremot saknas stöd för att främja konsumtion av t.ex. frukt och grönsaker.

Våldet är både nationellt och internationellt ett stort hinder mot människors fysiska och psykiska hälsa. Det gäller det synliga våldet i offentliga miljöer, där primärt män är offer. Det gäller också det mer dolda våldet i hemmen som huvudsakligen drabbar kvinnor och barn som ofta har svårt att anmäla en närstående och där det ofta saknas vittnen eller där vittnena är beroende av och inte vågar anmäla förövarna.

Hälsan i arbetslivet

En avgörande utmaning gäller hälsa och arbetsliv. På det nationella planet har den kraftiga ökningen av sjukfrånvaron, i huvudsak på grund av besvär i rörelseorganen och psykiska diagnoser, inneburit ett långsiktigt hot mot välfärden.

I studier av ohälsa har utvecklingen gått från ett huvudsakligt fokus på fysiska riskfaktorer för anställda inom varuproduktion till ett uppmärksammande av ökande stressrelaterade riskfaktorer för personal i service- och tjänstesektorn, vilka ofta är kvinnor. Ett pågående förändrings- och utvecklingsarbete på svenska arbetsplatser och ökad förståelse för faktorer som påverkar ohälsa på arbetsplatsen kan i bästa fall få effekt på den arbetsrelaterade ohälsan. Belastningsskadorna är fortfarande ett av de största problemen i arbetslivet. Under slutet av 1990-talet ökade framförallt antalet anmälda arbetssjukdomar, samt till viss del också antalet anmälda arbetsolyckor främst för kvinnor. Därefter har antalet anmälda arbetsskador minskat för både kvinnor och män.

Ökningen av sjukfrånvaron under slutet av 1990-talet kan också förklaras av brister i sjukförsäkringsadministrationen varför ett omfattande förändrings- och förbättringsarbete pågår.

Två av tre personer i sjukfrånvaro är kvinnor. Kvinnors stora sjukfrånvaro kan enligt ett flertal svenska studier bero på en allt sämre psykosocial arbetsmiljö i kvinnodominerade yrken i kombination med återkommande omorganisationer på kvinnodominerade arbetsplatser inom kommun och landsting. Tidigare nedskärningar i offentlig sektor har också inneburit en omfördelning i åldersstrukturen, genom att de som fått lämna sina arbeten varit yngre kvinnor medan de äldre som stannat kvar utsatts för ökande krav. Påfrestningar inom arbetslivet har i många fall förstärkts av kvinnors åtaganden i hemmen och i vård av äldre släktingar.

Kvinnors och mäns ibland ofrivilliga deltids- och visstidsanställningar kan bidra till ökad ohälsa. Fyra av tio kvinnor och en av tio män arbetade deltid 2004. Under samma år hade ungefär var sjätte anställd kvinna och var sjunde anställd man en tidsbegränsad anställning. Deltidsanställningar innebär normalt sett lägre inkomster, vilket också påverkar den faktiska ersättningen i socialförsäkring och pension.

Det finns också en koppling mellan arbetslöshet och hälsa, och ohälsa är vanligare bland dem som står utanför arbetslivet. I januari 2006 var ca 6 procent av arbetskraften arbetslös. För ungdomar mellan 16 och 24 år, som stod till arbetsmarknadens förfogande, var andelen arbetslösa ca 15

procent. Bland dessa ungdomar var fler män än kvinnor arbetslösa, ca 17 procent i jämförelse med ca 13 procent. Bland utrikes födda har arbetslösheten minskat sedan 1997 men ligger fortfarande på en betydligt högre nivå än för andra grupper. Det är därför viktigt att arbetsmarknaden är öppen för alla och att alla former av diskriminering bekämpas (se vidare avsnitt 4.3).

Möjligheterna att förena arbetsliv med privatliv kan ofta vara av stor betydelse för hälsan. Sammantaget arbetar kvinnor och män i genomsnitt lika många timmar per vecka. Skillnaden är dock att kvinnor arbetar lika mycket betalt som obetalt medan män arbetar dubbelt så mycket betalt som obetalt. Kvinnor arbetar jämnt under veckan, medan mäns arbetsinsats är mer koncentrerad till vardagarna. Män får därigenom större möjligheter än kvinnor till återhämtning under helgerna. Kvinnor har ofta mindre egen tid än män och den är mer fragmenterad än mäns. Dessa faktorer kan vara en bidragande orsak till kvinnors högre ohälsa.

Uppväxtvillkor

En viktig utmaning för att stimulera en god hälsa på lika villkor är att tillförsäkra såväl flickor som pojkar goda och jämlika uppväxtvillkor. Uppväxtvillkoren har stor betydelse för hälsan hela livet. Otrygghet, ohälsa och sjukdom i tidig ålder följer ofta med genom olika skeden i livet. Det är därför särskilt viktigt med insatser för goda levnadsvillkor bland barn och ungdomar eftersom barn inte kan välja den miljö de lever i. Jämfört med andra barn löper barn i hushåll med utsatt ekonomisk situation ökad risk för sjuklighet och död under de första levnadsåren, liksom senare i livet. I detta sammanhang är det viktigt att skapa förutsättningar för en positiv utveckling för de socialt och ekonomiskt mest segregerade stadsdelarna i storstadsregionerna.

Barns hälsa påverkas bl.a. av luftföroreningar. Allergisjukdomar står för de vanligaste långvariga hälsoproblemen bland barn. Föräldrars rökning påverkar också barns hälsa. Bland de miljörelaterade problemen är hörselskadande buller en ökande hälsorisk för barn. Barn utsätts för organiska miljöföroreningar och tungmetaller t.ex. när de undersöker föremål med munnen, men också för tobak och alkohol genom modersmjölken.

Barns och ungdomars hälsa kräver en god miljö i och utanför hemmet, i förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg och skola för barn och unga, fritidsmiljö, levnadsvanor samt goda utvecklingsmöjligheter. Flera effektiva metoder för att främja barns och ungas hälsa har utvecklats under det senaste decenniet såsom t.ex. föräldrastöd. Det handlar om att öka barns och ungas inflytande och delaktighet. Det är också angeläget att öka förutsättningarna för goda relationer mellan barn och föräldrar samt andra barn och vuxna i skolan och i fritidsmiljön. Det är viktigt att motverka mobbning och sexuella trakasserier av unga flickor vilket ger psykisk ohälsa. En central utgångspunkt i att skapa ett hållbart samhälle är att ge flickor och pojkar möjligheter att på lika villkor delta som fullvärdiga medborgare i samhället och få inflytande i frågor som rör dem. Det är viktigt att förbättra förutsättningarna för utveckling av barns och ungas kompetens samt att ge barn och unga möjligheter att på jämställda och jämlika villkor delta i kulturlivet och få inflytande över frågor som rör dem.

Livsstilar: fysisk aktivitet, friluftsliv, alkoholkonsumtion och rökning

Motion ökar livskvaliteten genom att fysisk aktivitet påverkar flera kroppsliga funktioner positivt och livskvaliteten ökar. Motion är också viktigt för att hålla lämplig kroppsvikt. Under 2000-talet har människor kontinuerligt ökat sitt regelbundna motionerande. I Sverige motionerar 60 procent av kvinnorna och 58 procent av männen regelbundet. Samtidigt är två av tre svenska ungdomar för lite fysiskt aktiva och speciellt oroande är att stillasittandet ökar bland barn och ungdomar. Fysisk inaktivitet uppskattas stå för 3 procent av kvinnornas och 6 procent av männens sjukdomsörda.

Tryggheten av mark och vatten för friluftsliv, inte minst nära tätorter, skapar förutsättningar för och främjar motion och rörelse. Natur- och friluftsupplevelser är viktiga och bidrar till att skapa bra förutsättningar för en god hälsa för hela befolkningen (se vidare avsnitt 4.1).

Mathållning berör alla och är en viktig aspekt för välbefinnande och hälsa. Tillgång till näringsrik mat är en viktig fråga för människor i livets alla skeden. Det är viktigt att samhället verkar för att ge alla konsumenter god säkerhet och valmöjligheter på området. Högt ställda krav på säkerhet och hygien i hela livsmedelskedjan är centrala. Exempel på åtgärder är föräldrautbildning, att verka för näringsrik skolmat, god konsumentmärkning, föräldrautbildning, att verka för näringsrik skolmat och god måltidskvalitet i kommunernas äldreomsorg. Det är också viktigt att handeln tar ett ansvar bl.a. för produktsäkerhet och information om råvarors ursprung, tillverkningsland och tillverkare.

Den ökande alkoholkonsumtionen utgör ett hot mot hälsa och utveckling såväl i Sverige som globalt. I Europa dör ca 600 000 människor i förtid varje år av alkoholrelaterade orsaker. I Sverige avlider ca 1 600 män och 400 kvinnor varje år av någon form av alkoholdiagnos. Under perioden 1995–2005 har alkoholkonsumtionen i Sverige ökat med 33 procent. Den största ökningen har skett bland kvinnor vilket kan vara kopplat till ökad stress.

Förändringar i omvärlden har ändrat förutsättningarna för den svenska alkoholkonsumtionen. Spritskatten har sänkts kraftigt i våra grannländer samtidigt som införselbegränsningarna på alkohol tagits bort. Europeiska kommissionen har därtill krav på att Sveriges förbud mot distanshandel av alkohol avskaffas. Sammantaget innebär detta att tillgängligheten till alkohol har ökat väsentligen under de senaste tio åren. Ökningen av alkoholkonsumtion förefaller emellertid ha stagnerat och under det senaste året har en viss minskning skett. Alkoholkonsumtionen och berusningsdrickandet har framförallt ökat bland äldre ungdomar och unga vuxna. Bland yngre ungdomar däremot har alkoholkonsumtionen minskat, främst bland pojkar.

Det är allt färre som röker i Sverige vilket leder till flera tusen färre för tidiga dödsfall varje år. Det finns emellertid fortfarande stora och ökande sociala skillnader i rökvanor mellan olika sociala grupper. Sedan 2001 minskar andelen rökare både bland flickor och pojkar, men mest bland pojkar. Samtidigt har användningen av snus ökat, särskilt bland flickor. I Europa dör varje år fler än 500 000 personer av tobaksrelaterade orsaker.

Globalt förändras konsumtionsmönstren i fråga om rökning och allt fler av världens rökare finns idag i utvecklingsländer medan tobakskonsumtionen minskar i industriländerna. Skr. 2005/06:126

Smittsamma sjukdomar, sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, hiv/aids och våld som globala utmaningar

En stor hälsoutmaning gäller smittsamma sjukdomar, sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, hiv/aids och våld. I ett globalt perspektiv orsakar smittsamma sjukdomar ca 26 procent av alla dödsfall. Vanliga luftvägsinfektioner och diarré sjukdomar orsakar ca 40 procent av dessa dödsfall. Även spridningen av resistent bakterier inom hälso- och sjukvården och i övriga samhället visar tecken på en oroande utveckling. Detta kan på sikt hota de medicinska framsteg som förutsätter antibiotikabehandling. Utbrotten av sars och fågelinfluensa har ökat uppmärksamheten på insatser för att snabbt kunna upptäcka och begränsa utbrott av smittsamma sjukdomar bland djur och människor, vilka kan utgöra globala hot mot ekonomisk, social och politisk stabilitet.

I flera olika sammanhang har det internationella samfundet slagit fast att smittsamma sjukdomar utgör en global utmaning och ett hot mot en rättvis och hållbar global utveckling. Vid Världshälsoförsamlingen (WHA) i maj 2005 antogs det reviderade internationella hälso-reglementet som träder i kraft 2007 och skapar ett system för övervakning av allvarliga sjukdomsutbrott som kan få spridning till andra länder. Hiv/aids-epidemin utgör ett starkt hot mot utvecklingen i många länder. I Sverige är ökningen av antalet fall av hiv/aids starkt kopplad till den globala epidemin, men ligger fortfarande på en låg nivå.

Globalt orsakar bristen på sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter hundratusentals dödsfall varje år, bl.a. i samband med graviditeter och förlossningar, inte minst bland tonårsflickor. Bristande rättigheter och kvinnors svaga ekonomiska ställning globalt är också en stor ohälsfaktor genom att flickors och kvinnors bristande egenmakt gör dem utsatta för sexuella övergrepp och våld.

4.2.2 Mål och åtgärder

Mål

Regeringens mål för att stimulera en god hälsa på lika villkor är:
– att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för alla människor.

Nationella åtgärder

Folkhälsa

11. Under 2006 lämnar regeringen en första redovisning av genomförandet av folkhälsopolitiken i en skrivelse till riksdagen. Arbetet grundas på att rätten till bästa möjliga hälsa är en mänsklig rättighet.

Hälsan i arbetslivet

12. Regeringen bereder frågan om en kvalitativ företagshälsovård som syftar till att främja utvecklingen inom företagshälsovården.

13. Regeringen kommer under 2006–2008 att lämna ett särskilt stöd till hälso- och sjukvården för att stimulera landstingen att vidta aktiva åtgärder för att minska sjukfrånvaron bland invånarna i respektive län.

14. Socialstyrelsen och Försäkringskassan har fått i uppdrag att utforma en mer kvalitetssäkrad, enhetlig och rättssäker sjukskrivningsprocess, som tar tillvara den försäkrades arbetsförmåga och ger ett bra stöd så att den sjukskrivne kan återgå i arbete.

15. Försäkringskassan skall i samverkan med Arbetsmarknadsstyrelsen, med start 2006, göra en genomgång av samtliga personer som varit sjukskrivna i mer än två år eller har beviljats tidsbegränsad sjuk- och aktivitetsersättning. Syftet är att säkerställa dels att rehabilitering eller andra åtgärder vidtas för att återföra den försäkrade till arbetslivet, dels att rätt ersättning ges.

Uppväxtvillkor

16. Socialstyrelsen har i uppdrag att ta fram ett förslag till handlingsplan för barns miljö och hälsa. Delar av uppdraget redovisas i oktober 2006 och slutredovisning görs i mars 2007.

17. En miljard kronor har avsatts 2006 för reformer för ekonomiskt utsatta barn, för förbättrat underhållsstöd och bostadsbidrag till barnfamiljer samt införandet av ett barntillägg till studerande föräldrar inom studiestödssystemet. Förbättringar görs fr.o.m. 2006 för de allmänna barnbidragen. Regeringen föreslår i en proposition till riksdagen samma dag som denna skrivelse, ett höjt inkomsttak inom föräldraförsäkringen samt sjukpenningssystemet och att den lägsta nivån inom föräldrapenningen höjs (prop. 2005/06:142).

18. Arbetsmiljöverket skall följa utvecklingen av levnadsvillkoren för ungdomar mellan 16 och 25 år. Uppföljningen skall redovisas i början av 2007.

19. Regeringen har också tillsatt Utredningen om ungdomars livssituation utifrån stress och dess konsekvenser för den psykiska hälsan (dir. 2006:12) vars förslag redovisas i maj 2006.

20. Arbetslivsinstitutet skall kartlägga och sammanställa kunskapsläget om unga kvinnors och mäns situation i arbetslivet och uppdraget slutredovisas i mars 2007.

Livsstilar

21. Sverige arbetar kontinuerligt för att förändra EG:s gemensamma jordbrukspolitik så att konsumenternas efterfrågan i större utsträckning styr produktionen. I samband med reformen av EG:s marknadsordningar för frukt och grönsaker under 2006 kommer Sverige aktivt verka för ett avskaffande av alla prishöjande stöd för dessa produkter.

22. I juni 2005 lanserade regeringen Matmanifestet som innehåller en rad åtgärds punkter på mat- och hälsoområdet.

23. Livsmedelsverket och Statens folkhälsoinstitut har redovisat underlag till förslag till handlingsplan för goda matvanor och ökad fysisk aktivitet i befolkningen. Förslaget bereds inom Regeringskansliet.

24. Åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen skall genomföras med utgångspunkt i den nya nationella alkoholhandlingsplanen som gäller mellan åren 2006–2010 (prop. 2005/06:30, bet. 2005/06:JuSoU1, bet. 2005/06:SoU12, rskr. 2005/06:157).

Åtgärder på EU-nivå och globalt

25. EG-kommissionen har gett ut en grönbok som syftar till att inleda ett brett samråd mellan EU-institutionerna, medlemsstaterna och det civila samhället för att fastställa hur gemenskapen kan bidra till att främja goda kostvanor och fysisk aktivitet. Resultaten av arbetet med grönboken skall presenteras i slutet av 2006.

26. I uppföljningen av de samarbetsstrategier som styr Sveriges utvecklingsamarbete med enskilda länder förs en dialog där Sverige kan resa frågor av betydelse för hållbar utveckling, bl.a. hälsa.

27. Sverige avser att verka för att Milleniemalet inom FN vidareutvecklas med mål om sexuell och reproduktiv hälsa och arbetar dessutom aktivt internationellt för att motverka våld mot flickor och kvinnor.

28. Åtgärder för att förebygga spridning och minska konsekvenserna av hiv/aids och andra sexuellt överförbara och blodburna sjukdomar skall genomföras med utgångspunkt i den Nationella strategin för hiv/aids och vissa andra smittsamma sjukdomar (prop. 2005/06:60, bet. 2005/06:SoU20).

29. Inom smittskyddsområdet kommer regeringen att verka för att smittskyddsfrågor ges hög prioritet inom EU, WHO, FN och i det regionala samarbetet. Insatser planeras också i fråga om hur utveckling av kommersiellt ointressanta läkemedel, som t.ex. antibakteriella läkemedel och hiv-vaccin kan säkerställas. Regeringen har tagit fram en strategisk handlingsplan 2005 för bekämpningen av smittsamma sjukdomar på global nivå.

30. Åtgärder för att bevara möjligheten att effektivt använda antibiotika vid bakteriella infektioner hos människor och djur skall genomföras i enlighet med vad regeringen har föreslagit i Strategi för ett samordnat arbete mot antibiotikaresistens och vårdrelaterade sjukdomar (prop. 2005/06:50, bet. 2005/06:SoU13).

4.3.1 Utmaningar och möjligheter

Ett av de allra största framstegen i välfärden är att vi lever allt längre. Vi kan dessutom se fram emot fler hälsosamma levnadsår (se huvudindikator 1 i bilaga 1). Detta är positivt för oss som individer och för hela vårt samhälle.

Denna utveckling har effekter på befolkningens struktur. I Sverige liksom i många andra OECD-länder kommer andelen äldre i befolkningen att öka påtagligt de närmaste decennierna.

Försörjningsbördan för dem i arbete ökar. Det betyder att de skattefinansierade välfärdssystemen kommer att sättas under press, vilket får både ekonomiska och sociala konsekvenser. Den demografiska utvecklingen ställer vårt samhälle inför en stor utmaning som kräver insatser i god tid på flera områden som behöver stå i samspel med varandra. Det är fråga om en långsiktig utveckling som gäller fördelning och solidaritet mellan generationer.

Enligt Statistiska centralbyråns befolkningsprognos från våren 2005 kommer Sveriges befolkning att fortsätta att växa från idag 9 miljoner till drygt 10,5 miljoner invånare 2050. Det är främst antalet personer som är 65 år och äldre som ökar snabbt de närmaste 30 åren. Invandringen står för huvuddelen av den väntade befolkningsökningen. Inte minst för tillväxten av befolkningen i yrkesverksam ålder har invandringen en avgörande betydelse. Utan invandring skulle åldersgruppen 20–64 år minska i antal.

Den demografiska utvecklingen varierar stort mellan olika regioner. Prognoser tyder på att skillnaderna kan komma att förstärkas. I vissa regioner och orter kan arbetsliv och offentlig service påverkas mycket av de demografiska förändringarna. Försörjningsbördan kan väntas bli särskilt stor i Norrlands inland, delar av Bergslagen och i en del små regioner i södra och mellersta Sverige.

Den demografiska utvecklingen kan sammanfattas i huvudindikatorn demografisk försörjningsbörda (se indikator 9 i bilaga 1). Den visar hur många personer i icke-yrkesaktiv ålder som det går på 100 personer i yrkesaktiv ålder. Försörjningsbördan avseende äldre väntas stiga från idag 29 till 42,7 personer per 100 i yrkesaktiv ålder år 2050. Försörjningsbördan avseende de yngre väntas vara relativt konstant och 2050 uppgå till 41,6 personer. Sammantaget stiger försörjningsbördan från idag 70 till 84 personer 2050. Antalet äldre ökar snabbt de kommande 30 åren för att därefter plana ut.

De demografiska förändringarna får stora effekter på de offentliga utgifterna. När de äldre blir fler ökar utgifterna för pensioner, sjukvård och äldreomsorg. I budgetpropositionen för 2006 redovisades beräkningar av hur den demografiska utvecklingen kan påverka de offentliga finanserna på längre sikt fram till 2050. Sammantaget väntas utgifterna för pensioner, sjukvård och äldreomsorg att öka med 6 procentenheter av BNP fram till 2050. I periodens början, fram till 2015, blir det demografiska utgiftstrycket begränsat. Under 15-årsperioden

därefter väntas efterfrågan på skattefinansierade välfärdstjänster öka med i genomsnitt mer än 1 procent per år. Jämfört med andra EU-länder är Sveriges demografiska situation rätt gynnsam, men den är tillräckligt allvarlig för att motivera åtgärder redan nu.

Social sammanhållning och delaktighet är grundläggande för en hållbar utveckling. Våra välfärdssystem är basen för att ge denna grund. Det gäller pensionerna, hälso- och sjukvården, åldringsvården och andra trygghetssystem. Utvecklingen mot en åldrande befolkning kommer på sikt att avsevärt öka efterfrågan på välfärdstjänster. För att de offentliga välfärdssystemen skall vara socialt hållbara måste systemen klara av att även på lång sikt upprätthålla balans mellan efterfrågan och utbud på välfärdstjänster.

Om inte välfärdssystemen långsiktigt förmår tillgodose den ökande efterfrågan kan det uppstå problem med köer och väntetider. Hälso- och sjukvården har redan idag sådana problem. Det är viktigt att de allra flesta medborgare även i framtiden upplever att väntetiderna inte är orimligt långa. Därmed skulle sannolikheten minska att ekonomiskt starka grupper i högre grad väljer att komplettera det offentliga skyddet med exempelvis privata försäkringar. En solidariskt finansierad hälso- och sjukvård är grunden även i framtiden.

Den demografiska utmaningen kräver ett långsiktigt och samlat arbete över flera sektorer och politikområden. I arbetet med denna strategiska utmaning har vissa politiska områden bedömts vara särskilt viktiga:

- Att höja sysselsättningen blir en än viktigare uppgift när försörjningsbördan ökar. Det behövs fler arbetade timmar, fler i arbete, ett längre arbetsliv och en ökad sysselsättningsgrad i grupper som idag inte tillräckligt deltar i arbetslivet. Bland annat måste människor med utländsk bakgrund ges möjlighet att delta i arbetslivet utan diskriminerande åtskillnad.
- De offentliga finanserna måste vara starka så att man kan säkerställa att välfärdssystemen på sikt är hållbara.
- Socialförsäkringarna måste vara finansiellt hållbara och stödja arbetslinjen.
- Ungdomspolitikerna kan underlätta inträdet på arbetsmarknaden och familjebildningen och därigenom ge viktiga bidrag för att möta den demografiska utmaningen. Det är dessutom en fråga om rättvisa mellan generationer att sörja för goda villkor för barn och ungdomar.
- Familjepolitiken och jämställdhetspolitiken handlar om att skapa goda förutsättningar för att förena arbets- och familjeliv för såväl kvinnor som män.
- Den demografiska utmaningen medför krav på att säkra de äldres välfärd och livskvalitet. Äldreomsorgen, hälso- och sjukvården, boende och service för de äldre måste fungera väl i hela landet och den fysiska tillgängligheten behöver vara god.

Dessutom är det viktigt att nämna att graden av framgång i folkhälsopolitiken påverkar möjligheterna till en hälsosam ålderdom och ett högt arbetskraftsdeltagande, inte minst bland de äldre (se vidare avsnitt 4.2). En annan viktig fråga är att vi måste bygga ett samhälle som är utformat och öppet för alla. En viktig orsak är den demografiska utvecklingen, där de äldre –som i högre grad är funktionshindrade –

kommer att utgöra en allt större andel av befolkningen. Särlösningar för att tillgodose denna växande grupps behov kommer att bli för kostsamt. Det finns alltså en uppenbar koppling mellan ett tillgängligt samhälle och ett hållbart samhälle. Det är även viktigt med en demokratipolitik som främjar ett ökat och mer jämlikt deltagande och förverkligande av de mänskliga rättigheterna, bl.a. rätten till arbete och barnens rättigheter.

Sysselsättning

En hög sysselsättning är central för att klara den demografiska utmaningen. Regeringens mål är att 80 procent av åldersgruppen 20–64 år skall ha reguljär sysselsättning. Den öppna arbetslösheten skall pressas ned till 4 procent. Målen är idag inte uppfyllda och arbetet med att uppfylla dem måste intensifieras. Inom EU:s Lissabonstrategi finns mål om att 70 procent i åldersgruppen 15–64 år skall vara i sysselsättning och för äldre (55–64 år) 60 procent av männen och 50 procent av kvinnorna. De målen uppfyller Sverige.

En fortsatt stabil makroekonomi är grundläggande för en varaktigt hög sysselsättning. Det betyder stabila priser och sunda offentliga finanser. Förutom att föra en ekonomisk politik som allmänt gynnar tillväxt och sysselsättning har regeringen gjort särskilda insatser för att höja sysselsättningen genom det tvååriga sysselsättningspaketet.

En handlingslinje för att öka sysselsättningen är att stärka de ekonomiska drivkrafterna för arbete. Alltför små skillnader mellan inkomster av arbete och inkomster av olika sociala ersättningar (från socialförsäkringar och olika bidrag) ger negativa effekter på de ekonomiska drivkrafterna att arbeta. Allvarliga fattigdomsfällor kan uppkomma för personer med låg inkomst om utbytet av arbete är lågt. De får i sådana fall svårt att förbättra sin ekonomiska situation av egen kraft.

Å andra sidan kan en alltför låg kompensationsnivå leda till en oönskat låg levnadsstandard för individen och minska legitimiteten i de offentliga försäkringssystemen. Det finns forskningsresultat som visar att bidragssystemens utformning kan ha större effekter på arbetsutbudet än vad skatteregler har. Det allmänna pensionssystemets utformning kommer på sikt att påverka arbetsutbudet i positiv riktning genom att det stärker incitamenten att arbeta.

Effekterna av den tyngre försörjningsbördan kan lättas genom att fler kommer i arbete. Det finns outnyttjade resurser i flera grupper. De äldre kan i högre grad delta i arbetslivet. Här har det på senare år skett en positiv utveckling. Sysselsättningsgraden för dem över 60 år har ökat sedan slutet av 1990-talet, för äldre kvinnor var denna positiva utveckling särskilt uttalad. Sverige har nyligen tillsammans med fem andra länder tagit initiativ till en europeisk jämställdhetspakt med syfte att ytterligare fullfölja Lissabonstrategin när det gäller t.ex. sysselsättning för kvinnor, lika lön och utformning av välfärdssystem.

En annan grupp där fler kan delta i arbetslivet är ungdomar, som idag ofta har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Personer med invandrarbakgrund och personer med funktionshinder som innebär nedsatt arbetsförmåga har också en klart lägre sysselsättningsgrad än den övriga befolkningen. Det är vidare viktigt att deltidsarbetslösa får möjlighet att arbeta i större utsträckning.

Det är viktigt att även individer som är frånvarande från arbetslivet på grund av sjukdom kommer tillbaka till arbetet. I syfte att uppnå detta har regeringen vidtagit ett antal åtgärder (se avsnitt 4.2.1). Regeringen har också satt upp ett nationellt mål om att halvera sjukfrånvaron fram till 2008, i förhållande till 2002, samtidigt som antalet nya fall av beviljad sjuk- och aktivitetsersättning skall minska.

I de rikare länderna innebär den demografiska utvecklingen att det behövs fler i arbete. Samtidigt hyser de fattiga länderna huvuddelen av världens arbetskraft. Många unga i världen saknar arbete, vilket bidrar till social oro, ett starkt migrationstryck och låga inkomster. Sverige och övriga industriländer kan bidra till en balanserad utveckling genom att förbättra möjligheterna till utbildning och arbete för dem som har sökt sig till vår del av världen för att förbättra sina livsvillkor.

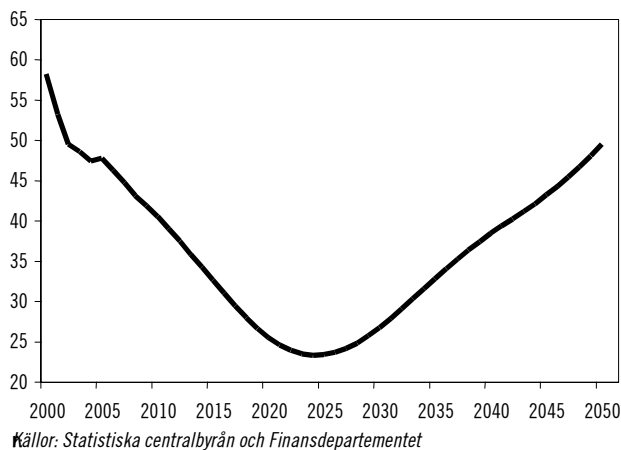
För att kunna uppnå det övergripande sysselsättningsmålet är integration av kvinnor och män med utländsk bakgrund ett prioriterat område. De utrikes födda är starkt överrepresenterade bland de arbetslösa. Invandringen kommer som nämnts att stå för huvuddelen av befolkningsökningen enligt SCB:s prognos. Utan en fortsatt invandring skulle Sveriges befolkning i yrkesaktiv ålder minska. Det blir således ännu viktigare att människor med invandrarbakgrund ges möjlighet att delta i arbetslivet. Detta måste åstadkommas med en bred arsenal av åtgärder. En vidgad arbetskraftsinvandring bör stödjas av regelverket och baseras på att arbetsvillkor skall vara lika som för de arbetstagare som redan finns i landet.

I strävan att öka arbetskraftsutbudet och öka antalet arbetade timmar är frågan om deltidslöshet av särskilt intresse eftersom den i hög grad gäller kvinnor, inte minst inom vårdsektorn.

För att få fler personer med funktionshinder i sysselsättning behöver flera politikområden samverka, bl.a. arbetsmarknadspolitik och utbildningspolitik. Regeringen menar att det är angeläget att de kommande åren sätta fokus på att öka förutsättningarna för att personer med funktionshinder skall få samma möjligheter till utbildning och arbete som andra. Riksdagen beslutade enligt budgetpropositionen för 2006 om ett nytt system för att arbeta på ett mer effektivt sätt med de arbetsmarknadspolitiska insatserna för funktionshindrade. Insatserna beräknas innebära en sysselsättningseffekt netto på ca 1 200 nya arbetstillfällen det första året.

Offentliga finanser

Riksdagen har beslutat om ett mål för den offentliga sektorns finansiella sparande: ett överskott på i genomsnitt 2 procent av BNP över en konjunkturcykel. Överskotten skapar en stabil grund för att möta de utmaningar som följer av den framtida ökningen av andelen äldre i befolkningen. Som stöd för det övergripande målet fastställs årliga mål med hänsyn till det rådande konjunkturläget samt fleråriga nominella utgiftstak för staten som beslutas av riksdagen.

I figur 4.1 illustreras statsskuldens förväntade utveckling fram till 2050. I beräkningen görs antagandet att de offentliga finanserna visar ett överskott på i genomsnitt 2 procent av BNP fram till 2015. Enligt beräkningen sjunker skuldkvoten från idag knappt 50 procent av BNP till ca 25 procent av BNP 2025. Därefter, då de demografiska effekterna blir alltmer påtagliga, ökar skuldkvoten fram till 2050. Kalkylen visar att skuldkvoten är klart lägre 2050 jämfört med 2000. Därmed kan utvecklingen av de offentliga finanserna anses vara hållbar över perioden fram till 2050. Samtidigt visar skuldkvotens ökning under periodens senare del att problem kan uppkomma efter 2050. Scenariot illustrerar överskotts målets betydelse för möjligheten att bibehålla standarden i de skattefinansierade välfärdssystemen.

Socialförsäkringar

Socialförsäkringarna är en viktig del av välfärden. De innefattar bl.a. det allmänna pensionssystemet, ersättningar som betalas ut vid sjukdom, föräldraförsäkring och vård av barn, sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension), bostadsbidrag, barnbidrag, arbetsskadeförsäkring samt arbetslöshetsförsäkring. Pensionerna har stor betydelse för drivkrafterna att arbeta och för vår välfärd då vi blir gamla. För Sverige är det en styrka att vi till skillnad från många andra länder har lyckats genomföra en omfattande reform av pensionssystemet genom ett riksdagsbeslut 1998. Det nya systemet är följsamt mot demografiska förändringar och finansiellt stabilt. Men också andra delar av socialförsäkringssystemet påverkas av de demografiska förändringarna.

Barn- respektive ungdomspolitik

Att tillförsäkra barn och unga goda levnadsvillkor är en förutsättning för hållbar utveckling och en viktig aspekt i ljuset av den demografiska utmaningen. Ett av målen för den generella välfärdspolitiken är att garantera alla barn och unga en god start i livet. Barn och ungdomar är framtidens vuxna, samtidigt är det viktigt att värna och respektera barndomens och ungdomsårens egenvärde. Det handlar bl.a. om att ge barn och ungdomar möjlighet till inflytande och delaktighet i samhället och att se dem som en resurs och tillgång i samhället. Barnpolitiken och ungdomspolitiken verkar för att stärka barns och ungdomars rättigheter, intressen och villkor i samhället.

Familjepolitik och jämställdhetspolitik

En bättre balans mellan arbetsliv och familjeliv kan bidra till höjda födelsetal och ett ökat arbetsutbud. En generös föräldraförsäkring och en väl utbyggd barnomsorg är framgångsrecept för Sverige. Möjligheterna i vårt land att förena familj och arbete har gjort att flera decenniers starkt ökande kvinnliga förvärvsfrekvenser har kunnat åtföljas av ett högt barnafödande. Den demografiska utvecklingen gör det ännu viktigare med en politik som ger kvinnor och män goda möjligheter till egen försörjning samt förutsättningar för att förena arbete och familj på lika villkor. I det ingår att göra det möjligt för båda föräldrarna att kunna vara delaktiga i och ta ansvar för barnets uppväxt. Detta har både ekonomiska och sociala skäl.

Äldrepolitik

I regeringsförklaringen 2005 uttalades att Sverige skall vara världens bästa land att åldras i. Alla äldre skall ha rätt till en likvärdig äldreomsorg av hög kvalitet. En väl fungerande hälso- och sjukvård är av stor betydelse för den ökande gruppen äldre, särskilt för dem som har flera sjukdomar samtidigt. Även äldre invandrares behov måste mötas.

Internationellt

Den demografiska utmaningen är inte bara en nationell angelägenhet. En lång rad länder står inför samma utmaning. Sverige har mycket att vinna på att arbeta tillsammans med dem. I EU pågår sedan toppmötet i Stockholm 2001 ett värdefullt samarbete med analyser, erfarenhetsutbyte och ekonomisk-politisk samordning i frågor med anknytning till den demografiska utmaningen. De offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet med hänsyn till den åldrande befolkningen är en del i den bedömning som kommissionen och rådet gör inom ramen för Stabilitets- och tillväxtpakten. Att medlemsstaterna var och en förmår hantera sin demografiska situation är viktigt för att upprätthålla makroekonomisk stabilitet i EU. Kommissionen presenterade 2005 en grönbok om demografiska förändringar. Europeiska rådet identifierade i oktober 2005 sex huvudprioriteringar för att möta globaliseringen och demografien var en av dem. Kommissionen har i sitt förslag till reviderad hållbarhetsstrategi föreslagit fortsatt samarbete om de demografiska frågorna.

Migrationsfrågorna tas upp i kommissionens förslag till reviderad EU-strategi för hållbar utveckling. Effekterna av den demografiska utvecklingen i EU skulle delvis kunna mildras genom att tredjelands-medborgare lagligt får större möjligheter att för kortare eller längre tid arbeta inom unionen. Det kan gynna unionens ekonomi och medlemsstaternas arbetsmarknader genom att öka tillgången på arbetskraft och kompetens och förbättra den sociala integrationen, och även migranterna själva och deras hemländer genom ökade inflöden av kapital och teknisk kompetens. Oreglerade migrationsströmmar kan leda till att vissa länder och vissa sektorer utarmas på kvalificerad arbetskraft, s.k. brain drain. Detta bör EU uppmärksamma. En möjlig åtgärd som diskuteras i EU är att införa ett system för cirkulär migration, som underlättar för migranten att periodvis arbeta eller studera inom unionen

för att sedan återvända till sitt hemland med ny yrkeserfarenhet och utbildning. Detta skulle i sin tur kunna ha goda effekter på landets utveckling. Vidare övervägs åtgärder för att öka effekten av migranternas bidrag till utvecklingen i hemlandet, i form av affärskontakter och erfarenheter av andra samhällskick. I december 2005 lade kommissionen fram förslag till en handlingsplan om migration.

4.3.2 Mål och åtgärder

Mål

Regeringens mål för att möta den demografiska utmaningen är:

- att Sverige skall klara av den demografiska utmaningen i dess ekonomiska och sociala dimensioner.

Nationella åtgärder

Sysselsättning

31. Regeringens tvååriga sysselsättningspaket som startade i januari 2006 innebär att ytterligare 55 000 personer (1,2 procent av arbetskraften) ges möjlighet att få ett arbete eller att höja sin kompetens. Huvuddelen av satsningarna görs inom ramen för arbetsmarknadspolitiken.

32. Den pågående inkomstskattereformen med bl.a. kompensation för den allmänna pensionsavgiften är en omfattande reform som syftar till att stödja arbetslinjen. Till följd av reformen har marginalskatten för låg- och medelinkomsttagare minskat med ca 5 procentenheter.

33. Regeringen har givit Arbetsmarknadsverket i uppdrag att intensifiera insatserna för att minska deltidsarbetslösheten på hela arbetsmarknaden i samverkan med arbetsgivare och fackliga organisationer. Vidare har en utredare undersökt hur rätten till heltidsanställning kan stärkas. Betänkandet *Stärkt rätt till heltidsanställning* (SOU 2005:105) remissbehandlas för närvarande.

34. Regeringen har, som ett led i att bekämpa diskrimineringen på arbetsmarknaden, givit en utredning i uppgift att undersöka förutsättningarna för ett system med anonyma arbetsansökningar i den offentliga sektorn. Utredningens betänkande *Avidentifiera jobbansökningar – en metod för mångfald* (SOU 2005:115) lämnades i januari 2006.

35. En parlamentarisk kommitté har i uppdrag att se över regelverket om arbetskraftsinvandring (dir. 2004:21). Syftet är vidgad arbetskraftsinvandring från länder utanför EU/EES. Förslagen skall utgå från behovet av arbetskraft och ha som utgångspunkt att löner och övriga arbetsvillkor skall vara i nivå med dem som gäller för arbetstagare som redan finns i landet. Ett slutbetänkande kommer hösten 2006.

36. I syfte att understödja etableringen på arbetsmarknaden pågår sedan 2003 ett försök med arbetsplatsintroduktion, genom vilket flyktingar och andra invandrare får extra stöd den första anställningstiden.

37. De centrala parterna på arbetsmarknaden har i en gemensam avsiktsförklaring 2004 enats om ett antal integrationsåtgärder för att höja sysselsättningen, verka för jämlik behandling och motarbeta diskriminering på grund av etniskt ursprung.

38. Förslag som syftar till att höja kvaliteten och öka genomströmningen i svenskundervisningen för invandrare kommer att läggas fram under 2006. Utgångspunkten är att utbildningen tydligare skall ta sin utgångspunkt i den enskildes förutsättningar och behov.

Socialförsäkringar

39. En särskild utredare skall göra en genomgripande analys av socialförsäkringarna i ett brett perspektiv (dir. 2004:129). Grundläggande utgångspunkter är att de liksom idag skall vara generella, obligatoriska och långsiktigt finansiellt stabila. Särskilt fokus skall läggas på arbetslinjen och på frågor som har sin grund i ohälsa. Betänkandet skall redovisas i november 2006 och utgöra underlag för en parlamentarisk utredning som skall ge förslag till en reformerad socialförsäkring.

40. En särskild utredare skall se över den skattemässiga behandlingen av de pensionssystem som kompletterar den allmänna pensionen, dvs. tjänstepensioner och privat pensionssparande (dir. 2004:99). Uppdraget syftar till att anpassa den skattemässiga regleringen så att arbetsutbud och tillväxt gynnas. Det skall redovisas den 1 december 2006.

Ungdomspolitik

41. Regeringen har initierat en förändring om kommunalt uppföljningsansvar i skollagen. Det gäller hur kommunerna håller sig informerade om de ungdomar under 20 år som fullgjort sin skolplikt men som inte förvärvsarbetar.

42. Regeringen har tillsatt en utredning om en nationell koordinator för snabbare etablering på arbetsmarknaden för ungdomar, som skall vara klar i november 2006 (dir. 2005:21).

43. Regeringen har avsatt medel för en försöksverksamhet där lokala ideella initiativ, s.k. navigatorcentra, kompletterar ett antal kommuners kontinuerliga arbete med arbetslösa ungdomar.

Familjepolitik och jämställdhetspolitik

44. Föräldraförsäkringsutredningen har haft i uppdrag att se över reglerna för föräldraförsäkringen med utgångspunkt att denna skall verka för barnets bästa och bidra till ökad jämställdhet mellan könen. Utredningen har lämnat betänkandet Reformerad föräldraförsäkring – Kärlek, Omvårdnad, Trygghet (SOU 2005:73). Betänkandet bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Äldrepolitik

45. En utvecklingsplan för äldreomsorgen de kommande tio åren läggs fram i mars 2006.

46. Fler äldre ställer nya krav på boendet. De som vill skall så långt som möjligt kunna bo kvar hemma. Fler boendeformer behöver utvecklas så att valfrihet och trygghet kan gälla hela livet. Bostadstillägget för pensionärer stärktes 2006.

47. För att förstärka utvecklingen av kommunernas stöd i samverkan med frivilliga och ideella krafter till anhöriga och närstående har regeringen avsatt ytterligare 100 miljoner kronor årligen.

4.4 Främja en hållbar tillväxt

4.4.1 Utmaningar och möjligheter

En politik för hållbar tillväxt främjar ekonomisk tillväxt utan att de ekosystem som vi är beroende av äventyras samtidigt som de mänskliga resurserna värnas. De resurser som skapas fördelas rättvist så att sammanhållningen i samhället kan upprätthållas över tid. En ren miljö och välfärd är både mål i sig och bidrar till ekonomisk tillväxt. Tillväxten drivs av dynamiska marknader, en stark välfärdsolitik och en progressiv miljöpolitik. Sverige och andra industriländer har ett särskilt ansvar att gå före och visa att det är möjligt att förena en politik för minskad miljöförstöring med fortsatt framgångsrik ekonomisk och social utveckling.

Ekonomisk tillväxt har bl.a. inneburit förbättrad hälsa, ökad konsumtion, högre boendestandard och bättre tillgång till transporter. Den ekonomiska tillväxten har gjort det möjligt att med teknikutveckling och förändrade arbetssätt lösa många av dagens miljöproblem. Samtidigt har tillväxten gett upphov till nya sociala och miljömässiga problem som behöver uppmärksammas.

En hållbar tillväxt i en globaliserad värld med alltmer medvetna och aktiva konsumenter ställer krav på en fortlöpande kunskaps- och kompetensutveckling och en flexibel produktion. Ny kunskap, innovation och tillgång till riskkapital är centrala element. Genom att integrera sociala och miljömässiga frågor i företagets verksamhet ökar möjligheten för bibehållen och stärkt konkurrenskraft.

Tillväxt, ökad handel och export är viktiga förutsättningar för att andelen fattiga människor skall kunna minskas. En ökad produktion i utvecklingsländer innebär dock nya utmaningar för företag att leva upp till marknadens och samhällets krav på socialt och miljömässigt ansvar.

Ekonomisk tillväxt och välfärd

En hållbar tillväxt är förenad med ett antal utmaningar. Den ekonomiska tillväxten i Sverige liksom i de flesta andra länder påverkas idag av växande handelsutbyte, globalisering och ökande internationell konkurrens. Det ökade konkurrenstrycket genom globaliseringen har lett till rationaliseringar och strukturomvandlingar vilka initialt kan medföra en ökad arbetslöshet och social utsatthet. Samtidigt skapar struktur-

omvandling ofta resurser för nya investeringar, företag och branscher. Härigenom kan en mer resurseffektiv produktion byggas och en grund för en mer långsiktig sysselsättning med möjlighet till en positiv social utveckling skapas. Den ekonomiska tillväxten och välfärden påverkas därutöver även av den demografiska utvecklingen. Att allt fler får leva ett längre och friskare liv är en stor framgång men för på sikt med sig nya krav på välfärdssystemen, beskrivet i avsnitt 4.3.

Den nationella tillväxten är summan av den tillväxt som skapas regionalt och lokalt. Förutsättningarna för tillväxt ser olika ut i olika delar av landet. Det är viktigt att utifrån de lokala och regionala förutsättningarna skapa bättre möjligheter för näringslivet att bidra till en hållbar tillväxt t.ex. genom förbättrad tillgänglighet, kompetensutveckling, och förbättrad kapitalförsörjning. De regionala tillväxt- och utvecklingsprogrammen är betydelsefulla verktyg för att lägga grunden för en sådan utveckling. I detta sammanhang är kopplingen med de storstadspolitiska utvecklingsavtalen av stor vikt för att skapa regionala och lokala förutsättningar för att motverka de inomregionala skillnaderna som är störst i storstadsregionerna.

Ekonomisk tillväxt mätt som BNP kan inte omedelbart översättas i välfärdstermer och hållbar tillväxt, utan är främst ett mått på volymen varor och tjänster som produceras. Flera försök har gjorts för att konstruera mått som sammanfattar den ekonomiska tillväxten och utvecklingen i medborgarnas välfärd, t.ex. genom att beakta faktorer som läskunnighet, konsumtion av tidningar och böcker samt sjukvårdens utbyggnad. Det visar sig att även detta är svårt att mäta på ett rättvisande sätt i synnerhet om ambitionen är att väga samman olika mått till ett allmängiltigt och aggregerat mått. För att mäta en hållbar tillväxt krävs därför att BNP-måttet kombineras med mått och indikatorer som visar på utvecklingen i human- och naturkapital.

Avfall och kemikalieanvändning

Det finns fortfarande negativa samband mellan ekonomisk tillväxt och miljöförstöring såväl i Sverige som globalt. Sambanden mellan ekonomisk tillväxt och miljöpåverkan varierar dock mellan branscher och sektorer. I Sveriges nationalrapport till FN om klimatförändringar framgår att sambandet mellan ekonomisk tillväxt och utsläpp av växthusgaser har brutits under perioden 1990–2003. Miljöproblem som uppstår till följd av ohållbara konsumtions- och produktionsmönster har dock ökat, bl.a. spridningen av kemikalier och avfall.

För en hållbar avfallshantering är det viktigt att låga utsläpp och effektiv användning av den resurs som avfall kan utgöra kan kombineras med en för konsumenterna enkel och för samhället effektiv hantering av avfall.

Användningen av kemikalier ingår som en del i förutsättningarna för tillväxt. Samtidigt kan samhällets ökande kemikalieanvändning vara ett hot mot miljö och hälsa. En säker kemikaliehantering är därför en viktig förutsättning för en hållbar tillväxt. Utgångspunkten för regeringens kemikaliepolitik är att användningen av hälso- och miljöfarliga kemikalier skall minska och att de farligaste ämnena skall bytas mot säkrare alternativ.

Energi

En hållbar energiförsörjning är nödvändig för såväl industrins konkurrenskraft som en hållbar tillväxt. Fossila bränslen är en ändlig resurs och förbränning av fossila bränslen är en viktig orsak till växthuseffekten. Detta gör att energiförsörjningen måste ställas om så att den i minskad grad är beroende av fossila bränslen.

Sverige har mer än halverat oljeberoendet sedan början av 1970-talet och industrins energianvändning i förhållande till produktionsvärdet har sjunkit med nästan 60 procent, samtidigt som användningen av biobränslen ökat med över 150 procent. Användningen av olja och andra fossila bränslen har minskat till en låg nivå i bostäder och i tillverkningsindustrin medan transportsektorn fortfarande är nästan helt beroende av oljeprodukter. Sedan början av 1990-talet har också den totala energiintensiteten, dvs. energianvändning per BNP-enhet, minskat. Trots detta så kan och måste mer göras för att minska de negativa effekterna av energiproduktion och användning.

Ett viktigt steg i arbetet för att Sverige skall vara rustat för det framtida hållbara samhället är tillsättandet av Kommissionen mot oljeberoendet. Kommissionen skall utgöra statsministerns forum för den fördjupade diskussion och analys av strategiska frågor som krävs för att Sverige senast år 2020 inte längre skall vara beroende av fossila bränslen för transport eller uppvärmning. Vindkraftsberedningen inrättades i oktober 2005 som en statssekreterargrupp för att underlätta den övergripande samordningen av den fortsatta vindkraftsutbyggnaden i Sverige. Vinden är en förnybar energikälla som har stor outnyttjad potential för elproduktion. En grundläggande förutsättning för en omställning till ett långsiktigt hållbart samhälle är tillgången på energi med så liten negativ påverkan som möjligt på miljö och klimat. Väl lokaliserade vindkraftsanläggningar uppfyller dessa krav.

Inom EU driver Sverige en ökad användning av bioenergi samt bättre standarder för biodrivmedel, där ökad inblandning av etanol i bensin blir möjlig. Europeiska kommissionen presenterade 2005 en handlingsplan för biomassa och i början av 2006 ett meddelande om främjandet av biodrivmedel inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken. Kommissionen planerar också förslag om bränslekvalitetsregler, vilket skulle underlätta möjligheterna att uppnå målet 5,75 procent förnybara drivmedel 2010. Sverige verkar också för att kommissionen skall ta fram en handlingsplan om energieffektivitet, vilken har aviserats till första halvåret 2006. Prioriterade frågor för Sverige är energieffektivitet i transportsektorn, utveckling av befintliga gemenskapsåtgärder såsom märkning av energieffektiva produkter, energieffektivitet i byggnader och utveckling av åtgärderna för ökad energieffektivitet inom ramprogrammet för energi.

Utvecklingen av den globala energianvändningen är inte hållbar. Enligt International Energy Agency (IEA) förväntas världens energianvändning öka med 60 procent mellan 2004 och 2030 (World Energy Outlook 2004). Av denna ökning förväntas fossila bränslen svara för merparten.

För att bryta denna utveckling och lämna utrymme för ett ökat välstånd globalt måste alla länder intensifiera sina satsningar på att uppnå en hållbar energiförsörjning, genom bl.a. energisparande, ökad energieffektivitet och övergång till förnybara energikällor. Omställningen till

ett mera hållbart energisystem bör kunna bli en stark drivkraft för teknik- och affärsutveckling med positiva effekter på näringsliv, sysselsättning och välfärd. IEA uppskattar att för att möta den förväntade efterfrågan på energi behövs investeringar uppgående till 16 biljoner dollar under perioden 2004–2030.

Innovation och förnyelse

Enligt innovationsstrategin *Innovativa Sverige – En strategi för tillväxt genom förnyelse* (Ds 2004:36) skall Sverige vara Europas mest konkurrenskraftiga, dynamiska och kunskapsbaserade ekonomi och därmed ett av världens mest attraktiva investeringsländer för stora och små kunskapsbaserade företag. Strategin anvisar ett brett och långsiktigt angreppssätt och har betydelse för flera delar av strategin för hållbar utveckling. Genomförandet av innovationsstrategin har påbörjats bl.a. genom framtagandet av strategier för sex strategiska branscher. Bland Sveriges konkurrensfördelar finns ett högt kunskapsinnehåll i varor och tjänster, förmåga till förnyelse, effektiva produktionsprocesser och systemlösningar. Vidare främjas vitaliteten i det svenska näringslivet av en ökad mångfald bland entreprenörer och anställda.

Livslångt lärande och den kompetens som genereras av både utbildning och forskning är en förutsättning för att upprätthålla dessa konkurrensfördelar och ta tillvara de möjligheter som de skapar. I de senaste två forskningspolitiska propositionerna *Forskning och förnyelse*, (prop. 2000/01:3, bet. 2000/01:UbU6) och *Forskning för ett bättre liv* (prop. 2004/05:80, bet. 2004/05:UbU15, rskr. 2004/05:289) har forskning till stöd för hållbar utveckling varit ett prioriterat område och för perioden 2005–2008 har 210 miljoner kronor anslagits.

Insatser är angelägna inom ramen för utbildningen i grund-, gymnasie- och högskolan och på universiteten för att främja ett entreprenöriellt förhållningssätt bland barn och ungdomar och därmed öka beredskapen att etablera nya företag. Det är därför särskilt viktigt att de affärsmöjligheter som en hållbar utveckling erbjuder tas upp i utbildningar om entreprenörskap på olika nivåer. Utbildning behandlas mer generellt i avsnitt 5.4.5.

Trots att Sverige i en internationell jämförelse ligger väl till med avseende på de resurser som avsätts för forskning och utveckling är vi inte tillräckligt framgångsrika i att introducera nya produkter på marknaden. Användningen av immateriella rättigheter (patent m.m.) är av central betydelse i detta sammanhang. Vidare är tillgång på riskkapital av grundläggande betydelse för uppkomsten och utvecklingen av nya verksamheter och nya produkter. Sverige har en väl utvecklad riskkapitalmarknad men tillgången på privat riskkapital i tidiga skeden är ännu begränsad. För innovationer som bidrar till en hållbar utveckling kan det finnas särskilda behov av att underlätta i kommersialiseringsfasen. Regeringen har beslutat om sådana satsningar bl.a. genom holdingbolag vid universitet och högskolor samt bildandet av Innovationsbron AB.

Tillväxtregioner kännetecknas av tolerans och öppenhet för nya influenser, t.ex. genom att mångfaldens fördelar tas tillvara. Samtidigt är arbetslösheten hög bland utrikes födda vilket ökar nödvändigheten av att

skapa en förändring i samhället så att allas kompetens kan tillvaratas på ett effektivt sätt (se vidare avsnitt 4.3).

Många småföretag riskerar att avvecklas i samband med att företagarna i fyrtiotalistgenerationen uppnår pensionsåldern. Det är angeläget att de företag som är livskraftiga drivs vidare. Näringslivets verksamhet regleras för att den skall ske inom ramen för nödvändiga sociala och miljömässiga hänsyn. För att säkerställa att dessa regleringar inte begränsar nyetablering av företag och tillväxt i små företag genomförs konsekvensanalyser inför ny lagstiftning.

Inom EU finns sedan länge regler för statligt stöd till näringslivet i syfte att undvika konkurrensnedvridning mellan företag i olika medlemsstater. Europeiska kommissionen kommer att göra en genomgripande reform av politiken för statligt stöd för att se till att dessa regler på ett bättre sätt bidrar till en långsiktigt stabil tillväxt, ökar konkurrenskraften och den sociala och regionala sammanhållningen samt främjar miljöskyddet.

Realisera hållbarhetsrelaterade affärsmöjligheter

Omställningen till hållbara konsumtions- och produktionsmönster skapar möjligheter för nyföretagande, sysselsättning och export. Sammantaget bedöms marknadspotentialen vara stor för lösningar som bidrar till att lösa utmaningar inom områden med koppling både till den sociala och miljömässiga dimensionen av hållbar utveckling. För att uppnå en hållbar tillväxt krävs samverkande insatser och förändringar inom såväl konsumtions- som produktionsledet. Det handlar om att förändra produktionen av varor och tjänster i alla led och att förändra konsumtionsvanor hos hushållen, i offentlig sektor och näringslivet till en hållbar användning av naturresurser och att miljö- och hälsoskadliga utsläpp undviks under varors och tjänsters hela livscykel (se också avsnitt 5.3).

Samhällets sårbarhet för klimatförändringar gör att Sverige och andra länder dels måste minska sina utsläpp så att de samlade globala utsläppen inte leder till en farlig mänsklig påverkan på klimatsystemet dels måste anpassa samhället till de klimatförändringar som kommer att ske. I den teknikutveckling som detta kräver finns tillväxtpotential för näringslivet.

Under de senaste tio åren har produkters miljöpåverkan uppmärksamats alltmer inte minst för att förebygga och minimera risker och minska kostnader i verksamheten. Produktionen skall också ske under goda arbetsvillkor. Sverige deltar i internationellt standardiseringsarbete kring arbetsmiljö i syfte att motverka konkurrens som bygger på bristfälliga arbetsmiljöer. Svensk arbetsorganisation har rönt internationell uppmärksamhet och bidrar till att stärka kompetensen inom näringslivet vilket är en viktig faktor i den globala konkurrensen.

Sveriges tidiga uppmärksamhet genom exempelvis lagstiftning mot miljöpåverkan från bl.a. industriell verksamhet och de miljöproblem som uppstår vid hantering av avfall har bidragit till att svenska företag ligger långt framme när det gäller utvecklingen av t.ex. resurssnål produktionsteknik, teknik för luft- och vattenrening samt avfallshandling. Systemlösningar är ett annat svenskt styrkeområde. Det kan t.ex. handla om kretsloppslösningar för vatten och avfall, materialåtervinning, förnybar energi, hållbart byggande och boende samt hållbara

transporter. En viktig komponent i arbetet med systemlösningar är användandet av IT. Utvecklingen har lett till att metoder för att förebygga miljöproblem har kommit alltmer i fokus och till en breddning av definitionen av vad som innefattas i miljöteknik. Numera ges miljöteknik en bred definition som omfattar all teknik för att minska miljöpåverkan över produkters och tjänsters hela livscykel, dvs. från råvaruutvinning till utrangering av använda produkter och återvinning av resurser.

Enligt en rapport från Exportrådet (Svensk Miljöteknikexport 2005, Exportrådet, oktober 2005) har den svenska exporten av miljöteknik under 2004 ökat med nära 15 procent, till ett exportvärde på 25 miljarder kronor. Exportrådet bedömde att exporten under 2005 skulle öka med ca 5 procent. Enligt en rapport publicerad av Statistiska centralbyrån (Sveriges Miljöteknikföretag 2003, rapport 2005:2) hade miljötekniksektorn 2003 en total omsättning på 240 miljarder kronor och antalet sysselsatta var ca 90 000 personer.

Efterfrågan på miljöanpassade produkter och produkter tillverkade av material från förnybara råvaror ökar. Den gröna sektorn, som avser de areella näringarnas material- och tjänsteproduktion med tillhörande förädlingsindustri, är central för omställningen till ett hållbart samhälle. Den innefattar produktion av livsmedel, ett konkurrenskraftigt jord- och skogsbruk, ett långsiktigt hållbart fiske och en levande landsbygd för boende, rekreation och turism. Viktiga utvecklingsområden är bioenergi och vidareförädling av råvaror med ökat teknik- och kunskapsinnehåll.

Ett försprång för Sverige inom utvecklingen av biobränslen och miljöbilar kan förväntas ge ökade marknadsandelar inom områden där svenska företag verkar, bl.a. produktion av personbilar, lastbilar, biobränsleteknik samt tjänster knutna till biobränsleteknik.

Inom det sociala området har offentliga och privata aktörer i Sverige utvecklat ett systemtänkande som kan omvandlas i nya affärsmöjligheter på en global marknad. Regeringen vill stödja en förbättrad samverkan mellan olika aktörer för att dessa möjligheter skall kunna tas tillvara. Inom hälso- och sjukvårdsområdet pågår ett arbete med att möta den demografiska utmaningen. Detta, liksom den forskning och utveckling som utförs till stöd för hälso- och sjukvården, ger en god bas för innovationer och goda utvecklingsmöjligheter för svenska företag. Några exempel är medicinsk teknik, informationsteknologi i hälso- och sjukvården samt läkemedel. Svenska företag ligger långt framme inom trafiksäkerhetsområdet och utvecklingen av arbetsutrustning och maskiner för att skapa en god arbetsmiljö med tillfredsställande skyddsnivå. Rekreation, livsstilskonsumtion och upplevelseindustri med koppling till natur, landskap och miljö, är andra intressanta utvecklingsområden.

En stor andel av jordens befolkning lever i fattigdom och en stor del av den produktion som är inriktad på konsumenter i rikare delar av världen fyller dåligt deras behov och förutsättningar. Flera internationella företag har dock börjat inse att fattiga länder sammantaget utgör en betydande marknad och börjat producera med fattiga människors behov och intressen i fokus. I Sverige finns en relativt god kunskap om fattiga människors behov och förutsättningar samt ett utvecklat hållbarhetstänkande i näringslivet. För svenska företag och offentliga

Handel och internationell verksamhet

Företag är genom sina val av råvaror, produktionsmetoder, produktutformning, leverantörer och investeringar i Sverige och utomlands centrala aktörer för att uppnå en hållbar tillväxt både i Sverige och globalt. Konsumtion och produktion i Sverige har konsekvenser såväl ekonomiskt som socialt och miljömässigt både i Sverige och för människor i andra länder. I ett globalt perspektiv har t.ex. miljöförstöring som regel stora sociala konsekvenser, då fattiga människor genom boende och arbeten generellt är mer utsatta och har svårare att vidta åtgärder för att skydda sig själva. Miljöförstöring kan därmed bidra till att både skapa och fördjupa fattigdom. Sverige skall sträva efter att påverka världens stora tillväxtländer i riktning mot ett ökat socialt och miljömässigt ansvar. Det är därför viktigt att arbetet med hållbar konsumtion och produktion sker på ett öppet och transparent sätt och tar tillvara utvecklingsländers intressen.

Ökad produktion i utvecklingsländer har ställt företag inför nya utmaningar att leva upp till de krav på socialt och miljömässigt ansvar som marknaden och samhället ställer. Regeringens arbete med att främja företagens sociala och miljömässiga ansvar utgår från internationella normer och principer i OECD:s riktlinjer för multinationella företag och i FN:s Global Compact. Dessa etablerar en s.k. lägsta anständighetsnivå, som skall respekteras av alla länder oavsett utvecklingsnivå. Regeringen arbetar för att t.ex. ILO:s åtta konventioner om grundläggande principer och rättigheter i arbetslivet efterlevs. Sverige och svenska företag har generellt en stark trovärdighet när det gäller engagemang för och kunskap om mänskliga rättigheter, jämställdhet, arbetsvillkor, miljöhänsyn och kamp mot korruption.

Tullar och andra handelshinder står ibland i vägen för handeln med bl.a. miljöanpassade varor och tjänster. Många länder har höga tullar på flera av dessa produkter. Tullar är ett enkelt sätt att dra in resurser till staten för utvecklingsländer med bristande skatteuppbördssystem, men utgör samtidigt ett hinder för dessa länder att kunna dra fördel av den teknikutveckling som sker på bl.a. miljöområdet och som skulle kunna bidra till en bättre miljö i dessa länder.

Tullar och andra handelshinder hindrar också konkurrensen, vilket framförallt drabbar fattiga människor genom högre priser än nödvändigt. Ekonomisk tillväxt är en viktig förutsättning för att andelen fattiga människor skall kunna minskas. Handel med, samt svenska investeringar i, utvecklingsländer är viktiga medel för att främja utvecklingen av ett nationellt näringsliv och ökad tillväxt i dessa länder. Samtidigt bidrar handel och utlandsinvesteringar till utveckling och tillväxt av näringslivet i Sverige. Genom ett förbättrat samspel mellan handel med och investeringar i utvecklingsländer å ena sidan och bistånd till utvecklingsländer å den andra kan synergieffekter nås i utvecklingsländerna och i Sverige. Fattigdomsbekämpning är centralt i Sveriges politik för en rättvis global utveckling. Att utvecklingsländerna kan tillgodogöra sig de möjligheter världshandeln ger är därför ett av regeringens högst prioriterade mål på den handelspolitiska dagordningen.

Vid handel med och investeringar i utvecklingsländer är det viktigt att hänsyn tas till frågor som rör miljö, arbetsvillkor, mänskliga rättigheter, jämställdhet och social sammanhållning i syftet att främja en rättvis och hållbar utveckling.

4.4.2 Mål och åtgärder

Mål

Regeringens mål för att främja en hållbar tillväxt är:

- att sambandet mellan ekonomisk tillväxt och miljöförstöring skall brytas samtidigt som medborgarnas välfärd och sammanhållning skall främjas,
- att Sverige skall vara ett ledande land i utvecklingen av nya lösningar som bidrar till hållbar utveckling och som resulterar i kommersialisering av kunskap och idéer, liksom i etablering av nya företag,
- att Sverige skall skapa förutsättningar för att bryta beroendet av fossila bränslen till 2020,
- att utvecklingsländernas intressen och fattiga individers och gruppernas intressen i dessa länder skall tas tillvara så att alla kan tillgodogöra sig de möjligheter världshandeln erbjuder.

Nationella åtgärder

Ekonomisk tillväxt och välfärd

48. Regeringen avser att under våren 2006 ta beslut om en nationell strategi för regional utveckling. Strategin skall samordna den regionala utvecklingspolitiken och EU:s sammanhållningspolitik i Sverige och identifiera nationella tvärsektorier och prioriteringar för regional utveckling. Strategin ligger till grund för myndigheternas medverkan i det regionala utvecklingsarbetet, de regionala utvecklingsprogrammen och de EU-medfinansierade strukturfondsprogram som skall gälla för programperioden 2007–2013. Motsvarande förberedelsearbete pågår inför utformningen av nästa landsbygdsprogram samt för nästa program för fiskerinäringen för samma programperiod.

49. Den administrativa bördan för företagen skall minskas utan att sociala och miljömässiga krav eftersätts. Regeringen har under 2005 satt mål för minskning av företagets administrativa börda på vissa rättsområden, t.ex. skatteområdet och Årsredovisningslagen. Miljöområdet och arbetsmarknadslagstiftningen följer under 2006.

Energi

50. Regeringen har tillkallat en särskild utredare med uppgift att analysera det svenska jordbrukets förutsättningar som producent av bioenergi (dir. 2005:85).

51. En energiforskningsproposition Forskning och ny teknik för framtidens energisystem (prop. 2005/06:127) kommer samtidigt som denna skrivelse.

52. Vindkraftsberedningen fortsätter den övergripande samordningen av den fortsatta vindkraftsutbyggnaden i Sverige. En proposition om planering för vindkraft Miljövänlig el med vindkraft – åtgärder för ett livskraftigt vindbruk (prop. 2005/06:143) kommer samtidigt som denna skrivelse.

53. En proposition om utveckling av elcertifikatsystemet Förnybar el med gröna certifikat (prop. 2005/05:154) kommer samtidigt som denna skrivelse.

54. Kommissionen mot oljeberoendet presenterar en rapport under våren 2006.

55. En proposition Nationell klimatpolitik i global samverkan (prop. 2005/06:172) kommer samtidigt som denna skrivelse.

Innovation och förnyelse

56. Genom riksdagens beslut om Forskning för ett bättre liv (prop. 2004/05:80, bet. 2004/05:UbU15, rskr. 2004/05:289) fördelades 210 miljoner kronor till forskning till stöd för hållbar utveckling. Denna forskning har goda förutsättningar att stimulera lösningar som bidrar till en hållbar utveckling, bl.a. de areella näringarnas förutsättningar att utveckla och vidareförädla hållbara material, varor och tjänster. Hållbar utveckling skall uppmärksammas i utbildningen om entreprenörskap på högskolan och i gymnasiet.

57. Entreprenörskap inriktat på hållbar utveckling skall främjas genom information, tillgång till nödvändig såddfinansiering samt genom att öka privata riskkapitalaktörers engagemang i att introducera hållbara varor och tjänster. Nutek, ALMI Företagspartner AB, och Innovationsbron AB har en roll i detta arbete.

58. De svenska små och medelstora företagens arbete med socialt ansvarstagande främjas av bl.a. Nutek. Syftet med dessa insatser är att stärka de små och medelstora företagens konkurrensförmåga genom att de utvecklar sin affärsidé utifrån ett hållbarhetsperspektiv, ett arbete som nu också inleds på EU-nivå.

59. Arbetslivsinstitutet, Arbetsmarknadsstyrelsen, Glesbygdsverket, Integrationsverket, Institutet för tillväxtpolitiska studier och Nutek samt några pilotlän kommer fram till april 2007 att utveckla metoder och verktyg för att öka genomslaget för integration och mångfald i det regionala utvecklingsarbetet.

60. Arbetslivsinstitutet genomför uppdraget att utveckla sin FoU-verksamhet kring näringslivets sätt att organisera arbetet.

61. Regeringen har, tillsammans med näringslivet och de fackliga organisationerna, tagit fram strategiprogram för sex olika branscher; Flyg- och rymdindustrin, Fordonsindustrin, Metallurgi, Läkemedel, bioteknik och medicinteknik, IT och telekombranschen samt Skogs- och träindustrin.

62. I propositionen Från IT-politik för samhället till politik för IT-samhället (prop. 2004/05:175, bet. 2005/06:TU4, rskr. 2005/06:142) aviserar regeringen ett antal åtgärder som syftar till hållbar tillväxt inom ramen för IT-politiken.

63. Regeringens IT-politiska strategigrupp utvecklar förslag till nationell strategi för IT och hållbar utveckling. Syftet är att främja IT-lösningar som är kostnadseffektiva, energieffektiva och som bl.a. bidrar till att minska utsläppen av koldioxid.

Realisera hållbarhetsrelaterade affärsmöjligheter

64. Sveriges Miljöteknikråd (SWENTEC) som inrättades 2005 med organisatorisk koppling till Nutek, skall underlätta en nationell kraftsamling för en internationell marknad inom miljöteknik och miljöanpassade varor, tillverkningsprocesser och tjänster.

Åtgärder på EU-nivå och globalt

65. Sverige skall verka för en ambitiös europeisk avfallspolicy i förhandlingen om Europeiska kommissionens förslag om en tematisk strategi för avfall.

66. Arbetet med EU:s nya kemikalielagstiftning Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals (REACH) väntas slutförhandlas 2006/07. REACH innebär bl.a. en förbättring av kunskapen kring kemiska ämnens egenskaper, information om kemikalier i varor och utfasning av de mest skadliga ämnena.

67. Inom EU driver Sverige frågor om ökad användning av bioenergi och en förbättrad energieffektivitet.

68. Sverige tar fram en handlingsplan för genomförandet av EU:s handlingsplan för miljöteknik, Environmental Technologies Action Plan (ETAP).

69. Regeringen fortsätter att stödja näringslivets frivilliga insatser för socialt och miljömässigt ansvar inom Globalt Ansvar.

70. Inom ramen för Sveriges utvecklingssamarbete sker en satsning som 2008 kommer att ha nått nivån en miljard kronor. Satsningen görs i syfte att genom strategiska insatser ytterligare bidra till en långsiktigt hållbar fattigdomsminskning. Satsningarna skall göras inom fält där Sverige står starkt och kan ge värdefulla bidrag och insatserna därmed kan väva samman internationell solidaritet, miljömässig hänsyn, social utveckling och ekonomisk tillväxt, både i Sverige och i samarbetsländerna.

71. I syfte att förbättra insatserna för en hållbar tillväxt i utvecklingsländer skall de möjligheter som en samverkan mellan svensk biståndsverksamhet och handel med och investeringar i utvecklingsländerna stärkas.

72. På svenskt initiativ kommer OECD hålla ett möte för bistånds- och utvecklingsministrarna under våren 2006. Mötet avses anta en deklARATION om klimat i utvecklingssamarbetet och ett handlingsprogram om miljö- och fattigdomsbekämpning.

73. Genom handelspolitiken och i WTO-förhandlingarna, den s.k. Utvecklingsdagordningen från Doha, skall Sverige fortsätta verka för att handelspolitiken och WTO bidrar till en hållbar utveckling där fattigdomsbekämpning, ökade miljöhänsyn och förbättrade sociala villkor spelar en central roll.

5 Förutsättningar och verktyg för ett framgångsrikt arbete

Regeringen vill i detta kapitel särskilt belysa några viktiga områden som bedöms vara förutsättningar för att lyckas med hållbarhetsarbetet, såsom delaktighet, ledarskap och samordning. Delaktighet är en grundläggande förutsättning för arbetet med en hållbar utveckling. Det är den enskildes val och aktiviteter som påverkar en mängd faktorer kring bl.a. konsumtions- och produktionsmönster, demokrati och hälsa. Ansvarstagande och ledarskap är avgörande för att åstadkomma verklig förändring, såväl inom statlig och annan offentlig förvaltning som inom näringsliv, i intresseorganisationer och bland medborgarna. Hållbar utveckling kräver ett tvärsektoriellt perspektiv som ger möjlighet att hantera målkonflikter, tillvarata synergier och utveckla ett strategiskt arbete. Samordning, effektiva arbetsformer, verktyg och en kontinuerlig uppföljning och utvärdering i en lärande process behövs för att realisera visioner och målsättningar.

5.1 Delaktighet i genomförandet av strategin

Visionen om hur ett hållbart samhälle skall realiseras måste förankras i hela samhället genom en demokratisk process. Det kommer att krävas fortsatta satsningar för att skapa dialog om kopplingen mellan enskildas värderingar och livsstil samt mellan lokala och globala hållbarhetsproblem. Det krävs också fortsatta satsningar för att inkludera dem som nu upplever ett utanförskap och inte känner sig delaktiga i den demokratiska processen. Folkrörelser och det övriga föreningslivet har spelat och spelar en viktig roll i detta arbete.

Att öka medvetandet och insikten om nödvändig omställning av hela samhället, att utveckla handlingskompetens och att skapa beredskap hos beslutsfattare på alla nivåer i samhället likaväl som hos enskilda kvinnor och män är också en fråga om utbildning. Grundläggande utbildning och forskning samt kompetensutveckling präglade av perspektivet hållbar utveckling är nödvändig för en hållbar samhällsutveckling såväl i Sverige som internationellt. Det formella utbildningssystemet på alla nivåer liksom folkbildning har en betydelsefull roll i att förse barn, ungdomar och vuxna med kunskap, färdighet, förmåga och vilja att arbeta för en hållbar utveckling. Detta utvecklas i avsnitt 5.4.5.

Samtal och erfarenhetsutbyte på lokal och regional nivå med enskilda organisationer och näringsliv ökar möjligheterna att genomföra strategin för hållbar utveckling. Arbetet med Agenda 21 har beskrivits som ett av de mest omfattande delaktighetsprojekten som ägt rum. Regeringen slog i budgetpropositionen för 2005 fast att det är viktigt att Agenda 21 vidareutvecklas och får en mer handlingsinriktad karaktär.

Regeringen har därför i början av 2005 inrättat ett Råd för hållbar utveckling under Boverket. Hållbarhetsrådet skall bl.a. ge ett aktivt stöd

till utvecklingsarbetet på lokal och regional nivå när det gäller hållbar utveckling samt medverka till en bredare dialog mellan olika aktörer. Sektorsmyndigheternas kunskap och erfarenheter bör tas tillvara i arbetet. Hållbarhetsrådet skall också stimulera till aktivitet på de fyra strategiska utmaningarna beskrivna i kapitel 4.

En tydligare koppling av det lokala planeringsarbetet till det nationella strategiarbetet kan medföra en ökad handlingsinriktad karaktär. Erfarenheter från det lokala utvecklingsarbetet som har genomförts inom ramen för de storstadspolitiska utvecklingsavtalen är av stor vikt. Kommuner och statliga myndigheter har utvecklat metoder och strukturer som bygger på ett underifrånperspektiv. Detta innebär att arbetet grundar sig på behov och önskemål uttryckta av de boende i berörda stadsdelar samt att de boende har haft möjlighet att påverka inriktningen på det lokala storstadsarbetet. Erfarenheter från arbetet visar också att det är viktigt med en tydlig kommunikationsstrategi i ett långsiktigt förändrings- och utvecklingsarbete.

5.1.1 Mål och åtgärder

Mål

– Arbetet med hållbar utveckling skall vara väl förankrat bland befolkning och organisationer i Sverige.

Åtgärder

74. Regeringen avser att under perioden 2006–2009 genomföra en rad lokala konferenser tillsammans med Hållbarhetsrådet och intresserade lokala, regionala och andra nyckelaktörer för att stimulera till aktivitet på de strategiskt utmaningarna och samtidigt inleda arbetet inför nästa revidering av strategin.

75. Regeringens arbete för hållbar utveckling finns redovisat på regeringens hemsida (www.regeringen.se).

5.2 Ansvarstagande och ledarskap

En stor utmaning inom alla samhällsområden är ansvarstagande och ledarskap för att aktivt driva hållbar utveckling. Att hantera målkonflikter, tillvarata synergier och utveckla ett strategiskt arbete för hållbar utveckling kräver insikt, engagemang och ledarskap på högsta möjliga nivå. Dagens ledarskap måste utveckla egen kompetens inom hållbarhetsområdet. Hållbar utveckling kan inte drivas parallellt med den ordinarie verksamheten, som ett separat projekt eller en egen verksamhetsgren. Principerna för hållbar utveckling skall vara styrande för hela organisationen och all verksamhet, tid och resurser skall avsättas i tillräcklig utsträckning för samverkan över sektors- och verksamhetsgränser. Det skall finnas en koppling mellan de övergripande målen och organisationens investeringar och användning av resurser. Ett centralt synsätt är att det är de ordinarie resurserna och strukturerna som

skall användas ur ett hållbarhetsperspektiv och inte nya medel för enstaka projekt.

De statliga myndigheterna spelar en viktig roll i att omsätta nationella politiska beslut i handlingsplaner, riktlinjer eller föreskrifter. Länsstyrelserna har ett särskilt ansvar som statlig myndighet på regional nivå. De centrala myndigheterna skall i allt högre utsträckning medverka i lokalt och regionalt utvecklingsarbete. Myndigheterna har även ett betydande ansvar när det gäller att integrera hållbar utveckling inom sina verksamhetsområden. Instruktioner och regleringsbrev är två viktiga instrument för regeringens styrning av myndigheterna i syfte att nå de politiska målen. Verksförordningen (1995:1322) ålägger statliga myndigheter att beakta de krav som ställs på verksamheten när det gäller bl.a. en ekologiskt hållbar utveckling, jämställdheten mellan kvinnor och män samt integrationspolitiken.

Regeringen avser att identifiera myndigheter vars verksamhet har relevans för arbetet med en hållbar utveckling. Myndigheter med ett brett ansvarsområde är särskilt viktiga liksom myndigheter av spjutspetskaraktär för hållbar utveckling. Även vissa myndigheter med ansvar för en specifik sektor som bör samarbeta med andra sektorsmyndigheter är väsentliga. Regeringen kommer att se över hur ett särskilt ansvar för arbetet för hållbar utveckling kan tydliggöras i regeringens styrdokument för myndigheterna. Denna process behöver fortgå kontinuerligt och anpassas till berörd myndighets verksamhet.

De regionala utvecklingsprogrammen (RUP) är betydelsefulla instrument för att uppnå en hållbar regional utveckling. Den kommande nationella strategin för regional utveckling och den svenska strategin för hållbar utveckling är två viktiga underlag som ett regionalt utvecklingsprogram skall förhålla sig till.

Landstingen och kommunerna har också stor betydelse för hållbarhetsarbetet. Det är angeläget att arbetet för en hållbar utveckling får genomslag i hela landet. Sveriges strategi för hållbar utveckling är ett viktigt underlag i det strategiska arbetet på regional och lokal nivå. Ledarskapet i kommunerna är avgörande för samstämmighet i genomförande av lagstiftning, tillsyn och kommunal planering av bl.a. skola och äldreomsorg samt i kontakter med medborgare, företag och organisationer. Regeringen uppmanar kommuner och landsting att beakta regeringens strategi som underlag för sitt arbete med strategier av betydelse för hållbar utveckling.

Näringslivet står för en viktig del i arbetet med att skapa tillväxt och välbefinnande i samhället, såväl lokalt som globalt. Det är styrelsens och ledningens ansvar att företagen sköts på ett ansvarsfullt och etiskt sätt inom ramen för nationell lagstiftning och internationella avtal och riktlinjer. Många företag arbetar strategiskt med hållbarhetsfrågor. En hållbar organisation driver en ekonomi som bidrar till att värna och utveckla den sociala och miljömässiga bas på vilken samhället är byggt. För en sådan organisation handlar det om att investera i sådant som är ekonomiskt försvarbart i dag och som samtidigt fungerar som plattformar i ett längre perspektiv, i syfte att stödja kreativitet och skapa konkurrensfördelar.

I den statliga ägarpolitiken, senast reviderad i regeringens skrivelse 2005 års redogörelse för företag med statligt ägande (skr. 2004/05:120.

bet. 2005/06:NU4, rskr. 2005/06:52, 53) anges att statliga företag skall ha en genomtänkt strategi för att hantera miljöhänsyn, sociala frågor, jämställdhet och etik. Regeringen kommer, inom ramen för den statliga ägarpolitiken, fortsatt främja de statliga företagens arbete med en hållbar utveckling genom bl.a. utbildningsinsatser, medverkan till ökat erfarenhetsutbyte och diskussion kring dessa frågor samt vidareutveckling av principerna för uppföljning. Styrelsen och ledningen har ansvar för att de företag där staten har ägarintressen styrs i enlighet med ägarnas långsiktiga intressen.

Genom folkrörelser och övriga föreningslivet kan människor finna en kanal för att påverka samhällsutvecklingen utifrån sina värderingar och prioriteringar. Ansvarstagande och ledarskap inom det civila samhället är av stor vikt för att värna och främja centrala principer kring hållbar utveckling, demokrati och alla människors lika värde.

Det offentliga, näringslivet och organisationer kan bidra till och spela en viktig roll för förbättrade förutsättningar för individen att agera hållbart. Samtidigt är den enskildes val och aktiviteter avgörande, dvs. vad man konsumerar och hur man själv engagerar sig i sina medmänniskor och i samhällsutvecklingen.

5.2.1 Mål och åtgärder

Mål

– Hållbar utveckling är ett övergripande mål för regeringens politik. Det innebär att alla politiska beslut skall utformas på ett sätt som beaktar de ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenserna i ett längre tidsperspektiv.

– Staten skall vara ett föredöme i att främja social och miljömässig hänsyn. I statliga företag, statlig fondförvaltning och i rollen som ägare av fastigheter och som arbetsgivare skall hänsyn tas till ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenser i ett långsiktigt perspektiv.

Åtgärder

76. Regeringen avser att identifiera de statliga myndigheter vars verksamhet har relevans för arbetet med en hållbar utveckling. Regeringen kommer därefter att se över hur ett särskilt ansvar för arbetet för hållbar utveckling kan tydliggöras i regeringens styrdokument för myndigheterna.

77. Regeringen kommer att inom ramen för den statliga ägarpolitiken fortsätta främja de statliga företagens arbete med en hållbar utveckling bl.a. genom utbildningsinsatser, medverkan till ökat erfarenhetsutbyte och diskussion kring dessa frågor med bl.a. företagens ledning samt vidareutveckling av principer om uppföljning.

78. Den svenska strategin för hållbar utveckling skall spridas till och diskuteras med näringslivet, kommuner, landsting och enskilda organisationer som kan använda den som underlag för sitt arbete med hållbarhetsstrategier anpassade till sina egna förutsättningar.

Tvärssektoriell samverkan och samordning av regeringens arbete med hållbar utveckling är av stor vikt. Sedan redovisningen av den förra strategin 2004 har regeringen presenterat ett tiotal strategier och policydokument med direkt koppling till hållbar utveckling inom en rad olika områden. Dessa hanterar frågor om hållbar utveckling i relation till landsbygdsutveckling, konsumentpolitik, innovation och förnyelse, utbildning, offentlig upphandling samt integration och global utveckling. Fler strategier med tydlig koppling till hållbar utveckling kommer under 2006 och den kommande mandatperioden. Detta speglar regeringens mål om att hållbar utveckling skall beaktas inom alla politikområden. I statsförvaltningens arbete för en hållbar utveckling skall regeringens strategi för hållbar utveckling vara vägledande.

Den 1 januari 2006 inrättade regeringen en ny förvaltningspolitisk myndighet, Verket för förvaltningsutveckling (Verva). Huvuduppgiften för den nya myndigheten är att driva på utvecklingen för en sammanhållen statsförvaltning och att stödja gemensamt utvecklingsarbete och förnyelse i statsförvaltningen. Myndigheten kommer bl.a. att ges en central roll i att främja arbetet med kompetensförsörjningen i staten. Verva kan erbjuda statliga myndigheter stöd i att utveckla och tillhandahålla metoder och riktlinjer för en ändamålsenlig styrning och organisering av sin verksamhet vilket bl.a. gäller metoder för hantering av hållbar utveckling som horisontellt krav.

För att hitta de för samhället bästa lösningarna som kan leda till en hållbar utveckling är det viktigt att verka för att insatser mellan olika nivåer i samhället t.ex. mellan kommuner, länsstyrelser och centrala myndigheter samordnas. Av samma anledning är det också viktigt att på den regionala nivån, liksom i andra delar av samhället, samordna insatser mellan sektorer och politikområden. Med en samordning kan arbetet med en hållbar utveckling bli mer effektivt och synergieffekter tas tillvara.

Viktiga verktyg i det regionala arbetet är de regionala utvecklingsprogrammen. Arbetet med dessa kan fungera som en plattform där samordning kan initieras. År 2004 gav regeringen 13 centrala myndigheter i uppdrag att redovisa förslag till metoder som bidrar till att stärka myndigheternas arbete med regionala utvecklingsprogram. I arbetet deltog även fyra pilotregioner. Det avrapporterades 2005 med ett antal förslag på hur arbetet kan gå vidare för att samordna insatser på nationell nivå och mellan nationell och regional nivå.

Enligt regeringens mening bör inriktningen mot en hållbar utveckling genomsyra länsstyrelsernas hela verksamhet. De bör också anlägga en helhetssyn och ökad tvärssektoriell samsyn i arbetet för en hållbar regional utveckling. Länsstyrelserna redovisade 2005 rapporten Samordning för hållbar regional utveckling där de bl.a. föreslår att länsstyrelserna får en tydligare roll i samordningen av statens insatser på regional nivå. Regeringen har i regleringsbrevet för 2006 givit länsstyrelserna i uppdrag att stärka det sektorsövergripande arbetet och samordningen av de olika sakområdena för att uppnå effektiva lösningar och bidra till en hållbar utveckling i länen med vägledning av regeringens strategi för hållbar utveckling. Länsstyrelserna har i regleringsbrevet också fått i uppdrag att verka för att det nationella

perspektivet får genomslag i kommunernas fysiska planering och att planeringen samordnas så att den främjar en hållbar utveckling i länet. Länsstyrelserna har möjlighet att i samspel med Hållbarhetsrådet bidra till att det lokala och regionala hållbarhetsarbetet utvecklas. Regeringen kommer att följa länsstyrelsernas uppdrag enligt regleringsbrevet och se över behovet att utveckla länsstyrelsernas samordnande roll i arbetet med en hållbar utveckling.

De storstadspolitiska lokala utvecklingsavtalen kan fungera som en plattform på den lokala nivån.

Ett nationellt program för hållbar konsumtion och produktion

Konsumenter såväl som producenter behöver ett effektivt ramverk och en infrastruktur som möjliggör och underlättar ett hållbart beteende och konsumtion och produktion av hållbara varor och tjänster. Det förutsätter bl.a. en samordnad samhällsplanering på central, regional och lokal nivå. Hållbar konsumtion och produktion är väsentligt för att nå en hållbar utveckling. Frågorna är sektorsövergripande och behandlas under flera olika sakområden. Det tydliggörs t.ex. i denna strategi där hållbara konsumtions- och produktionsmönster finns med i flera avsnitt, främst under avsnitt 4.4. Ett särskilt behov av samordning finns därmed för att hantera frågor kring hållbar konsumtion och produktion.

I EU:s strategi för hållbar utveckling, som revideras 2006, presenterar Europeiska kommissionen ett förslag om att utveckla en handlingsplan för hållbar konsumtion och produktion till 2007. Kommissionen arbetar redan sedan ett antal år med att minska påverkan från produktion, produkter och konsumtionen av dessa och har presenterat två meddelanden om integrerad produktpolitik (IPP). Den integrerade produktpolitiken och arbetet för hållbara konsumtions- och produktionsmönster har haft syftet att föra samman beslutsfattare inom EU och att engagera näringslivet i den stora utmaningen att minska miljöpåverkan från produkter. Svagheten är att arbetet fortfarande förs på en övergripande nivå och att det därför kan uppfattas som otydligt av olika aktörer. Styrkan är att det finns ett brett samförstånd om att det är nödvändigt med åtgärder och att ett livscykelperspektiv bör användas.

De internationella åtagandena efter toppmötet i Johannesburg 2002 om att utveckla ett 10-årigt ramverk av program för hållbar konsumtion och produktion och EU:s tidigare arbete och föreslagna handlingsplan har motiverat regeringen att utveckla ett nationellt program för hållbar konsumtion och produktion. Den handlingsplan för hållbar konsumtion för hushållen *Tänk om!* En handlingsplan för hållbar konsumtion för hushållen (skr. 2005/06:107) som överlämnas till riksdagen samtidigt som denna skrivelse utgör en första del av det nationella programmet för hållbar konsumtion och produktion. Handlingsplanen ger en samlad bild av vad regeringen gör för att verka för utvecklandet av hållbara konsumtionsmönster samt pekar på inriktningen för det framtida arbetet. Nästa del utgörs av den handlingsplan för hållbar konsumtion och produktion för näringsliv och offentlig sektor som planeras överlämnas till riksdagen senare under 2006. Denna handlingsplan kommer att revideras och kompletteras efter det att rådet har behandlat kommissionens förslag till EU:s handlingsplan för hållbar konsumtion och produktion.

Mål

– Regeringens nationella strategi för hållbar utveckling skall vara vägledande i statsförvaltningens arbete för hållbar utveckling.

Åtgärder

79. Verva skall enligt sin instruktion utveckla och tillhandahålla metoder och riktlinjer för en ändamålsenlig styrning och organisering av sin verksamhet vilket bl.a. gäller hur myndigheter bättre kan integrera hållbar utveckling som horisontellt krav.

80. Regeringen har i regleringsbrevet för 2006 givit länsstyrelserna i uppdrag att stärka det sektorsövergripande arbetet och samordningen av de olika sakområdena för att uppnå effektiva lösningar och bidra till en hållbar utveckling i länen med vägledning av regeringens strategi för hållbar utveckling.

81. Regeringen kommer att utveckla ett nationellt program för hållbar konsumtion och produktion. Den första delen är handlingsplanen för hållbar konsumtion för hushållen Tänk om! En handlingsplan för hållbar konsumtion och produktion (skr. 2005/06:107) som överlämnas till riksdagen samtidigt som denna skrivelse. En andra del är en kommande handlingsplan för hållbar konsumtion och produktion för näringsliv och offentlig sektor.

5.4 Verktyg

5.4.1 Hållbarhetsbedömningar

Målet med hållbarhetsbedömningar är bl.a. att kvalitetssäkra hållbarhetsaspekten i underlag och beslut i statsförvaltningen. För att förverkliga regeringens mål om att alla politiska beslut balanserat skall beakta ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenser i ett långsiktigt perspektiv behöver statsförvaltningens existerande arbetsformer, verktyg och rutiner utvecklas. Effekter av föreslagna beslut och investeringar måste bedömas utifrån de tre dimensionerna. Regeringen avser utveckla en konsekvensanalysmodell som skapar möjligheter för väl underbyggda bedömningar av förslag till beslut som bidrar till information om vilka avvägningar som behöver göras i förhållande till konkurrerande mål, t.ex. förslag om nya regler.

Konsekvensbedömningar görs idag i utredningar, av myndigheter och inför beslut i Regeringskansliet men på delvis olika sätt. Det görs t.ex. alltid en miljöbedömning i relation till miljömålen för propositioner och skrivelser till riksdagen. Därutöver finns krav på Regeringskansliet och myndigheter att bedöma effekterna för små företag, en s.k. Simplexanalys. Jämställdhetsfrågorna skall också genomsyra samtliga underlag och beslut. Även barnkonsekvensanalyser skall göras vid

statliga beslut som rör barn. I kommittéförordningen (1998:1474) för offentliga utredningar finns också krav på analys när förslagen påverkar kostnader eller intäkter för stat, kommun, landsting, företag eller andra enskilda eller övriga samhällsekonomiska konsekvenser. En bedömning skall också göras av huruvida förslagen har betydelse för den kommunala självstyrelsen, brottsligheten eller det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning eller offentlig service i olika delar av landet. Bedömningen skall också avse små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt, jämställdheten mellan kvinnor och män samt möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

Europeiska kommissionen arbetar med konsekvensanalyser för att förbättra kvaliteten och samordningen i utarbetandet av förslag till EU. Syftet är att ge beslutsfattaren en allsidig information om olika besluts alternativeffekter i de tre dimensionerna och därmed bästa möjliga underlag till beslut. Analyserna skall bidra till ett mer konsekvent genomförande av dels Lissabonprocessen, dels EU:s strategi för hållbar utveckling. Hållbarhetsbedömningar har fr.o.m. 2003 gradvis införts för alla viktiga initiativ från kommissionen.

Riktlinjerna för konsekvensanalyser uppdaterades 2005 och skall utvärderas av kommissionen under 2006. I kommissionens förslag till reviderad hållbarhetsstrategi framhålls bl.a. att alla EU-institutioner bör säkerställa att balanserade bedömningar av ekonomiska, sociala och miljömässiga effekter görs inför större policybeslut. Medlemsländerna uppmanas också att i större omfattning använda konsekvensanalyser vid användning av allmänna medel och i framtagande av strategier, program och projekt.

Som ett första steg i det svenska arbetet med hållbarhetsbedömningar behövs en analys av huruvida nuvarande generella krav i det befintliga systemet för konsekvensbedömningar kan summeras till en hållbarhetsbedömning, och om inte, vad som i stället behövs. Det är viktigt att jämföra metoder för konsekvensanalys som används i olika länder i världen, och EU specifikt, med de svenska erfarenheterna.

Miljömålsrådet antog i januari 2006 riktlinjer för underlaget till den fördjupade utvärderingen av arbetet med att nå miljökvalitetsmålen. Riktlinjerna innehåller bland annat minimikrav för hur konsekvensanalyser i samband med åtgärdsförslag skall genomföras i syfte att förbättra arbetet med konsekvensanalyser och kostnads-effektivitetsanalyser. En vägledning för detta har tagits fram av Naturvårdsverket tillsammans med Konjunkturinstitutet. För att konsekvensanalyser skall kunna bli ett användbart redskap måste modeller för att bättre bedöma miljönyttan såväl som ekonomiska och sociala konsekvenser av olika åtgärder förbättras och utvecklas. Det är viktigt att såväl nytta som kostnader belyses på ett så korrekt sätt som möjligt. Effekter på små och medelstora företag kommer även i fortsättningen av vara viktiga att beakta när regelgivare överväger nya eller ändrade regler eller andra åtgärder. För övrigt kan nämnas att inom ramen för den nationella rapporteringen i Lissabonprocessen rekommenderas medlemsstaterna att göra konsekvensanalyser som omfattar de tre dimensionerna av hållbar utveckling.

Med denna utveckling som bakgrund pågår därför ett arbete med ett förbättrat system för konsekvensanalyser och därmed ett mera sammanhållet arbete med regelkvalitet.

Mål

– Alla politiska beslut skall utformas på ett sätt som beaktar de ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenserna i ett längre tidsperspektiv.

Åtgärder

83. Regeringen avser att utveckla en konsekvensanalysmodell för att tidigt i processen kvalitetssäkra hållbarhetsaspekten i de centrala dokument som regeringen fattar beslut om. Detta arbete syftar även till att stärka regelgivningsprocessen.

5.4.2 Ekonomiska styrmedel och skattepolitik

Ekonomiska styrmedel är ett av de viktigaste verktygen för en hållbar utveckling och är ett samlingsbegrepp för s.k. marknadsbaserade instrument som påverkar priset på varor och tjänster. Vanliga ekonomiska styrmedel är skatter, avgifter, utsläppsrätter, elcertifikat, pantsystem, bidrag och subventioner.

Ett övergripande syfte med skatterna är att finansiera de offentliga åtagandena. Till dessa åtaganden hör bl.a. de offentliga välfärdssystemen i form av allmän pension och övriga sociala försäkringar som i sig innehåller olika omfördelande inslag. Skatterna bidrar därmed på ett indirekt sätt till en omfördelning av inkomster mellan medborgarna.

Därutöver skall de direkt bidra till att åstadkomma en rättvis fördelning av inkomster och förmögenheter. I övrigt skall dock de fiskalt motiverade skatterna utformas så att de har en så lite styrande effekt som möjligt – beskattningen skall i denna del bidra till samhällsekonomiskt effektiv användning av våra samlade resurser. I vissa situationer fångas dock inte förekomsten av exempelvis negativa miljöfaktorer upp i den normala prisbildningen. Detta är bakgrunden till att vi har ett antal miljömässigt motiverade skatter och avgifter. Uppgiften för dessa är att styra konsumtion och produktion mot mer hållbara alternativ just genom att de externa kostnaderna tas med i priset på en vara eller tjänst. Exempel på sådana kostnader är negativa effekter på miljö och människors hälsa av t.ex. transporter. Med miljömässiga kompletteringar kan alltså skattesystemet bidra till en än bättre användning av våra samlade resurser.

Sverige använder troligtvis fler ekonomiska styrmedel på miljöområdet än något annat land. Intäkterna från de miljörelaterade skatterna uppgår till ca 73 miljarder kronor, varav 98 procent är kopplade till energi och transporter. Ekonomiska styrmedel som koldioxid- och energibeskattningsutgör hörnstenar i svensk klimatpolitik.

I den ekonomiska vårpropositionen 2000 angav regeringen att det samlade utrymmet för grön skatteväxling under perioden 2001–2010 var 30 miljarder kronor. Med grön skatteväxling avses att vissa statsfinansiella intäkter från höjda skatter på miljöbelastande verksamhet

växlas mot sänkta skatter på andra områden, i första hand arbete. Hittills har en skatteväxling om drygt 17 miljarder kronor beslutats. Den hittills genomförda skatteväxlingen har i första hand inneburit att höjda energi- och koldioxidskatter för hushålls- och servicenäringen har växlats mot höjda grundavdrag i inkomstbeskattningen. Dessutom har bl.a. skatter på avfall, naturgrus och fordon höjts. Utöver skatter och avgifter som bidrar till att internalisera externa kostnader bidrar olika former av stöd till en hållbar utveckling. Klimatinvesteringsprogrammen (Klimp) stimulerar t.ex. kommuner, företag och andra lokala aktörer att göra långsiktiga investeringar som bidrar till en hållbar utveckling. Investeringsstöd utgör därför ett viktigt komplement till andra ekonomiska styrmedel.

Dessutom har stöd för energieffektivisering, konvertering och förnybara energikällor spelat en viktig roll. De tidigare investeringsbidragen till förnybar el har ersatts av ett marknadsanpassat system för elcertifikat. Målet med elcertifikatsystemet är att öka den årliga elproduktionen från förnybar energi med 10 TWh år 2010 jämfört med nivån 2002. I propositionen Förnybar el med gröna certifikat (prop. 2005/06:154) som beslutas samtidigt som denna skrivelse föreslår regeringen bl.a. att elcertifikatsystemet skall förlängas till 2030 och att ny ambition sätts till 17 TWh år 2016 jämfört med 2002 års nivå. Det utsläppshandelssystem som initierades inom EU i början av 2005 innefattar energiintensiv industri samt el- och värmeproduktion. Genom prisbildningen på utsläppsätter etableras en betydande relativ marknadsfördel för förnybar energi och biobränslen. Syftet med systemet är att bidra till att EU skall kunna uppfylla sitt åtagande enligt Kyotoprotokollet (FN:s klimatprotokoll) på ett kostnadseffektivt sätt. Systemets internationella omfattning beräknas ge upphov till mycket betydande kostnadsreduktioner jämfört med isolerade nationella insatser. Under 2006 kommer kommissionen att lämna en rapport om handelssystemet som bl.a. väntas ta upp frågan om en utvidgning, såväl geografiskt som beträffande vilka sektorer och växthusgaser som skall ingå i framtiden.

Naturvårdsverket och Statens energimyndighet har fått i uppdrag att göra en heltäckande analys av dagens ekonomiska styrmedel inom miljöområdet. Uppdraget skall redovisas senast den 1 oktober 2006. Mot bakgrund av denna utvärdering skall sedan en utredning tillsättas som vid behov skall föreslå nya eller förändrade ekonomiska styrmedel som kan bidra till att så kostnadseffektivt som möjligt uppnå de nationella miljö kvalitetsmålen och delmålen.

Behovet av att ställa om Sverige till ett ekologiskt hållbart samhälle gör bl.a. att de miljöanpassade inslagen i skattesystemet kan behöva ökas. Sedan skattereformen 1990/91 har en rad stora förändringar skett, både i samhället i stort och i skattepolitiken, som gör att det finns ett behov av att se över hela skattesystemet. En sådan översyn beräknas kunna påbörjas under 2006.

Åtgärder

83. Klimatinvesteringsprogrammen har förstärkts med 200 miljoner kronor under 2006 och förlängts till 2008 med 320 miljoner kronor per år 2007–2008.

84. Naturvårdsverket och Statens energimyndighet har fått i uppdrag att göra en heltäckande analys av dagens ekonomiska styrmedel inom miljöområdet. Mot bakgrund av denna utvärdering skall sedan en utredning tillsättas som vid behov skall föreslå nya eller förändrade ekonomiska styrmedel.

85. Regeringen kommer att under 2006 påbörja en översyn av skattesystemet bl.a. utifrån behovet att ställa om Sverige till ett socialt och ekologiskt hållbart samhälle.

5.4.3 Hållbar offentlig upphandling

Den offentliga upphandlingen i Sverige, dvs. inköp som görs av stat, landsting och kommuner, omfattar ca 400 miljarder kronor varje år. Motsvarande siffra inom EU sträcker sig uppemot 8 000 miljarder kronor. Offentlig upphandling kan genom sin stora volym vara ett mycket kraftfullt verktyg i omställningen mot ett hållbart samhälle t.ex. genom att driva på utvecklingen av mer socialt och miljöanpassade anpassade varor, tjänster och teknik.

Upphandling som drivkraft

Innovationsstrategin, Innovativa Sverige – en strategi för tillväxt genom förnyelse (Ds 2004:36) är en viktig plattform för regeringens utformning av en tillväxt- och sysselsättningsinriktad politik. Regeringens mål är att upphandlingarna görs mer innovationsstimulerande och därmed blir en pådrivare av forskning och teknisk utveckling samt stimulerar till innovationer i näringslivet. Det innebär bl.a. ett behov av att utforma upphandlingar och investeringar så att de i större utsträckning kan främja kreativ förnyelse och innovation samtidigt som kraven på kostnadseffektivitet beaktas. En krävande offentlig upphandling kan medverka till dels ökad effektivitet inom sektorn, dels till nya varor och tjänster inom näringslivet på olika områden bl.a. miljöteknik. Regeringen avser att som ett led i detta arbete ta fram riktlinjer för i vilken utsträckning upphandlingarna bör ta hänsyn till andra intressen och målsättningar utöver kostnader och kvalitet i verksamheten.

Miljöhänsyn

I propositionen Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag (prop. 2004/05:150, bet. 2005/06: MJU3, rskr. 2005/06:48, 49) framför regeringen att miljöanpassad offentlig upphandling är ett mycket viktigt verktyg i arbetet med att styra samhället mot en långsiktigt hållbar utveckling.

Europeiska kommissionen har uppmanat medlemsländerna att utarbeta treåriga nationella handlingsplaner för att stärka arbetet med miljöanpassning av den offentliga upphandlingen. Handlingsplanerna

skall innehålla mål och tillhörande åtgärder. Naturvårdsverket har, på uppdrag av regeringen, tillsammans med andra berörda aktörer redovisat ett förslag till en sådan handlingsplan, En mer miljöanpassad upphandling (Naturvårdsverkets rapport 5520, december 2005). Enligt Naturvårdsverkets rapport ställs inte miljökrav i den utsträckning som är möjlig. Idag innehåller sex av tio upphandlingar miljökrav men endast hälften av dessa innehåller miljökrav som får verkliga konsekvenser vid upphandlingen. En tredjedel av de statliga ramavtalen saknar miljökrav som får verkliga konsekvenser vid upphandlingen. Bristande kunskap om hur man ställer miljökrav är ett av de största hindren för miljöanpassad offentlig upphandling. Verkytet för miljömässigt hållbar upphandling (EKU-verkytet) används inte heller i den utsträckning som är möjlig. Styrningen av myndigheterna och uppföljningen kan förbättras.

Enligt regeringens uppfattning bör den offentliga sektorn i ökad omfattning ställa miljökrav vid upphandling och det bör vara hög nivå på de miljökrav som ställs så att det är de miljömässigt bästa produkterna som upphandlas samtidigt som kraven på kostnadseffektivitet beaktas. Regeringen anser därför att det är angeläget med en handlingsplan med mål och tillhörande åtgärder för att öka miljökraven vid offentlig upphandling. Regeringen avser att ta fram denna handlingsplan under 2006.

I betänkandet *Bilen, biffen och bostaden – hållbara laster, smartare konsumtion* (SOU 2005:51) föreslogs ökade resurser till Miljöstyrningsrådet i syfte att främja och påskynda en mera hållbar konsumtionsutveckling. Regeringen har förstärkt resurserna till Miljöstyrningsrådet för 2006 med två miljoner kronor. Resurserna för verksamheten uppgår därmed till fem miljoner kronor. Utredningen anger att ytterligare resurser behövs för att kunna möta de stora förväntningar som finns på verkytet för miljömässigt hållbar upphandling.

Sociala hänsyn

Det finns möjlighet att ta sociala hänsyn vid offentlig upphandling. Som exempel på krav som kan ställas anges i EG:s nya upphandlingsdirektiv bl.a. anställning av personer som har särskilda svårigheter att komma in på arbetsmarknaden, t.ex. långtidsarbetslösa kvinnor och män och yngre samt att öka andelen anställda personer med funktionshinder eller nedsatt arbetsförmåga. Vidare kan det handla om att ställa krav på fysisk tillgänglighet för personer med funktionshinder vid upphandling av statliga byggprojekt. Det kan även röra sig om villkor för att främja yrkesutbildning på arbetsplatser samt program för skyddad anställning.

Regeringen anser att det är viktigt att i ökad omfattning ställa sociala krav vid offentlig upphandling. Regeringen avser att bidra till denna utveckling bl.a. genom att utveckla stöd och verktyg för upphandlare.

Ökade krav på miljöhänsyn och sociala hänsyn

Under arbetet med översynen av EG:s upphandlingsdirektiv verkade Sverige för ökade möjligheter att ta sociala hänsyn och miljöhänsyn vid offentlig upphandling. De färdiga direktiven tydliggör möjligheterna att ställa sociala krav och miljökrav. En utredning har tillsatts för att införliva de nya EG-reglerna. I direktivet (dir. 2004:47) till

Upphandlingsutredningen anges att den svenska ståndpunkten beträffande sociala hänsyn och miljöhänsyn särskilt skall beaktas. Integrationen av sådana hänsyn skall återspeglas väl i de ändringar som utredningen föreslår. Utredningen lämnade ett delbetänkande, Nya upphandlingsregler (SOU 2005:22) och slutbetänkandet lämnas i mars 2006. Enligt tilläggsdirektiv (dir. 2005:39) skall utredaren göra en analys av möjligheten att införa bestämmelser som innebär att en upphandlande enhet bör ställa sociala krav och miljökrav samt om ILO-konvention nr 94 om arbetsklausuler i offentliga kontrakt är förenlig med de nya direktiven. Konventionen syftar till att motverka social dumpning vid offentlig upphandling genom att ställa krav på lön och andra arbetsvillkor som inte är mindre gynnsamma än de som fastställts i bl.a. kollektivavtal eller nationell lagstiftning för arbete av samma art inom det område där arbetet utförs.

Mål

Regeringens mål med hållbar offentlig upphandling är:

- att den offentliga sektorn skall vara ett föredöme i att främja hållbar utveckling. Den skall så långt det är möjligt, enligt lagen om offentlig upphandling (1992:1528) och EG:s regler, ställa krav på sociala hänsyn och miljöhänsyn vid offentlig upphandling. Offentliga upphandlare skall ha tillgång till verktyg, utbildningar och andra stöd för att kunna ställa sådana krav.

Åtgärder

86. Regeringen avser att ta fram riktlinjer för hur upphandling kan användas som drivkraft för innovation.

87. Regeringen avser att ta fram en handlingsplan för miljökrav vid offentlig upphandling under 2006.

88. Regeringen har förstärkt resurserna till Miljöstyrningsrådet för arbetet med miljökrav vid offentlig upphandling för 2006 med två miljoner kronor till fem miljoner kronor. Miljöstyrningsrådet undersöker också möjligheterna att ta med sociala krav.

5.4.4 Indikatorer för hållbar utveckling

Indikatorer är ett värdefullt instrument som underlag för diskussion och för att följa upp utvecklingen mot ett hållbart samhälle. Inom FN, OECD, EU, det nordiska samarbetet och i flera länder har det tagits fram uppsättningar av indikatorer för hållbar utveckling. Det är önskvärt att det också för svensk del finns indikatorer som är kopplade till strategin. Som ett led i denna revidering av den svenska strategin för hållbar utveckling har, som framgått i avsnitt 3.3.2, en uppsättning indikatorer tagits fram med hjälp av Statistiska centralbyrån. Tolv av indikatorerna har valts ut som huvudindikatorer. Den fulla uppsättningen indikatorer samt statistik, kommentarer och definitioner för huvudindikatorerna redovisas i bilaga 1.

Indikatorerna är ett redskap inte bara för regeringen utan också för den intresserade allmänheten, företag, organisationer och myndigheter. Uppsättningen med alla indikatorer skall göras tillgänglig bl.a. genom Internet. Många av indikatorerna kommer att uppdelas på kön och på ålder så att exempelvis barn, ungdomar och äldre kan särredovisas. Vissa indikatorer kommer att kunna redovisas på regional nivå.

Indikatorer kan brett spegla olika aspekter av hållbar utveckling. De kan ge information om utvecklingen på ett objektivt sätt, och de kan även ge underlag för debatt. De kan dock aldrig bli heltäckande och de behöver kompletteras med mer detaljerade indikatorer för olika områden, med andra analyser och kvalitativ information.

Det är viktigt att komma ihåg att det hittills inte har utvecklats någon allmänt accepterad uppsättning av indikatorer för hållbar utveckling. Ett utvecklingsarbete pågår för att förbättra metoderna för att mäta hållbar utveckling, både internationellt och nationellt, bl.a. inom ramen för OECD och det europeiska statistiska samarbetet. Europeiska kommissionen presenterade 2005 en uppsättning indikatorer. Ett bidrag till utvecklingsarbetet från Centre for Global Development är Commitment to Development Index, där världens 21 rikaste länder (inklusive Sverige) rangordnas med avseende på i vilken mån landets politik sammantaget (bl.a. handelsregler, teknisk utveckling, miljö och bistånd) bidrar till global rättvisa och hållbar utveckling. I Sverige pågår löpande ett utvecklingsarbete för att t.ex. förbättra miljöräkenskaper, uppföljning av miljömålen, folkhälsa, gröna nyckeltal och index för utveckling i storstadsregionernas segregerade stadsdelar.

Den valda uppsättningen av indikatorer kommer mot denna bakgrund att bli föremål för fortlöpande arbete med metodutveckling. Det innebär att förändringar kommer att ske då förbättringar av statistik, mätmetoder och analytiska insikter så motiverar.

Hållbarhetsrådet kommer att arbeta med att vidareutveckla den regionala dimensionen av indikatorerna. Inom den regionala utvecklingspolitiken sker just nu en rad förändringar i och med en ny period för de europeiska strukturfonderna 2007–2013 och framtagandet av en nationell strategi för regional utveckling. Inför den nya perioden pågår även ett utvecklingsarbete när det gäller uppföljning och utvärdering. Arbetet med en regional dimension av hållbarhetsindikatorerna kommer vid behov att samordnas med detta arbete.

Åtgärder

89. I denna skrivelse presenteras en uppsättning indikatorer för hållbar utveckling. Tolv av dem har valts ut som huvudindikatorer. Indikatorerna skall vara underlag för uppföljning, information och debatt. De kommer att göras tillgängliga bl.a. genom Internet. Uppsättningen av indikatorer kommer att bli föremål för fortlöpande metodutveckling.

90. En framtida uppföljning av resultat behöver inkludera även vad som sker lokalt och regionalt. Hållbarhetsrådet kommer därför att under perioden 2006–2009 arbeta med att vidareutveckla den lokala och regionala dimensionen av indikatorerna. Detta arbete kommer att samordnas med utvecklingen av indikatorer för uppföljning av den regionala utvecklingspolitiken och insatser inom denna.

Utbildning och forskning samt kompetensutveckling präglad av perspektivet hållbar utveckling är nödvändigt för en hållbar samhällsutveckling såväl i Sverige som internationellt. Det formella utbildningssystemet på alla nivåer liksom folkbildning har en betydelsefull roll i att utrusta barn, ungdomar och vuxna med kunskap, färdighet, förmåga och vilja att arbeta för en hållbar utveckling. Kunskaper förmedlas även genom kulturella aktiviteter som teater, musik, dans, film och vid museer.

Det är viktigt att perspektivet hållbar utveckling genomsyrar all utbildning och allt lärande. Målet är att kunskap om hållbar utveckling skall förmedla ett budskap, men framförallt bör den stimulera aktivt deltagande och kritiskt tänkande kring byggandet av ett hållbart samhälle. För individen är utbildning avgörande för att tillgodogöra sig information om hållbar utveckling och göra medvetna val som konsument och samhällsmedborgare. Genomförandeplanen från Johannesburg 2002 understryker behovet av kunskap, utbildning och forskning för hållbar utveckling. Vidare beslutade FN:s generalförsamling i december 2002 om att förklara perioden 2005–2014 som årtiondet för utbildning för hållbar utveckling. Unesco har utsetts till att leda arbetet. Detta uttrycker det internationella samfundets förväntningar om att ta frågan om utbildning för hållbar utveckling på största allvar. Sverige har bl.a. bidragit till det internationella arbetet och till FN-dekaden, genom att på statsministerns initiativ i maj 2004 arrangera ett internationellt möte i Göteborg om utbildning för hållbar utveckling. Mötet som hade rubriken Learning to change our world: International consultation on education for sustainable development samlade 350 deltagare från 75 länder i 5 världsdelar.

Vetenskapligt baserad kunskap är en avgörande faktor i arbetet för hållbar utveckling. Forskning kring frågor och förhållanden i skärningspunkterna mellan de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna av hållbar utveckling är av särskilt stor vikt. Avancerad kunskap behövs som underlag för de strategiska val som måste göras i samhället och för en bedömning av de effekter som är förknippade med olika handlingsvägar.

Kulturen påverkar hur vi förhåller oss till vår omvärld och därmed också hållbar utveckling generellt. Hållbar utveckling kopplad till kultur handlar till stor del om att respektera olika synsätt, individuellt såväl som olika grupperingar av människor.

Kulturarvs- och museisektorn har en viktig uppgift att fylla i sammanhanget, då det är där kunskap om historien till stor del finns samlad. Att ge humanistiska och historiska perspektiv på samhällsutvecklingen är nödvändigt, eftersom ett högre historie-medvetande ger oss en bättre förståelse av vår egen tidsålder.

Media kan genom sina olika kanaler nå ut med kunskap och information till allmänheten. Yttrandefrihet och en oberoende public service med god tillgänglighet är viktiga förutsättningar för att en kritisk bevakning och spridning av kunskap inom området skall kunna upprätthållas.

Mål

– Sverige skall vara ett ledande land vad gäller utbildning för hållbar utveckling i det livslånga lärandet. Utbildning från förskola till högre utbildning såväl som folkbildning samt kulturområdet bör genomsyras av perspektivet hållbar utveckling och en fri och oberoende mediestruktur skall upprätthållas.

Åtgärder

91. Nya program mål för gymnasieskolan kommer att tillämpas på utbildningar som påbörjas efter den 1 juli 2007. I de nya program målen är hållbar utveckling tydligt integrerat.

92. Högskolelagen (1992:1434) har sedan den 1 februari 2006 ett tillägg som säger att högskolorna i sin verksamhet skall främja hållbar utveckling.

93. Fri entré har införts på ett stort antal statligt finansierade museer från 2004. Museerna tillhandahåller kunskap kopplad till det livslånga lärandet och därmed hållbar utveckling.

94. Regeringen har utsett 2006 till mångkulturår. Syftet är att landets kulturverksamheter bättre skall spegla den etniska och kulturella mångfald som finns i Sverige. Kulturutövande och kulturutbud skall vara jämställt och en angelägenhet för alla, oavsett etnisk tillhörighet.

95. Nya villkor för public service tillståndsperioden 2007-2012 kommer att fastställas i propositionen Viktigare än någonsin! Radio och TV i allmänhetens tjänst 2007–2012 (prop. 2005/06:112) som tas samtidigt som denna skrivelse. Vikten av yttrandefrihet och en stark och självständig public service med god tillgänglighet i hela landet slås därmed fast.

5.5 Uppföljning och utvärdering av strategin

De åtgärder som aviserats i strategin för hållbar utveckling kommer kontinuerligt att följas upp och redovisas, bl.a. avser regeringen att göra en samlad halvtidsuppföljning. Den uppsättning indikatorer som presenteras i denna skrivelse kommer att vara ett instrument i uppföljningen.

Hållbarhetsrådet kommer att publicera en årlig rapport med åtgärdsförslag för att främja möjligheter och undanröja hinder för genomförande av strategin på lokal och regional nivå. Rådet kommer också att ha konsultationer med intressenter och nyckelpersoner under hela perioden, bl.a. för att stimulera till aktivitet kring de olika strategiska utmaningarna. Inför nästa revidering kommer dialog att föras med olika delar av samhället. I detta arbete kommer informella referensgrupper med ungdomar, myndigheter, enskilda organisationer, universitet och högskolor m.fl. att bildas för konsultation och diskussion.

Länsstyrelserna gavs i regleringsbrevet för 2006 i uppdrag att redovisa hur arbetet med hållbar utveckling går och vilka hinder som har identifierats.

Som ett led i förberedelserna för revideringen avser regeringen göra en samlad bedömning av resultaten av hållbarhetsarbetet.

Regeringen avser att revidera denna strategi 2010. I arbetet med den nationella strategin är det viktigt att beakta EU:s strategi för en hållbar utveckling. Kommissionen har föreslagit att en revidering av EU-strategin skall inledas 2009. Det finns dock för närvarande ingen överenskommelse om när den skall vara avslutad. I revideringen av den svenska strategin skall hänsyn tas till framstegen med EU-strategin.

I arbetet med revideringen av EU:s strategi för hållbar utveckling övervägs en ordning med kollegial granskning (peer-review) av medlemsstaternas nationella strategier för hållbar utveckling. Ett sådant förfarande kan enligt kommissionen ge goda exempel och bidra till ömsesidigt lärande. Regeringen ser positivt på förslaget. En kollegial granskning kan vara ett bra sätt att utvärdera och utveckla den svenska strategin för hållbar utveckling.

Åtgärder

96. Regeringen kommer att göra en halvtidsuppföljning av de i strategin utpekade åtgärderna. I uppföljningen kommer bl.a. de indikatorer som arbetats fram, samt de rapporter om möjligheter och hinder i arbetet med hållbar utveckling som Hållbarhetsrådet och länsstyrelserna lämnar, att användas.

97. Regeringen avser att revidera denna strategi 2010. I revideringen skall hänsyn tas till arbetet med EU:s reviderade hållbarhetsstrategi.

98. En utgångspunkt för nästa revidering är att denna skall göras i en öppen process i dialog med olika delar av samhället. I detta arbete kommer informella referensgrupper med ungdomar, myndigheter, enskilda organisationer, universitet och högskolor m.fl. att bildas för konsultation och diskussion.

99. Regeringen avser att göra föreliggande strategi till föremål för en extern granskning. I den pågående revideringen av EU:s hållbarhetsstrategi övervägs ett system för kollegial granskning (peer review) av medlemsstaternas nationella strategier.

Bilaga 1: Indikatorer för hållbar utveckling i Sverige

Utifrån ett underlag från Statistiska centralbyrån har en uppsättning med 87 indikatorer för hållbar utveckling tagits fram. En bred krets myndigheter och experter har rådfrågats.

Tolv indikatorer har valts ut som huvudindikatorer. Avsikten är att de skall ge en översiktlig bild.

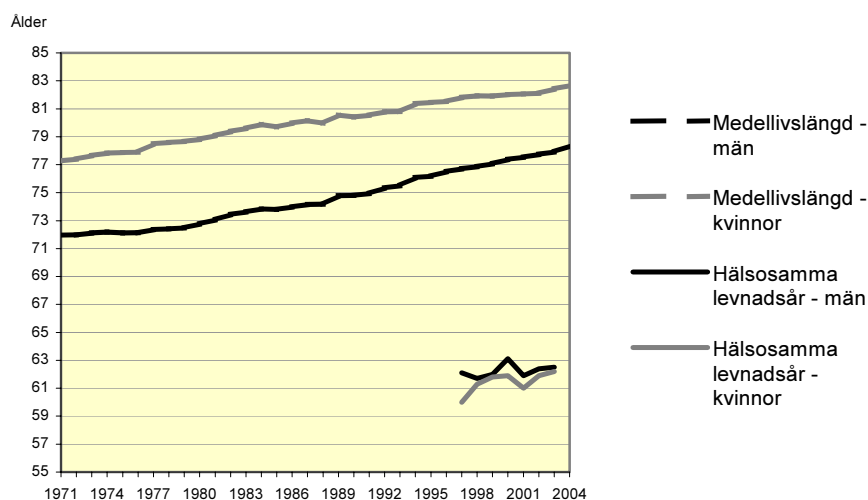
I denna bilaga redovisas först de tolv huvudindikatorerna. Därefter redovisas hela uppsättningen av indikatorer som är aktuell då denna skrivelse presenteras.

A. Huvudindikatorer

HÄLSA

1. Medellivslängd

Medellivslängd och hälsosamma levnadsår vid födseln

Källa: SCB, Eurostat

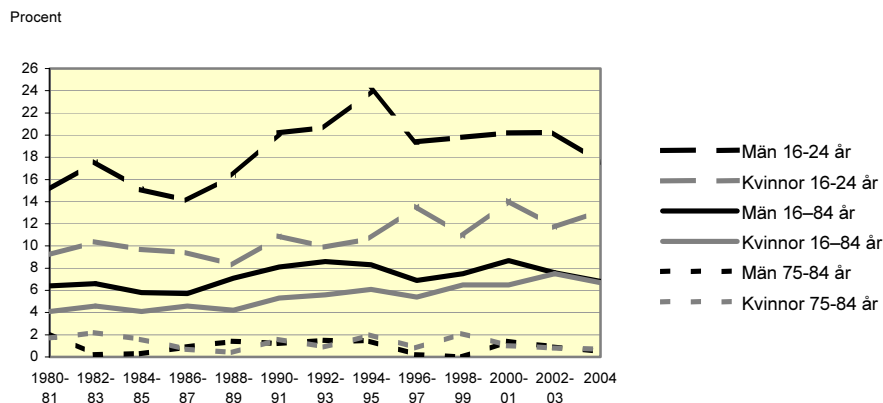
Kommentar: Medellivslängden har ökat med fyra år för män och tre år för kvinnor under de senaste 20 åren. Antalet hälsosamma levnadsår har ökat med två år för kvinnorna medan det legat still för männen. Både män och kvinnor hade år 2003 ca 62 hälsosamma levnadsår. För år 2003 hade Japan högst medellivslängd med 82 år enligt FN. Sverige låg då på sjätte plats med 80 år. Det bör nämnas att internationella jämförelser av hälsosamma levnadsår är svåra att göra på grund av skillnader i definitioner.

Definition: Indikatorn hälsosamma levnadsår mäter det antal år som en person vid födseln fortfarande kan förväntas leva (förväntad

medellivslängd) under hälsosamma förhållanden. Hälsosamma förhållanden definieras som frånvaro av funktionshinder. Indikatorn kombinerar information om dödlighet och sjuklighet. Skr. 2005/06:126 Bilaga 1

2. Våld

Andel av befolkningen som angett att de varit utsatta för våld eller hot om våld under de senaste 12 månaderna

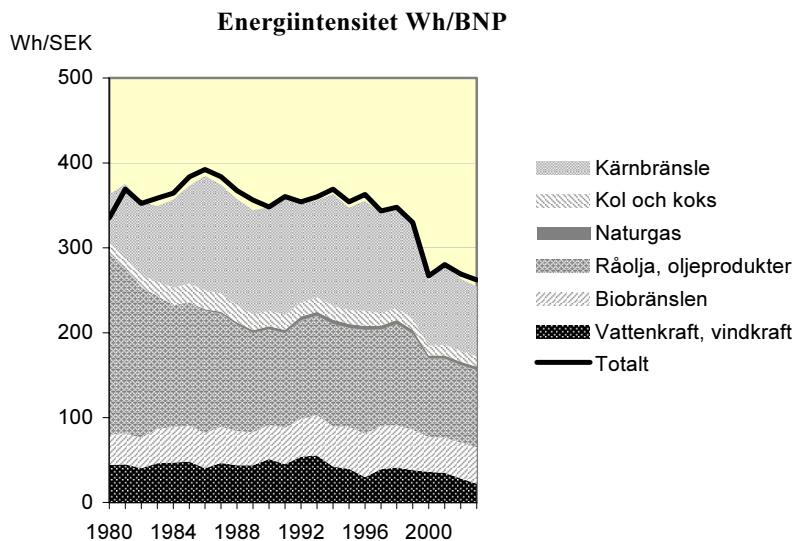
Källa: SCB, ULF

Kommentar: Unga män är mest utsatta för våld eller hot om våld. Andelen har dock sjunkit de senaste tio åren för denna grupp, medan unga kvinnor istället har blivit utsatt för mer våld eller hot om våld. För hela den undersökta befolkningen, både kvinnor och män, var ca 7 procent utsatta för våld eller hot om våld 2004.

Definition: Indikatorn baseras på SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden (ULF). Procenttalet avser de som har svarat ja på minst någon av följande frågor: Har Du själv under de senaste tolv månaderna varit utsatt för någon eller några av följande händelser:

- Våld som ledde till sådana skador att det krävde besök hos läkare, tandläkare eller sjuksköterska;
- Våld som ledde till synliga märken eller kroppsskada utan läkarbesök;
- Våld som inte ledde till synliga märken eller kroppsskada;
- Hot eller hotelser om våld som var farliga eller så allvarliga att Du blev rädd?

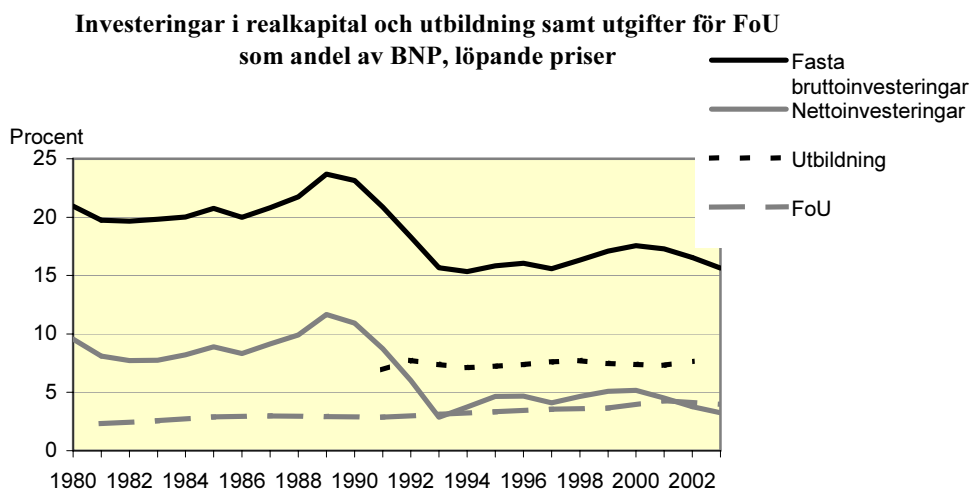
3. Energieffektivitet

Källa: SCB

Kommentar: Energiintensiteten har sjunkit under de senast fem åren, vilket tyder på en ökad produktion med mindre energi per producerad enhet. Över en längre period har bl.a. andelen olja av energitillförseln sjunkit, medan andelen biobränslen ökat. Produktionen av vattenkraft varierar från år till år beroende på skillnader i nederbörd.

Definition: Energiintensiteten är totalt tillförd energi jämfört med BNP. I totalt tillförd energi ingår export eller import av elenergi. I förnybar energi ingår vattenkraft, vindkraft, biobränslen och solenergi (solenergin är marginell i Sverige). Fossila bränslen består av kol och koks, naturgas och oljeprodukter.

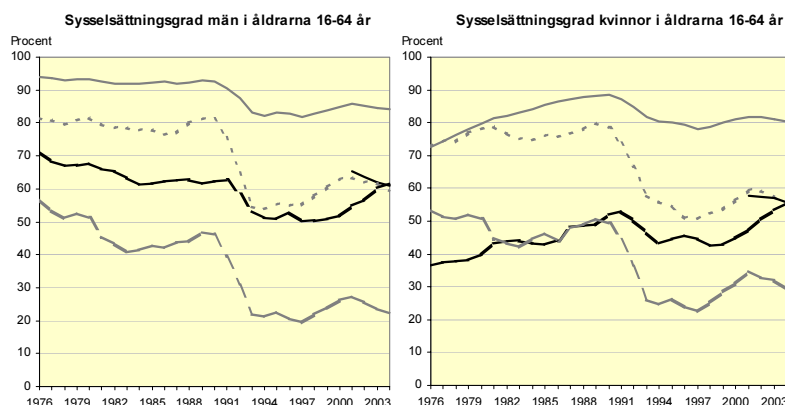
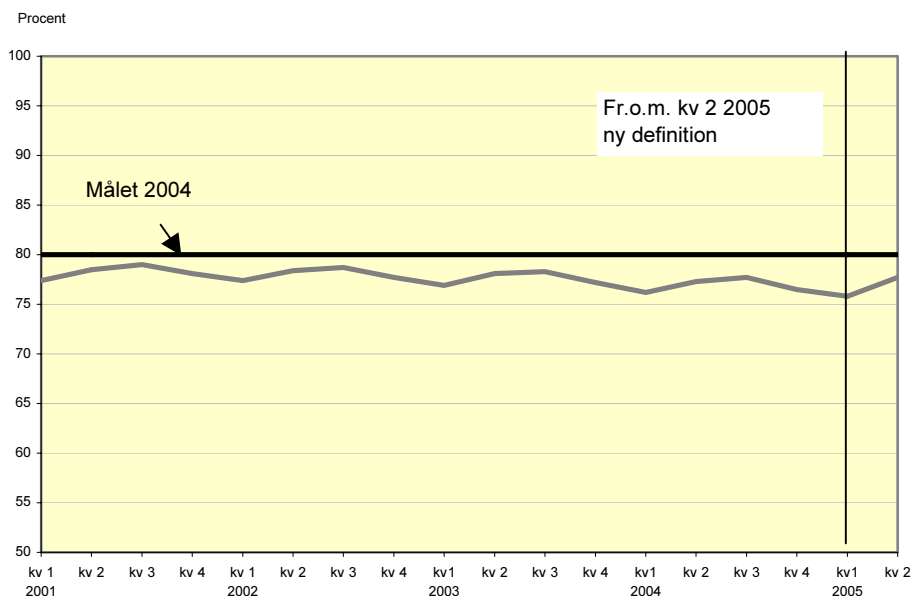
Källa: SCB

Kommentar: Realkapitalinvesteringarna sjönk under 1990-talskrisen till en nivå på drygt 15 procent av BNP, och de har sedan legat kvar på den nivån. Före krisen var nivån ungefär 20 procent av BNP. Utgifterna för utbildning har legat rätt konstant runt 7 procent av BNP. Sverige har internationellt sett höga FoU-utgifter som andel av BNP. Utgifterna har stadigt ökat sedan början av 1990-talet, för att i slutet av den undersökta perioden minska något. De samlade FoU-utgifterna på ca 4 procent av BNP fördelas så att universitet och högskolor tillsammans med offentliga sektorn står för ca 1 procent av BNP, medan företag står för ca 3 procent av BNP.

Definitioner: I fasta bruttoinvesteringar ingår maskiner och transportmedel; bostäder samt övriga byggnader och anläggningar samt övriga investeringar. Nettoinvesteringar är fasta bruttoinvesteringar minus kapitalförslitningar. Utgifter för utbildning innefattar totala offentliga utgifterna för utbildning, vilket även inkluderar studiebidrag. FoU är verksamhet som sker på systematisk grundval för att öka fonden av vetande (inkluderande kunskap om människa, kultur och samhälle) samt att utnyttja detta vetande för nya användningsområden och för att åstadkomma nya eller förbättrade produkter, system eller metoder.

5. Sysselsättningsgrad

Andel reguljärt sysselsatta i åldern 20-64 år

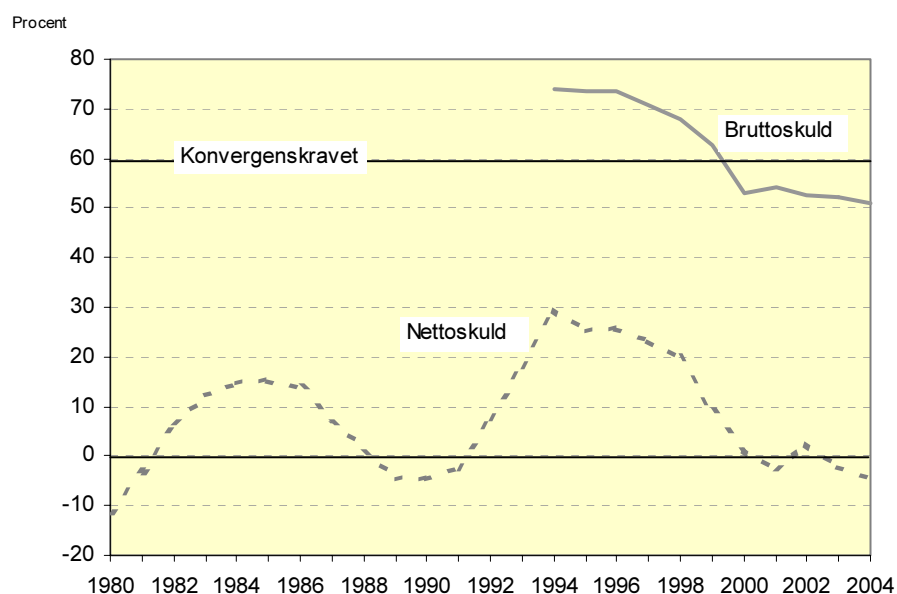
Källa: SCB, Arbetskraftsundersökningen

Kommentar: Regeringens mål att 80 procent av befolkningen i åldern 20–64 år skall ha reguljär sysselsättning har ännu inte nåtts. Det saknas fortfarande ett par procentenheter för att målet skall vara uppfyllt. Jämfört med nivån före 1990-talskrisen är sysselsättningsgraden lägre för samtliga grupper. På senare år har de äldre (60–64 år) ökat sin sysselsättningsgrad markant. Lägst sysselsättningsgrad har män i åldrarna 16–19 år, som i hög grad studerar. I övriga kategorier är sysselsättningsgraden lägre för kvinnor än för män. Sysselsättningsgraden för kvinnor i åldrarna 25–59 år ökade kraftigt under 1970- och 80-talen då kvinnorna trädde in på arbetsmarknaden. Männerna i samma åldersgrupp hade under denna tid en stabil sysselsättningsgrad mellan 92 och 94 procent. De utrikes födda särredovisas endast från år 2001. Deras sysselsättningsgrad är avsevärt lägre än för de övriga, och den är dessutom fallande för såväl kvinnor som män.

Definition: Sysselsatta i procent av befolkningen i respektive åldersgrupp. Som sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden räknas sysselsatta (enligt Arbetskraftsundersökningen) exkl. sysselsatta i de konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska programmen allmänt anställningsstöd, förstärkt anställningsstöd, särskilt anställningsstöd till personer över 57 år, offentligt tillfälligt arbete (OTA) och start av näringsverksamhet. Indikatorn särredovisas på kvinnor och män i fyra åldersgrupper samt på utrikes födda.

6. Offentlig skuld

Offentlig skuld (netto och brutto) som andel av BNP, löpande priser

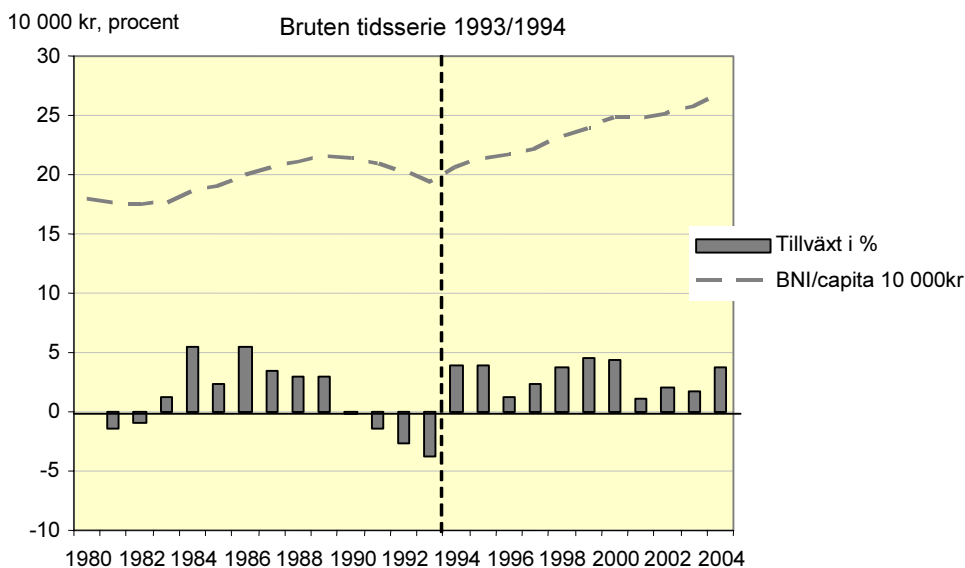

Källa: SCB

Kommentar: Sveriges offentliga skuld har sjunkit de senaste åren. Den offentliga skulden enligt definitionen i Maastrichtfördraget har under de senaste fem åren varit under referensvärdet på 60 procent av BNP. Den offentliga nettoskulden har efter sitt högsta värde 1994 sjunkit och de senaste två åren har skulden även varit negativ, dvs. nettotillgång istället för skuld.

Definition: Offentliga sektorn innefattar staten, kommunsektorn och socialförsäkringssektorn (AP-fonderna). Däremot ingår inte Riksbanken, statliga affärsverk och offentligt ägda bolag i den offentliga sektorn. Enligt Maastrichtfördraget skall den offentliga sektorns bruttoskuld anges till nominellt värde och konsolideras inom sektorn, dvs. minskas med det innehav av statspapper m.m. som finns inom den offentliga sektorn. Nettoskulden består av de totala skulderna minus de finansiella tillgångarna.

BNI per capita, fasta priser, referensår 2000

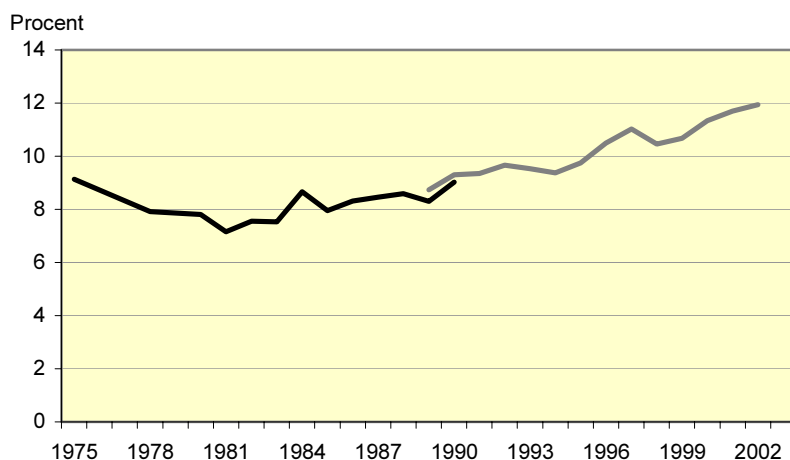
Källa: SCB, Nationalräkenskaperna

Kommentar: Tillväxttakten har efter 1990-talets kris legat på i genomsnitt cirka 2,9 procent (1994–2004). Tar man hela femtonårsperioden 1990–2004, som också inkluderar krisåren, blir den genomsnittliga tillväxttakten lägre. Tillväxten har efter krisen varje år varit positiv, det vill säga att Sverige har undvikit perioder av fallande BNI. BNI per capita har under perioden 1980–2004 ökat från 18000 kronor till nästan 27000 kronor, det vill säga en ökning med 50 procent.

Definition: Bruttonationalinkomsten (BNI) är summan av alla inkomster i ett land under ett år. Bruttonationalinkomst (till marknadspris) är lika med *BNP* minus primära inkomster som inhemska enheter betalar till utländska enheter plus primära inkomster som inhemska enheter erhåller från utlandet. BNI per capita är total BNI dividerad med antal invånare.

8. Ekonomisk utsatthet

Andel individer i familjeenheter med inkomster mindre än 60 % av medianen

Källa: SCB, Inkomststatistiken

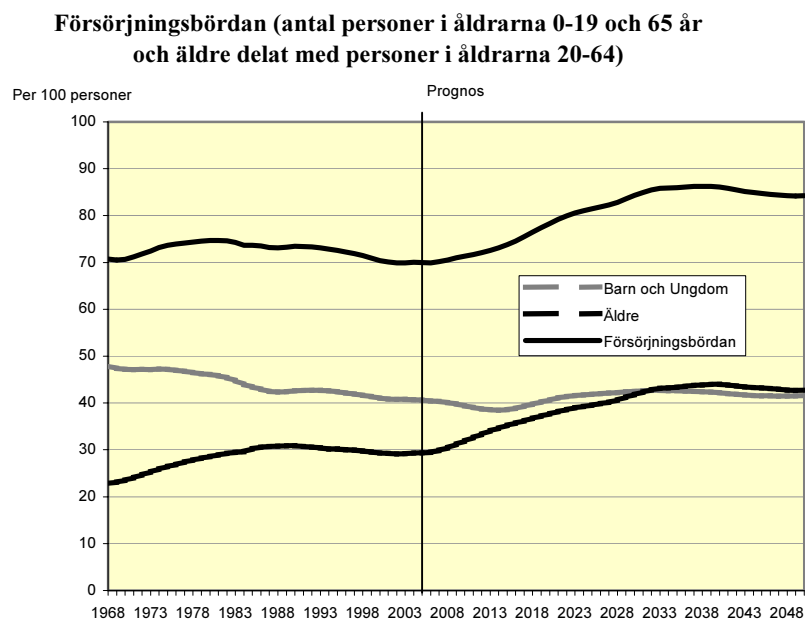
Kommentar: Andelen personer med relativt sett låga inkomster har ökat under hela 1990-talet och den var 2002 nästan 12 procent. Sverige ligger i jämförelse med andra EU-länder lågt. Diagrammet visar inte hur inkomsten i kronor räknat har utvecklats. Det är heller inte ett mått på ”absolut fattigdom”. Tanken med detta relativa mått är att det med en inkomst som är lägre än 60 procent av medianen kan anses vara svårt att upprätthålla en socialt sett normal konsumtionsnivå och vara väl integrerad i samhället. Det finns inte något mål eller någon allmänt accepterad norm för vilken inkomstspridning som är acceptabel eller önskvärd i ett samhälle. Inkomstspridningen kan mätas även på andra sätt.

Definition: Andel av befolkningen med en disponibel inkomst under 60 procent av medianinkomsten. Disponibel inkomst är summan av alla skattepliktiga och skattefria inkomster (både inkomster av lön och kapital och transfereringar) minus skatt och övriga negativa transfereringar. Medianen är det värde där hälften har större och hälften har mindre inkomst.

9. Demografisk försörjningsbörda

Skr. 2005/06:126

Bilaga 1

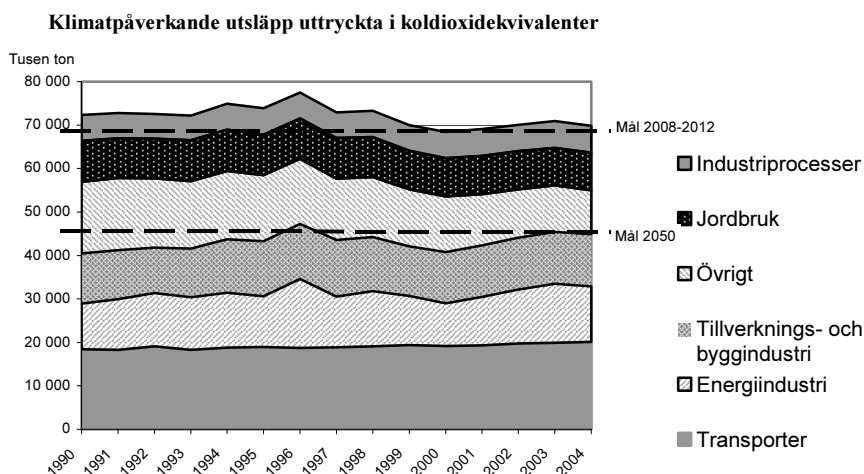

Källa: Befolkningsstatistiken, SCB

Kommentar: Andelen äldre kommer att öka kraftigt om några år efter att ha legat konstant under de senaste 20 åren. Andelen barn och ungdomar i åldern 0–19 år i förhållande till personer i yrkesaktiva åldrar 20–64 år har minskat under en lång tid. Under de närmaste 50 åren beräknas andelen barn och ungdomar att ligga på ungefär samma nivå. Befolkningen i yrkesaktiv ålder kommer att vara rätt konstant. Sammantaget innebär utvecklingen en väsentligt ökad försörjningsbörda, från en nivå idag på 70 personer per 100 personer i yrkesaktiv ålder till en nivå på cirka 84 år 2050.

Definition: Försörjningsbördan eller försörjningskvoten är antalet personer i åldern 0–19 år samt 65 år och äldre delat med antalet personer i yrkesföra åldrar 20–64 år multiplicerat med 100.

10. Växthusgaser

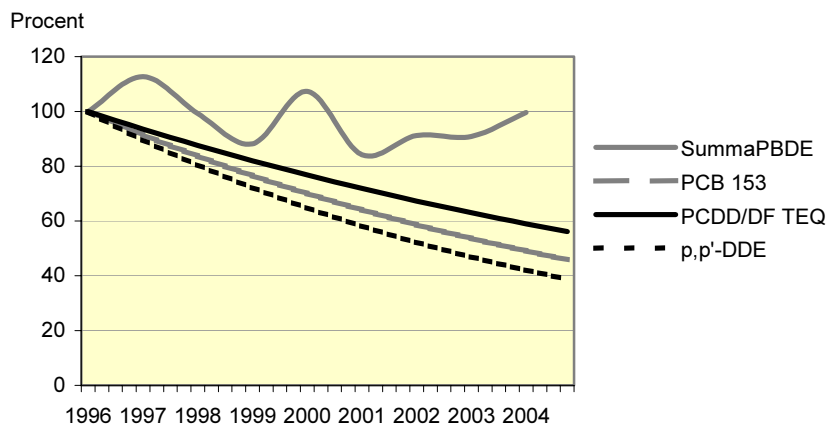
Källa: SCB, Luftstatistik

Kommentar: De totala utsläppen av växthusgaser har varit i stort sett konstanta sedan 1990. En ökning av utsläppen har skett från transporter, energisektorn, tillverkningsindustrin och industriprocesser. En minskning har skett inom jordbruket och sektorn ”övrigt”, t.ex. utsläpp från tjänstesektorn och hushållen.

Definition: Klimatpåverkande utsläpp i Sverige, uttryckta i koldioxidekvivalenter och fördelade på samhällssektorer. Koldioxidekvivalent = mängd av en växthusgas uttryckt som den mängd koldioxid som ger samma klimatpåverkan; 1 kg metan motsvarar t.ex. 21 kg koldioxid.

11. Farliga ämnen

Långlivade organiska ämnen i bröstmjök

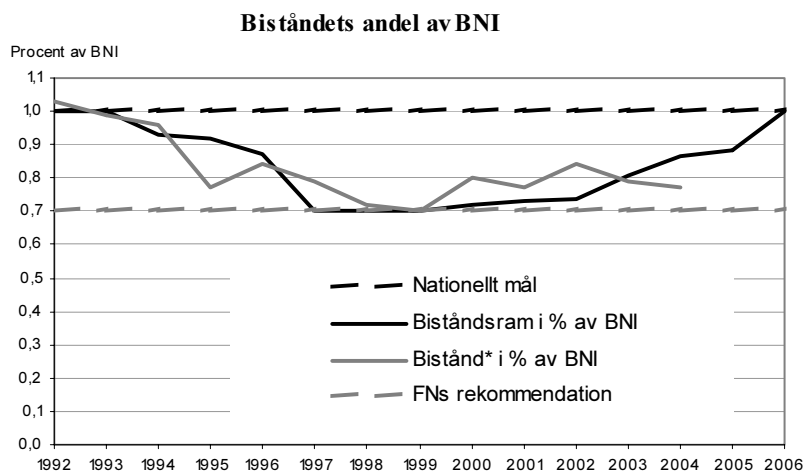

Källa: Miljöportalen, Livsmedelsverket

Kommentar. Vissa långlivade organiska ämnen har fått omfattande spridning i miljön och kan i höga halter ge upphov till negativa effekter på människors hälsa. Foster och spädbarn är särskilt känsliga för dessa ämnen. Indikatorn är ett mått på den gravida och ammande kvinnans kroppsbelastning av långlivade organiska ämnen. Utifrån halter i bröstmjolk kan också exponeringen och riskerna för fostret och det ammade spädbarnet bedömas. Figuren visar halten av fyra miljöföroreningar i bröstmjolk från Uppsalakvinnor, åren 1996-2004. De undersökta ämnena är långlivade, återfinns både i miljön och i prover från människa och riskerar att ge hälsoeffekter vid höga doser. Halterna av dioxiner (PCDD/DF TEQ), polyklorerade bifenyler (PCB 153) samt DDT (p,p'-DDE) har minskat sedan 1996, medan det bromerade flamskyddsmedlet PBDE (summa PBDE) inte visar någon tydlig trend.

Definition. Livsmedelsverket har utfört mätningar i prover från förstföderskor i Uppsalaregionen från 1996 och framåt, och kan från dessa utläsa förändringar i halter av långlivade organiska miljögifter över tiden. De miljögifter som har undersökts är bl.a. CB 153 (den variant som ofta förekommer i högst halter bland industrikemikalien polyklorerade bifenyler), p,p'-DDE (en stabil nedbrytningsprodukt av bekämpningsmedlet DDT), PCDD/DF TEQ (förbränningsprodukterna dioxiner och dibensofuraner, uttryckta i toxiska ekvivalenter, TEQ) samt summa PBDE (summan av fem olika varianter av flamskyddsmedlet polybromerade difenyletrar). Figuren visar de procentuella förändringarna i halter i relation till 1996 års utgångsvärde =100%). För dioxiner, polyklorerade bifenyler och DDT visas lutningen på regressionskurvan. För PBDE visas medianhalterna från de olika åren. Observera att absoluthalter (ex. i ng/g fett) för de olika ämnena kan skilja sig åt högst avsevärt.

12. Bistånd

*Enligt DACs redovisningsprinciper, jämförbart med FNs

Källa: Eurostat, UD

Kommentar: Det svenska biståndet sjönk under en period, men det har under hela perioden – också under 1990-talskrisen – legat över FN:s rekommendation på 0,7 procent av BNI. På senare år har biståndet ökat igen. Det nationella målet på 1 procent kommer att uppnås 2006. Det finansiella biståndet är ett av flera sätt att främja utvecklingen i u-länderna. Andra sätt är bland annat att främja en öppen handel och en bra ekonomisk politik.

Definition: Bistånd består av anslag och lån för att bidra till ekonomisk utveckling och välfärd i mottagarlandet. Bistånd räknas för de länder som enligt OECD:s Development Assistance Committee (DAC) definieras som utvecklingsländer och territorier uppsatta på Part I på OECD DAC:s List of Aid Recipients. I budgetpropositionerna beräknas det bistånd som skall delas ut i procent av beräknad BNI. Målsättningen har varit att 1 procent av Sveriges BNI skall avsättas för internationellt utvecklingsamarbete, när det statsfinansiella läget så tillåter. Fr.o.m. 1996 följer budgetpropositionen kalenderåret.

Indikator	Definition
1. Hälsa	
1.1 <i>Medellivslängd</i>	<i>Förväntad medellivslängd och hälsosamma levnadsår vid födseln</i>
1.2 <i>Våld</i>	<i>Utsatt för våld eller hot om våld</i>
1.3 Självupplevt hälsotillstånd	Andel som upplever sitt hälsotillstånd som gott eller dåligt.
1.4 Barns välbefinnande	Andel skolungdomar som trivs mycket bra med livet i stort sett just nu
1.5 Astma	Förekomst av astma hos skolbarn
1.6 Psykosocial arbetsmiljö	Andel anställda med hög anspänning och bristande stöd
1.7 Fysisk arbetsmiljö	Andel anställda med besvär av fysisk belastning
1.8 Rökning	Andel av befolkningen som röker dagligen
1.9 Alkoholkonsumtion	Alkoholkonsumtion per invånare 15 år och äldre mätt som liter 100-procentig alkohol per person
1.10 Övervikt	Andel överviktiga eller feta
1.11 Motionsvanor	Motionsvanor på fritiden
1.12 Trafikolyckor	Antal dödade och svårt skadade i trafikolyckor
2. Hållbar konsumtion och produktion	
2.1 <i>Energieffektivitet</i>	<i>Energitillförsel per BNP, Wh/SEK uppdelat per energibärare</i>
2.2 <i>Investeringar</i>	<i>Investeringar i realkapital, humankapital samt utgifter för FoU i förhållande till BNP</i>
2.3 Varutransporter/BNP	Varutransporter totalt (järnväg, väg, sjöfart) jämfört med BNP (frikoppling)
2.4 Energitillförsel	Energitillförsel per energibärare
2.5 Energipriser	Hushållens energipriser; drivmedel, el och bränsle
2.6 Bränsleförbrukning för personbilar	Bränsleförbrukning (bensin, diesel) för personbilar (liter per 10 km)
2.7 Miljöbilar	Andel bilar i miljöklass I, II och III
2.8 Kollektivtrafik	Andel av befolkningen med tillgång till kollektiv förbindelse

2.9	Kärnavfall	Mängd använt kärnbränsle från svenska kraftverk	Skr. 2005/06:126 Bilaga 1
2.10	Hushållsavfall	Mängd avfall från hushåll	
2.11	Industriavfall	Mängd avfall från industrin	
2.12	Miljöledningssystem	Antal företag med miljöledningssystem (EMAS och ISO 14001) och skolor med s.k. grön flagg	
2.13	Ekologiskt jordbruk	Areal ekologiskt odlad mark, betesmark, slåtteräng	
2.14	Miljömärkt skog	Areal FSC- och PEFC-märkt skog	
2.15	Grön offentlig upphandling	Miljöanpassad offentlig upphandling, andel	
2.16	Investeringar i miljöskydd	Investeringar i miljöskydd	
2.17	Sysselsatta i miljöföretag	Andel sysselsatta i miljöföretag	
2.18	Miljöexport	Miljöföretagens export uppdelat på område	

3. Ekonomisk utveckling

3.1	<i>Sysselsättningsgrad</i>	<i>Andel yrkesaktiva av total befolkning i åldrarna 20–64 år</i>
3.2	<i>Offentlig skuld</i>	<i>Offentliga sektorns skuld (netto och brutto) i förhållande till BNP</i>
3.3	<i>Tillväxt</i>	<i>BNI per invånare och årlig tillväxttakt</i>
3.4	Inflation	Konsumentprisindex, årsmedeltal
3.5	Reallöner	Real månadslön före skatt
3.6	Arbetslöshet	Andel arbetslösa av arbetskraften
3.7	Arbetsstimmar per person	Antal arbetade timmar per person i arbetsför ålder (20–64 år)
3.8	FoU	Utgifter för forskning och utveckling i procent av BNP
3.9	Forskning	Antal forskarutbildade per 1000 sysselsatta
3.10	Innovationer	Andel små, medelstora och stora företag med innovationssystem
3.11	Humankapital	Andel av befolkningen (20–74 år) med eftergymnasial utbildning
3.12	Vidareutbildning	Kursdeltagande på och utanför arbetet
3.13	Företagsklimat	Anställda i små och medelstora företag samt antal nystartade företag

4. Social sammanhållning

Skr. 2005/06:126

Bilaga 1

4.1	Ekonomisk utsatthet	Andel av befolkningen med disponibel inkomst under 60% av medianinkomsten
4.2	Demografisk försörjningsbörda	Äldre, barn och unga i förhållande till befolkningen 20–64 år
4.3	Inkomstfördelning	Fördelningen av disponibla inkomster per konsumtionsenhet (s80/s20)
4.4	Ekonomiskt utsatta barn	Andel barn i hushåll med en disponibel inkomst under 60% av medianinkomsten av totala antalet barn
4.5	Ekonomisk kris	Andel av befolkningen som befunnit sig i ekonomiskt utsatt situation, t.ex. lånat pengar till hyran
4.6	Utrikes födda i ekonomisk kris	Andel av utrikes födda som befunnit sig i ekonomisk kris
4.7	Regional befolkningsförändring	Befolkningsförändring i länen
4.8	Långtidsarbetslöshet	Andel långtidsarbetslösa av arbetskraften
4.9	Ungdomsarbetslöshet	Andel av ungdomar som är arbetslösa
4.10	Utrikes födda, sysselsättning	Arbetslöshet och sysselsättningsgrad för utrikes födda
4.11	Funktionshindrade, sysselsättning	Arbetslöshet och sysselsättningsgrad för personer med funktionshinder
4.12	Sjukfrånvaro	Sjukskrivningar, aktivitetsersättning
4.13	Fertilitet	Antal barn en kvinna skulle få under sin livstid om dagens fruktsamhetsnivå skulle bestå i alla åldrar
4.14	Föräldraledighet	Uttag av föräldraledighet och tillfällig föräldraledighet
4.15	Jämställdhet, löner	Lönegap mellan män och kvinnor
4.16	Jämställdhet, chefer	Andel kvinnor och män i ledande positioner
4.17	Valdeltagande	Andel av röstberättigade som röstat i riksdagsval
4.18	Utrikes födda, valdeltagande	Valdeltagande för utrikes födda
4.19	Förtroende för medier	Allmänhetens förtroendet för olika medias innehåll
4.20	Trygghet i skolan	Andel av eleverna som känner sig trygga i skolmiljö
4.21	Grundkrav i skolan	Andel av eleverna i årskurs nio med slutbetyg som inte ger gymnasiebehörighet och andelen av eleverna som inte fått slutbetyg

4.22	Trångboddhet	Andel av befolkning med trångboddhetsnorm 3, per hushållsstorlek
4.23	Ensamhet	Andel av befolkningen utan en nära vän
4.24	Kulturkonsumtion	Frekvens av bokläsning och bio- och teaterbesök
4.25	Dator och bredband	Andel av befolkningen med dator och bredband

5. Miljö och klimat

5.1	<i>Växthusgaser</i>	<i>Utsläpp av växthusgaser per sektor jämfört med målen</i>
5.2	<i>Farliga ämnen</i>	<i>Halter av långlivade organiska ämnen i bröstmjök</i>
5.3	Farliga kemikalier, mängd	Mängd årlig användning av hälsofarliga kemiska produkter
5.4	Temperaturförändring	Årsmedeltemperatur i Sverige och globalt
5.5	Koldioxidutsläpp från hushållen	Totalutsläpp av CO2 från hushållen, direkta, indirekta och utsläpp i andra länder
5.6	Utsläpp av kväve och fosfor	Nettoutsläpp av kväve och fosfor från mark till hav
5.7	Ozonnedbrytande ämnen	Utsläpp av ozonnedbrytande ämnen
5.8	Luftkvalitet	Halt av kvävedioxid, svaveldioxid och partiklar i luft och marknära ozon
5.9	Trafikbuller	Andel av befolkningen som är besvärad av trafikbuller
5.10	Radon	Andel radonmätta flerbostadshus med förhöjda halter
5.11	Biodiversitet	Antal hotade och utrotade arter
5.12	Torskbeståndet	Bestånd av torsk jämfört med miljömålet
5.13	Skyddad natur	Andel skyddad mark och vatten av total areal
5.14	Miljöskatter	Miljöskatter uppdelat på typ av miljöskatt
5.15	Närhet till naturen	Andel av befolkningen som har tillgång till grönområde inom 250 m från bostaden

6. Global utveckling

6.1	<i>Bistånd</i>	<i>Biståndets andel av BNI</i>
-----	----------------	--------------------------------

6.2	Koldioxidutsläpp i i-, och u-länderna	CO2 -utsläpp per inv. i Sverige jämfört med utvecklingsländerna och OECD-länderna	Skr. 2005/06:126 Bilaga 1
6.3	Handel med fattiga länder	Sveriges export/import av varor till och från de 49 MUL-länderna (minst utvecklade länderna)	
6.4	Fattigdom i u-länder	Andel av befolkningen som lever på mindre än 1 dollar per dag	

Särredovisningar

Samtliga individrelaterade indikatorer fördelas på kön.

För vissa individrelaterade indikatorer görs särredovisningar efter ålder.

För relevanta huvudindikatorer kommer det att finnas regionala nedbrytningar.

1.1 Medellivslängd

4.2 Ekonomisk utsatthet

4.1 Demografisk försörjningsbörda

3.1 Sysselsättning

3.2 Tillväxt (Bruttoregionalprodukt per capita och lönesumma per capita)

2.1 Energieffektivitet

5.1 Koldioxidutsläpp

Anmärkning: Det pågår ett separat arbete för att utveckla indikatorer för hållbar regional utveckling.

Förkortningar

BNI = Bruttonationalinkomsten

BNP = Bruttonationalprodukten

CO2 = Koldioxidutsläpp

EMAS = Eco-Management and Audit Scheme

FSC = Forest Stewardship Council

ISO = International Organization for Standardization

MUL=Minst utvecklade länderna

PEFC= The Swedish Programme for the Endorsement of Forest Certification scheme

SME = Small Medium Enterprises, Små och medelstora företag

Europeiska rådet i Bryssel den 16-17 juni 2005

**UTTALANDE OM HUVUDPRINCIPERNA
FÖR EN HÅLLBAR UTVECKLING**

Hållbar utveckling anges i fördraget som ett mycket viktig mål för all politik i Europeiska gemenskapen. Syftet är en ständig förbättring av livskvaliteten på jorden, både för nuvarande och kommande generationer. Det handlar om att bevara jordens förmåga att uppehålla liv i hela dess mångfald. Hållbar utveckling grundar sig på demokratiprincipen, rättsstatsprincipen och respekt för grundläggande rättigheter, inklusive frihet, jämlikhet och lika möjligheter för alla. Den skapar solidaritet inom och mellan generationerna. Målet är att främja en dynamisk ekonomi, full sysselsättning, en hög utbildningsnivå, hälsoskyddsnivå och miljöskyddsnivå samt en hög grad av social och territoriell sammanhållning i en fredlig och säker värld där kulturell mångfald respekteras.

För att uppnå detta i Europa och globalt åtar sig Europeiska unionen och dess medlemsstater att, på egen hand och tillsammans med olika partner, uppfylla och respektera följande mål och principer:

Viktiga mål

MILJÖSKYDD

Att bevara jordens förmåga att uppehålla liv i hela dess mångfald, respektera begränsningarna för planetens naturresurser och garantera en hög nivå när det gäller skydd och förbättringar av kvaliteten på miljön. Att förebygga och minska miljöföroreningar och främja hållbara produktions- och konsumtionsmönster i syfte att bryta kopplingen mellan ekonomisk tillväxt och miljöförstöring.

SOCIAL RÄTTVISA OCH SAMMANHÅLLNING

Att främja ett demokratiskt, hälsosamt, säkert och rättvist samhälle med social integration och sammanhållning som respekterar de grundläggande rättigheterna och den kulturella mångfalden, och som tillförsäkrar jämställdhet och bekämpar alla former av diskriminering.

EKONOMISKT VÄLSTÅND

Att främja en rik, innovativ, kunskapsrik, konkurrenskraftig och miljöeffektiv ekonomi som garanterar en hög levnadsstandard, full och högkvalitativ sysselsättning i hela Europeiska unionen.

UPPFYLLA VÅRT INTERNATIONELLA ANSVAR

Att i hela världen uppmuntra inrättandet av demokratiska institutioner som grundar sig på fred, säkerhet och frihet och försvara dessa institutioners stabilitet. Att aktivt främja hållbar utveckling i hela världen och se till att Europeiska unionens interna och externa politik är förenlig med en global hållbar utveckling och med unionens internationella åtaganden.

Skr. 2005/06:126

Bilaga 2

Huvudprinciper för politiken

FRÄMJANDE OCH SKYDD AV GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Att sätta människor i centrum för Europeiska unionens politik genom att främja grundläggande rättigheter, bekämpa alla former av diskriminering, bidra till minskad fattigdom och att undanröja social utslagning över hela världen.

SOLIDARITET INOM OCH MELLAN GENERATIONERNA

Att tillgodose nuvarande generationers behov utan att äventyra framtida generationers förmåga att tillgodose sina behov både inom och utanför Europeiska unionen.

ETT ÖPPET OCH DEMOKRATISKT SAMHÄLLE

Att garantera medborgarnas rätt till information och tillgång till rättsväsendet. Att erbjuda möjligheter till samråd och deltagande för alla berörda parter och organisationer.

DELAKTIGHET FÖR MEDBORGARNA

Att öka medborgarnas deltagande i beslutsfattandet. Att främja utbildning och ge allmän medvetenhet om hållbar utveckling. Att informera medborgarna om hur de påverkar miljön och hur de genom sina val kan bidra till en mer hållbar utveckling.

DELAKTIGHET FÖR FÖRETAG OCH ARBETSMARKNADENS PARTER

Att förstärka den sociala dialogen, företagens sociala ansvar och offentlig-privata partnerskap i syfte att främja samarbete och gemensamt ansvar för att nå hållbara produktions- och konsumtionsmönster.

POLITISK SAMSTÄMMIGHET OCH STYRNING

Att främja samstämmighet mellan Europeiska unionens olika politikområden och mellan åtgärder som vidtas på lokal, regional, nationell och global nivå för att öka deras bidrag till en hållbar utveckling.

INTEGRERING AV POLITIKEN

Att främja integration av ekonomiska och sociala och miljömässiga hänsyn, så att de blir överensstämmande och ömsesidigt förstärker varandra, genom att fullt ut utnyttja instrument för bättre lagstiftning, exempelvis balanserad konsekvensbedömning och samråd med berörda aktörer.

UTNYTTJANDE AV BÄSTA TILLGÄNGLIGA KUNSKAP

Att se till att politiken utarbetas, bedöms och genomförs på grundval av bästa tillgängliga kunskap och att den är ekonomiskt, socialt och miljömässigt sund och kostnadseffektiv.

Skr. 2005/06:126

Bilaga 2

FÖRSIKTIGHETSPRINCIPEN

Att om det råder vetenskaplig osäkerhet företa utvärderingsförfaranden och vidta lämpliga förebyggande åtgärder för att undvika skador på människors hälsa och på miljön.

PRINCIPEN OM ATT FÖRORENAREN SKALL BETALA

Att se till att priserna återspeglar de verkliga samhällskostnaderna för produktion och konsumtion och att förorenarna betalar för den skada de förorsakar på människors hälsa och miljön.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 mars 2006

Närvarande: Statsminister Persson, statsråden Freivalds, Sahlin, Pagrotsky, Messing, Y. Johansson, Bodström, Sommestad, Karlsson, Nykvist, Andnor, Nuder, M. Johansson, Hallengren, Björklund, Holmberg, Jämtin, Österberg, Orback, Baylan.

Föredragande: Mona Sahlin

Regeringen beslutar skrivelse Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling.